

Bamberger, Solomon
Sefer Limud Arukh al masekhet
Rosh ha-shanah, Ta'anit, Sukah

PJ
4935
N3283

ל ק ו ט י ם

ואולי יש לחזק טעם על הצוויו של הש"י שיבא נח ג"כ כבר קודם. התחלת המבול היינו שהש"י ברא את האדם להיות בעל בחרי' לבחור בטוב ולמאוס ברע מצד בחירתו הטוב ולא שיהי' מוכרח לכך ואם היה הקב"ה מצוה לנח שיבא אל התיבה סמוך להתחלת המבול א"כ היו מוכרח לכך מצד המבול לכך נצטוה כבר קודם לזה שיבא אל התיבה מצד בחירתו הטוב ואולי בזה יתבארו דברי וזה"ק פ' וירא על קרא דסי' י"ט פ' י"ג שהמלאכים על שגילו מסטורין של מקום ב"ה לכך נהגרו וזיינו כדברינו הנ"ל שלא היו רשאים להגיד ללוט שמשחית ה' הארץ חקף ומיד שהלא לא היתה עוד בחירה לצאת משם אבל היו להם רק להזהיר ולצות את קוט שיצא משם מצד בחירתו הטוב.

שם סי' ט' פ' י"א ממי המבול כו' ולא יהי' עוד כו' אולי הכוונה שהוצרך לבחירת שיקוימו נח וזכיו וכו' באופן שלא תבא להם עוד נוק ממי המבול שעברו והיינו שבודאי עדיין היתה האויר לחה מאד ובארץ היו כמקומות שונות עוד מים רבים שנשארו מן המבול לכך נתן להם הש"י בריחו שלא יזקו בשום אופן מאותן מי המבול ושלא יתגברו עליהם עוד המים שנשארו מה שאין כן בפ' ט"ו ולא יהי' עוד המים למבול כו' היינו הברית לכל העתים הבאים שגם אם כל המים של מי המבול הראשון כבר חלפו ועברו מן הארץ לא יהי' עוד המים למבול.

שם סי' י"א פ' י"א בן בנו אולי כוונת הכתוב שלוט הי' מאז תלמידו של אברהם אבינו שנגדל על ברכו בדרכי התורה והמצוה להכיר את הש"י ולילך בדרכיו ובמצותיו ולכך כתבה תורה"ק בן בנו דהיינו לוט הי' בנו של אברהם ע"ד שאמרו חז"ל כל המלמד את בן חברו תורה כאלו ילדו עי' פירש"י פ' במדבר בקרא באלה תולדת אהרן ומשה כו'. פ' לך לך סי' י"ד ג' חברו אולי הכוונה שהשתחו יחדיו שחמשה המלכים יהיו משועבדים רק למלך כדרלעומר ולא לשאר השלשה מלכים ובשמרדו החמשה מלכים מרדו רק בכדרלעמר ואולם המלכים אשר אתו היו רק לשעבד שאר אומות תחת ידיהם וכמו שספרה תורה"ק ויכו ארז רפאים כו' כו' ואחרי שהשתעבדו כל כך אומות תחת ידיהם יצאו החמשה מלכים נגד הארבעה בטענה בשביל האומות שלכדו הארבעה מלכים ובקשו החמשה מלכים שישבו הארצות שכבשו ליד אדוניהם הראשונים ואולי זהו כוונת הכתוב (פ' ט') את כדרלעמר מלך עילם כו' היינו שהחמשה המלכים אמרו שכדרלעמר יהיה מלך רק על עילם ולא על שאר ארצות שכבשו ותדעל יהי' רק מלך גוים ואמרפר יהי' רק מלך שנער ואריוך רק מלך אלסר ולפי שחמשה המלכים בקשו כן מן הארבע אוי בהכרח היו מעתה ארבעה מלכים נגד החמשה, אבל בלא טענה זאת היה רק כדרלעמר נגד החמשה מלכים.

לקוטים

בראשית א' כ"ד כ"ה אולי יש לפרש ע"פ קרא דקהלת שכתוב רוח הבהמה וא"כ הבעלי חיים כולם מורכבים מחלק החומר וחלק החיני ואולם אין החלקים שווים ככולם ויש מהם שהחומרי יותר חזק מהחיני וכן להיפך וזהו שבפ' כ"ד כתיב בהמדה, ורמש, וחיתו ארץ, ובפ' כ"ה כתיב חית הארץ, הבהמה, רמש, והיינו שהחומרי והחיני בבהמה בחלקים שווים, משא"כ ברמש יש יותר חומרי מחלק חיני, ובחיה יש יותר חיני מחלק חומרי ולכן בפ' כ"ד שמדבר מחומריי והיינו תוצא הארץ כתיב בהמדה ורמש וחיתו ארץ מה שאין כן בפ' כ"ה מדבר מחלק חיני שכתוב ויעש א' לכך הוקדם חירט הארץ ואח"כ בהמדה ולבסוף רמש ואולי לכך כתיב בפ' כ"ה כל רמש האדמה להודיענו מנפלאות הבורא ב"ה וכשה"ג שגם אותם הרמשים שנמצאים בחלק האדמה דהיינו בגוש האדמה שנתן בהם חיני לחיות באופן נפלא כזאת.

בראשית ב' ב' מלאכתו כו' מכל מלאכתו כו' הראשון קאי ע"ר מלאכת יום הששי והיינו כמו שהביא רש"י הקב"ה שיועד עתיו ורגעיו נכנס בו [דהיינו במלאכת יום הששין] כחוט השערה ולכך ויכל מלאכתו [של יום הששין] ביום השביעי דהיינו בסוף הרגע של יום הששי שמתחיל אז יום השביעי; ועוד הביא רש"י מה ה' העולם חסר מנוחה באת שבת באת מנוחה ונגמרה המלאכה. והנה במס' מגילה (דף ט') בדברים ששינו הע"ב זקנים לתלמי המלך נמנה שכתבו ויכל ביום הששי ופירש"י שם שתלמי לא יקבל עליו מדרש חכמים שדרשו בו מה היה העולם חסר מנוחה באתה שבת באת מנוחה וזהו גמרו ע"כ ולא הביא רש"י מפירושו הראשון הנ"ל והיינו שהפירוש הראשון שייך גם כמה שכתבו ויכל ביום הששי שהיינו בסוף רגע האחרון של יום הששי אבל פירוש השני של באת שבת באת מנוחה זה איננו נכלל בוכל ביום הששי.

שם פ' י"א כתיב הסבב [חסר ו'] ובפ' י"ג הסוכב [מלא ו'] אולי הכתוב עצמו נותן טעם לדבר והיינו שבפ' י"א כתיב אשר שם הוהב אולי הכוונה שפשוט מסבב את הארץ רק באותן חלקי הארץ שנמצא שם הוהב לכן הסבב חסר ו'.

פ' נח ז' א' בא אתה כו' לכאוררה היתה צוויי שר' הש' באופן שיבא נח כו' אל התיבה תיכף ומיד אחרי שנצטוו על כך הגם שהמבול עדיין לא התחילה רק לימים עוד שבעה וספרה הוה"ק [בפ' ז'] ויבא נח כו' ואולם ככל אלו השבעה ימים אפשר שג"כ לפעמים יצאו מן התיבה שהרי לא התחילה עדיין המבול אמנם אחרי שהתחילה המבול כתיב [בפ' י"ג] בעצם כו' ונפרשו בפסוק זה גם השמות של בני נח ואשת נח ושלושת כו' היינו שמעתה היו כולם מושווים בדעותם שבאמת תבא מבול על הארץ.

כיון דהני לא סגי דלא מתרתי והני לא סגי דלא קדמי פי' לא סגי אי אפשר (א"ב בנוסחאורת כחוב כיון דהני מקדמי והני מאחרי) (סג ה'). (יב)

ע"ב ולימא ליה דל ברל פי' משמר הנכנס והן באי השבת לדברי ר' יהודה נוטלין ז' חלות ב' יתירות על יוצאי השבת בשכר הגפרת דלתות שהיוצאין פתחו והנכנסין צריכין לסגור השערים שפתחו היוצאין וזהו ששנינו הנכנס נוטר ז' ב' בשכר הגפרת דלתות ואמרין ונימא משמר היוצא למשמר הנכנס נחלוק אלו י"ב שש ושש וכן בשבת הבאה החלוק אותן עם המשמר הנכנס וזהו פי' דל ברל ודחוינן אמר אבי' בוצינא טב מקרא כלומר הנאה קרובה עכשיו ואפילו היא מעוטה כגון הנאת קשות שהיא קטנה ואוכלה מיד חפץ בה מאכילת דלעת שצריכה איחור עד שהתבשל כך טוב לי ב' חלות בשבת זו מיותר מזה בשבת אחרת (יג) [דל ג']. מרים בת בלגה שנשאת לסרדיוט ערך סרדיוט במס' שבת פ"ב (דף ל"ג) [בכ"י בערן: פי' שרים ממונים לעשות דין מהדיוטות פי' אחר סרדיוט שר הדיוט].

לקום ליקום עד מתי אחת מכלה ממונן שר ישראל פי' זאב לשון יון ליקום [לקום].

[בכ"י בערן: בצינא טב מקרא פי' הדלע קטנה טובה מדלעת גדולה פי' טובה היא הנאה מועטת שיבא לאדם בקוצר זמן מהנאה מרובה ובא לו לאדם לימים רבים] [ערך קר]. סליק בעה"י פרק חמישי וסליקא לה מס' סוכה

ברוך רחמנא דסייען.

ב א ו ר י ם

רז חונר ונזוס ר' יהודה טבעות טעשו רחצות ונלונטן ולדות ונלונטלן וסינינו צנודות פ"ג טבעות היו ללפנוי של ונזזה שס הסדרים של ד' ד' וי"ח ד' של שס שעליהן שוחטין את הקדשים ותנא בתוספתא כ"ד טבעות היו שס כנגד כ"ד ונשונרות וע"ש עוד צפי' ר"ח צענין הטבעות וכן צענין החלונות. (יב) סג וכ"ה צפי' ר"ח ע"ש. (יג) צעצת אחרת כ"ה צפי' ר"ח ועי' חוס' צקוגין צסס ד"ת וצס' הישר לר"ת סוף ווס' סוכה וסס נולא ג"כ ווס שהציא צס' טורי חצן פ"ק דונגילה צסס ת' ווסר"ו ונינץ צענין חיהו צקרי כו' ועי' ערוך ערך רשות הציא גוג' סוף פ"ג דעירובין חקרי חלתי וניי קא ונצרך שהמינו שהיינו קישות ודילוע ואלוי יש לייצצ ע"פ ס' ערוך לנר שכתב דלפירש"י יש הרבה וייני לזועין עיי"ש ואלויי צזה יתצארו גס דצרי כ"י צערן שהעתקנו צקנווך צפנייס.

סליק. בריך רחמנא דסייען.

המזבח תניא נמי הכי מה הן מביאין מן המותרות קיין כבנות
שבע (ח) למזבח והכה' כי כל שאור וכל דבש וכולי האני רב
חנניה (ט) כבנות שבע לאדם פי' מקריבין אותן שלא לשם
המידין אלא כמו מיני מגדים שאינם מעיקר הסעודה אלא
לקינוח סעודה כך ענין קיין למזבח תניא [שבתניא זל"ל] נמי הכי
מה הן מביאין מן המותרות קיין למזבח כבנות שבע שהן תאני
חיוורתא לאדם שאוכלין אותן בקנות סעודה בפ' שתי מדות
(מנחות דף ז') בגמ' מדות הלח ואם לא מקיצין בהם את
המזבח וקיין זה מהן עולות בשר לשם ועורות לכהנים (א"ב
פי' כמו פירות קיין (שמואל ב' ט"ז) הבאים בקנות סעודה) [קיין ג'].
בלגה לעולם חולקת בדרום פי' בלגה שם המשמרה ומסקנא
דשמעתא מפני ששהתרה ולא באה בשבתה במקדש לעבוד
עבודתה קנסוה רבנן בחלוקה בטבעתה ובחלונתה פי' בחלוקה
שתחלוק בדרום לעולם ותנא לפיכך בלגה נראית יוצאה לעולם
טבעתה קבועה פי' שהיה לכל משמר טבעת של ברזל קבוע
בקרקע (י) שמישמיין שם ראש השור ואינו יכול לזוז משם
שהטבעת רחבה מלמטה וצרה מלמעלה כנגד ראש השור ולא
היו נטרחים לאוחזו ביד וטבעת של זו קבועה שלא כדרכה שלא
היה הרחב מצד השוחטין ואינן יכולין לשום ראש השור בחוק
הטבעת ולכל משמר היה לו חלון לתת בהן הסבינין ששוחטין
בהן ולזו סתמו חלונה שלא היה מקום שישמו הסבינים אלא
בידם שיהא להם טורח וזילות [בלגה].

וטבעתה קבועה וחלונה סתומה כבר פי' בערך בלגה פ"א לכל
משמר היתה טבעת קבועה בארץ כדי לקשור השור בחבל
ומכניסין ראש החבל בטבעת ומושכין עד שהשור נופל [טבעת]. (יא)

באורים

דברי הערוך שהחלף צחינוורים נוסף כונו אמרכל ולי נראה שהוא ונלשון
האונות יתאונרו ע"כ ודברי הונ"ל. (ח) כבנות שבע צהפלאה שצערין
העיר על חלוק הנוסחאות שצין גרסת הערוך לגרסת שלנו שם צונס' שצונות ועי'
ערך צנות שות שהעתיקו צונס' ר"ס פ"ק ועי' ס' פאת השלמן ה' שציעית
ריש סי' כ"ג ועיי"ש ריש סי' י"ח. (ט) רצ חנני' צגי' שלנו שם רצ
חניאל. (י) קצוע צקרקע עד כאן הוא צפי' ר"ח ולא ח"ז כתב צפי' ר"ח
ופירושו שקושרין חבל כו'. (יא) טבעת צפי' ר"ח שנואל זה הפירוש כתב
שקושרין חבל צרגלי השור ונוכניסין חבל ההוא בטבעת ונושכין החבל ונעט
ונעט ונפילין הסור צניחותא דחייסין לריסקו ליצרים ופירש בתלמוד ח"י

למוד ערוך פרק חמישי סוכה

ע"ב שבן באטב"ח קורין לסהרא מנון פי' כגון א"ת כ"ש כן א"ט
 ב"ח ג"ז ד"ו י"צ כ"פ ל"ע מ"ס ק"ץ ר"ף ש"ן ת"ס כתר ראשונה
 זו"ד יו"ד כה שנייה מאה מאה כה שלישית אלף אלף נשאר
 ה' ג' ד' שאין להם זוגות סהרה בה' במקום ס' מ' במקום שני
 ה' שני ננין במקום ד' ו' [אטבת].

שבן באטבת קורין לסהרא מנון כבר פירש' בא"ט ב"ח וכבראשית
 רבה פירש' כ"ג (ה) הלא אם תטיב שאת אמר ר' אבין כל מי
 שמפנק את יצרו בנערותו סופו להיות מנון עליו בזקנותו (א"ב
 פי' בלשון יוני חזקה כח ואיום) [מנון].

ה' נ"ג על דאטפת אטיפוך וסוף מטיפיך יטיפון פי' על שהיצפת גולגולת
 של אדם אחר בנהר הציפו אותך וסוף שהציפך יציפוחו אורחו
 אחרים (א"ב הרג' אשר הציף (דברים י"א) די אטיף) [טף ד'].
 לוי מטלל קמי רבי בתמניא סכיני הטבעות ונזמי האף (ישעי' ג')
 הרג' עוקתא וטילוליא (וטלטוליא) [טלל].

קפא תהומא בעא למשטפי לעלמא פי' קפי צף כדמתרגמינן
 וצף הברזל וקפא (מ"ב ו') [קף ד'].

ע"ב והא קא חזינן דאיכרו פורתא וקא נבגי מייא פי' מפכין המים
 ועולין (א"ב בנוסחאות דידן וקא נפק) [נבג ב'].

ה' נ"ה ע"ב מי שהיה מקריב פרים היום לא היה מקריב למחר אלא חוזרין
 חלילה פי' סביב (א"ב פי' הלילה בלשון יוני זה אחר זה או הם
 ביניהם) [חל י'].

בג' פרקים בשנה היו כל המשמרות שוין באמורי הרגל פי' בגמי'
 מה שאמור ברגל פי' אמורי הרגלים בקרבנות הרגלים כגון חטאת
 צבור וכיוצא בהן דחנן בהן נאכלין לזכרי כהונה לפנים מן
 הקלעים וכן כל החובות הבאות מחמת הרגל ברגל אבל עולות
 דגבוה ניהו והיינו מה שאמור ברגל ולמה שמש אימורים מפורש
 בערך מר [אמר ו']. (ז)

למה נקראו החלבים אימורים שהן מורים ואדונים על כל האברים
 ועולים על גבי המזבח לחלק אדון העולם [מר ב']. (ז)

ה' נ"ו ומקריב את הכל גמי' לאיתויי קייץ המזבח בפרק א' בשבעות
 (דף י"ב) בגמי' היה ר' שמעון אמר ר' יוחנן מקיצין בהן ארז

באורים

ח"ע"ק בתחלה דוונה לחוט של עכזים כו'. (ה) צצ"ר (ס' כ"ג) נוולא כן.
 (ז) חנוך עד התיבות ולונה שנס כו' נוולא צפי' ר"ס. (ז) נר צעך ולין
 (דף 57) הציח דצרי שנסה לנולך פ"ח ונועשה קדצנות הי"ס ססוסף על

בלשון יוני אולם ואכסדרה כפולה ובהדיא גרים ירושלמי דסוכה
פרקא בהרא דיפלא אסטבא [דיופלוסמן].

כמין בסלקי גדולה היתה פי' פלטין גדולה ובלע"ז בסילקא 'א"ב
בלשון יוני ורומי היכל מלך ובית גדול מוכן לקהלה דיינים ושרים
ובירושלמי דסנהדרין פ' כהן גדול מלכא יחיב על בסליון דידיה
ופירושו בלשון יוני היכל מלך [בסלקין].

הר הבית סטיו כפול היה סטיו מלפנים מסטיו ערך סטיו במס'
שבת פ"ק.

וע"א קהדראות היו שם כנגד ע"א זקנים ערך קהדרה במס'
ברכות פרק ששי.

ובימה של עץ בנויה באמצע וחזן הכנסת עומד עליה פי' מגדל
עץ 'א"ב פי' בלשון יוני בנין גבוה מוכן לדרוש ברבים או לדון
או לזבח ומלה זו נעתקה ליונים מלשון הקדש במה [בם ב'].

וטרסיים בפני עצמן ערך טרס במס' שבת פרק שלישי (דף מ"ז).

מתקנין שם תקון גדול אמר ר' אלעזר כאותה ששנינו במדורה
בפ' שני וחלקה היתה בראשונה והקיפורה גזוטררה פי' חלקה כמו
גבעה היו באין לידי קלורה ראש שהיו נכנסין בין הנשים ועשו
גזוטררה סביב לחצר יוצאות מן הקיר וקרוי על גבה והיו הנשים
עומדות מלמעלה על הגזוטררה ואנשים מלמטה בחצר וחגג
בראשונה כשהיו רואין שמחת בית השואבה היו אנשים מבפנים
ונשים מבחוץ רואות והיו באין לידי קלות ראש התקינו שרש
גזוטררות בעזרה כנגד שלש רוחות להיות נשים רואות מלמעלה
[גזוטר] [ועי' למוד ערוך שבת פ' אחד עשר].

חלקה היתה בראשונה והקיפורה כסוסטרא פי' בערך גזוטר
[גזוטר].

דף נ"ב יצר הרע דומה לחוט של כוכיא פי' הכלי שמשליך האורג בנפש
המסכה עזיו הערב כרוך נקרא כוכיה בלע"ז דריגולה [ככיא]. (ד)
אורחא רחיקא וצבתן בסימא ערך צבת במס' שבת פרק שני
(דף ל').

חלא נפשיה בעברא דרשא והוה מצער טובא, פי' בבריח הדלח
(א"ב חרג' והבריח החיכן (שמות כ"ו) יעברא מציעאה [עבר א'].

ב א ו ר י ם

וע"ש צחוק' סוף דף ס"ו. (ד) ככיא כפי' הערוך נוולא צפי' ריח ואלוס
צפירט"י איתא עכצים וכן צפי' רס"ג צונס' אהלות פי"ג כתב והכנתי פי'
צית עכצים כו' כדגרסינן בגמ' דהחליל ע"כ וכן צצ"ר (פ' כ"ז) איתא

למוד ערוך פרק רביעי סוכה

אותו היום נפגמה קרן המזבח והביאו בול של מלח וסתמוה
 ערך בול במס' שבת (דף ס"ז).

סליק בעה"י פרק רביעי.

פרק חמישי

דף נ' ע"ב גמרינן מאבוב דמשה ומר סבר אין דנין אפשר מושאי אפשר
 כלומר אבוב אי אפשר לעשותו ממחכת כמו שאמרנו לא היה
 מכה באבוב של נחשת אלא באבוב של קנה מפני שקולו ערב
 במשנה ערכים פרק שני (דף י') ובגמ' פתח בחליל וסיים באבוב
 אמר רב פפא היינו חליל היינו אבוב ומאי קרי ליח חליל דחלי
 קליה ת"ר אבוב היה במקדש חלק היה ודק קטן היה ושל קנה
 היה ומימות משה היה והיה קולו ערב וצורה המלך וצפרו זהב
 ולא היה קולו ערב נטלו ארז צפוי והי' קולו ערב כמו שהיה
 [אבוב]. (א)

דף נ"א ועל ידי כלי דוד מלך ישראל נמי לבסומי קליא ענין מתקורת
 וימתקו המים (שמות ט"ז) הרג' ובסימו מיא [בסס ב].

מבלאי מכנסי הכהנים ומהמיינדהו היו מפקיעין וארז האבנט
 (שמות ל"ט) הרג' ויה המיינא ובלשון ישמעאל המאין [הבויין].

ע"ב במאי בנייה באבני שייש כוחלא ומרמרא פי' אבנים דמותן כעין
 כוחל [כחל ד].

אדוותא דמיא פי' אדוותא כגלי הים שהן כגון הכלרת כמו
 הרקיע בטרהרתו מן העבים וכל השרמות (השרמות ק' עד נחל
 קדרון ירמי' ל"א) הרג' וכל אדוותא (ב) ויש אומרים כענין הוזה
 בדיריוני נפל בנדרה (דף ס"ז) (ג) בפ' תנוקת בגמ' הרארז
 [אדוותא].

תניא ר' יהודה אומר כל מי שלא ראה דיופלוסטין של אלכסנדרריאה
 של מצרים פי' שני פלטין זה מלפנים מוזה (א"ב דיופלוסטואן

ב א ו ר י ם

אוגר רז נתן שהו' צעל הערוך כי הקצות דנות קנים כי כן יקראו צלסון
 ישנועאל והונגיד לו לא ידע לשון ערבי כי הקנים יקראו קל' צל' וגם
 צב"ת ע"כ וזהפלה שצערין לין על הרצ"ע הללו ועל הרח"ס שיישב
 דברי הערוך עיי"ש.

סליק בעה"י פרק רביעי.

(א) חצוב כ"ה צפי' ר"ת. (ב) אדוותא צערך צדפוס ראשון חיתא אודייתא
 וכן צנתוכנגן הציל שתי נוסחאות דהיינו אודיתא חידיתא. (ג) דף ק"ז

רבינו ראה מהוך אספקלריה מצוחצורת שנאמר ותמונת ה' יביט
 הרי ר' יהודה ב"ר אלעאי ורבנן כולן שוין שראה משה רבנו שלא
 כראית כל הנביאים הנה בין למאן דגרים תנאי היא והוא ר' יהודה
 ב"ר אלעאי ורבנן ובין מאן דגרס בלא תנאי נתברר פי' שמועה זן
 ומכל מקום אין שם דבר מברר ראיית דמות ידועה שהרי יחזקאל
 שפירש במרכבה לא הזכיר אלא רוח גדולה וענן גדול ואש מתלקחת
 ומתוכה בעין החשמל מהוך האש אבל דברי הכל ההוד והכבוד
 הגדול הוא כבוד השכינה לא נתנה רשות להסתכל בו לכל בריה
 וכל שהוא חכם מבין מדעתו אבל לפרש יותר מזה בהוד השכינה
 לא נתנה רשות [ספקלר].

הא דעיילי בבר הא דעיילי בלא בר פי' ששמענו החשובין הנכנסין
 בלא רשות המלאכים העומדים לפני השכינה מועטין אבל אותם
 שאין נכנסין עד שימלכו בשכינה המלאכים הרבה הן ויש אומ'
 הצדיקים העולין בגן עדן בבניהן כלו' שיהא צדיק ובנו כמוהו כמו
 רבי שמעון ובנו מועטין וזה שאמר מועטין בדור הזה [בר א'].

ה"ב ט"ו תניא תפלין כל זמן שמניחין מברך עליהן דברי רבי וחכמים אומרים
 אין מברכין עליהן אלא שחרית בלבד אתמר אביי אמר הלכה כר'
 רבא אמר הלכה כחכמים אמר רב מרי ברה דבה שמואל חזינא
 דרבא דלא עביר כשמעתיה אלא כל אימרת דמנה להו מברך וכן
 הילכתא [ברך א'].

ה"ב ט"ז פור קשב נעתק ערך פור קשב במס' ר"ה פ"ק.

ע"ב אחד מעובה ואחד מידק פי' ספל אחד קלוחו עבה שמוציא הרבה
 ואחד דק מוציא מעט מעט [עב ב']. (יז)

יזמא חד שבקתיך ושוויתיך פרוונקא פי' פרוונקא שליח (א"ב ע'
 בלשון יוני ציר רץ ומהיר בשליחותו [פרוונקא]:

ר' יהודה אמר שני קשוואות היו שם פי' כלים כעין קשויה שפירשנו
 בערך קם [קשוות]. (יח).

ב א ו ר י ם

אזנר הפייטין וזילקוט ריש ויקרא תיתל טצע תספקלריות וחולס נראה
 כוונתו על רצוי תספקלריות ולאו דוקא טצע וכעין דברי הערוך צערך
 עשר טהעתקנו צלווד ערוך תענית פ"ק וגם צגירסא ת טע חולי הכוונה
 על רצוי תספקלריות. (יז) עז נוולא צפי' ר"ח. (יח) קשות צערך קשות
 הציא הערוך ונונס' טנהדרין (דף פ"ה) טגונצ תה הקסוס פי' כלי טרת
 כדכ' ולת קשות טנסך ע"כ וככ"י צערך כחצ עוד חז"ל צלטון ערצי לכל
 דצר חלול קרוי קסוס וסס כלי טרת ע"כ וצ"ח צ"ע פי' טרוונס הציא חז"ל

למוד ערוך פרק רביעי סוכה

המאירה פי' כיון דאמר ליה משה רבך אמר כי לא יראני האדם
והי ואהה אמרת ואראה את ה' חילוף דבריו אמר ידענא ביה דלא
מקבל הוה בעי למימר ליה והלא אותן העומדין עם משה נאמר
בהן ויראו את א' ישראל וגו' וכת' כי לא יראני האדם והי וכת' כי
לא ראיתם כל חמונה אלא כבודו ראו גם כבודו ראיתי אני ויש
כבוד למעלה מכבוד והכבוד שהוא ההוד הגדול הקרוב לשכינה לא
ראהו אדם ועליו נאמר כי לא יראני האדם והי וזהו שאמרובשמועה
זו מכל מקום קשו קראי אהרדי ופירשו כענין זה הפירוש (טז) ואמרו
תנאי היא יש ספרים שאין כת' בהן תנאי היא אלא לא קשו קראי
אהרדי כדחנניא כל הנביאים נסתכלו בספקלריה שאינה מאירה
ומשה רבנו נסתכל בספקלריה המאירה פי' כי לא יראני האדם והי
על הוד שכינה נאמר שהוא הוד בזהק ואין בריה יכולה להסתכל
בו וכל המסתכל מת מיד וכל הנביאים ראו כבוד מתוך ספקלריה
שאינה מאירה כאור כחוש ונדמה להן שראו מראה וזה כאדם וכן
שאורו כחש ורואה הנמוך כאלו גבוה והאחד כשנים וכן כיוצא בהן
ואינו כך וזהו שאמר הכתוב וביד הנביאים אדמה (הושע י"ב) כלומר
מראה שרואין דמיון ולא עיקר ומשה רבנו נסתכל בכבוד ובהוד
השכינה בספקלריה המאירה מאחורי הוד השכינה ובקש יותר מראה
מן ההוד ולא נתן לו וכענין הזה מפורש בראש ויקרא פ"א מה בין
משה רבינו לכל הנביאים ר' יהודה ב"ר אלעאי אמר כל הנביאים
ראו מתוך ט' אספקלריות (טז) (מראה) וכמראה המראה אשר
ראיתי כמראה אשר ראיתי בבאי לשחת את חעיר ומראות כמראה
אשר ראיתי אל נהר כבר (ואראה) ומשה רבנו ראה מתוך ספקלריה
אחת שנאמר ומראה ולא בחידות ורבנן אמרי כל הנביאים ראו
ספקלריה מלובלכת היא היא דכתיב וביד הנביאים אדמה ומשה

ב א ו ר י ם

שלין ציניס ונחילס שחינה ונחירס חצל לה שס רוחיס השכינה דהא
קאונר פני השכינה וזה חפי' ונשה לה רחם כדכתיב ופני לה ירחו חפי' כ
דקבלת פני שכינה לחו היינו רחיס חצל התם צנחיס כתיב ורחם את
ד' דהיינו רחייס ונושם ללד השכינה וצזס קאונר דהך רחייס היתס צכל
הנחחיס ע"י חספקלריה שחינה ונחירס חוץ ונושס ע"כ. (טז) כענין זה
הפירוש לפי דברי הערוך נחצרו היטב דצריס הקלריס ונחל של פיר"ה
הנוולחיס צתוס' ציצנות שס ונחורץ ויס שהעיר שס צס' ערוך לנר שפיר"ה
הוא שלח כתיובן הש"ס עיי"ש וחולס לפי' הערוך צחנות כוון פיר"ה על
תירוך הש"ס. (טז) תשע חספקלריות וכן הוא צפירש"י ציחוקאל שס ושכן

ותנא דידן מאי טעמא קרי ליה מוצא דמפיק מכרנא דמלכא פי' שלא יתנו הדדים שם מס (א"ב מדרש דברים רבה פ' האוינו לאסטרטגין משמש בשתי מדינות פורום וקולוניא פי' שם כללי לערים בנויות מאנשי רומי ויושביה נחשבים כהושבי רומי ונקיים ממיס אבל פורום היא עיר כמו קלניא אשר בה היו ירדים קבועים) [קלניא].

ע"ב שמא האמר אבד סברן ובטל סיכוויין ויש מהם בערך סבר רב עוד יוסף בני חי (בראשית מ"ה) הרגום ירושלמי סכייה למיחמי ראה פניך לא פלחתי (שם מ"ח) לישועתך קויתי ה' (שם מ"ט) הבט דרך ים ויעל ויבט (מ"א י"ה) תרג' וסליק וסכא [סך ה'] פי' סבר שאנו סוברים (יג) שהקב"ה מחזירו לנו לתת לכם אחרית ותקורה (ירמי' כ"ט) תרג' סוף וסיבוב ישכן בטח (משלי א') תרג' ישרי בסברא [סבר א'].

יכול אני לפטור את כל העולם כולו מן הדין וכו' פי' ר' שמעון בן יוחאי הי' במערה י"ג שנים ונראה לו הש"י בדרך גדול כבודו והי' אומר יכול אני לפטור את העולם כגון האמור בסדום אם אמציא שם כך וכך צדיקים ונשאתי מיום שנבראתי ועד עכשיו כלומר בזכותו יתקיים העולם ולא ישחיתנו הש"י ואפילו אם אין שם צדיק אחד ואם בני עמי זכותנו מגנת משנברא העולם ועד עכשיו ואם יוחם בן עווהו עמנו מגינים על כל באי העולם שלא תהא כלייה כגון המבול ומאי שנא אלו שלשה שנתברר אצלו שכל הצדיקים קבלו בעולם הזה מעין השמור לעולם הבא ואלו לא קבלו כלום לכך זכותם גדולה משאר הצדיקים [פטר א'].

ראיתי בני עלייה והן מועטין פי' ראיתי ברוח הקדש כגון בראיית הלום כי הצדיקים שבדור הזה הראויין לעלות לגן עדן מועטין [על א'].

דרי דקמי הקב"ה פי' שורה של צדיקים [דר ד'].

הא דמסתכלי בספקלריה המאירה הא דמסתכלי בספקלריה שאינה מאירה (יד) בסוף גמ' דפ' החולץ (יבמות דף מ"ט) כל הנביאים נסתכלו בספקלריה שאינה מאירה משה רבנו נסתכל בספקלריה

ב א ו ר י ם

בספקלרא שס דף קי"ג. (יג) שלנו סוצרים היינו סבר הול' התקופה ונלד עלוננו שחמנו צועמים צהסס יתצדך שעוד ירלנו צישועתו וסיכוויין היינו סלל נבש ונתקותנו רק סצחונת יקיים הש"י את דצרו הטוב סמצס לרלותו עין צעין צסצו אל נוכו צ"צ ח"ס. (יד) סחינה ונחירה צערוך לנר חיתח לייסצ קוסית ונורס"ח ונחך דיצונות לכל סנציחיס נסתכלו צחספקלריח סחינה ונחירה וז"ל דהכח חיידי ונונקצלי פני סחינה ע"י חספקלריח ונחירה

למוד ערוך פרק רביעי סוכה

ר' יהודה וראו הגאונים בזמן הזה שאין באותו הדור ר' ואמרו כך (ט) אילו דברי ר' חננאל זצ"ל ולפי' הראשון מצאנו סיוע בפרק מקום שנהגו (פסחים דף נ"ב) בגמ' כיוצא בו אמר רב ספרא נקט הרב הונא בר איקא בדרך דר"ק וגמר שמעתי מפומיה דרביה כרחבא דפוס בדיחא וכו' [רב א'].
 הר הבירה סמיו כפול היה סמיו לפניו מסמיו ערך סמיו במס' שבת פ"ק. (ו)

מרבית של ערבה פי' ענפים גדולים של ערבה [מרביות ב'].
 אני והו הושיעה נא פי' הדברים אמורים כדכתיב בכל צרתם לא (לו קר') צר (ישעי' ס"ג) ומפורשין במגלה איכה בסוף גרע בהרי אף אמר הקב"ה כבר נשבעתי לבני עמו אנכי בצרה בדין הוא שאהיה עמהן בצרה הה"ד השיב אהור ימינו ואמר אם אישכחך ירושלם השכה ימיני (יא) ובסוף גילה לדניאל הה"ד ותעמוד לגורלך לקץ הימין עד קץ נחתי לימיני כל זמן שימיני משועבדת בני משועבדים גאלתי ימיני גאלתי בני (יב) הוא שדוד אמר למען יחלצון ידידיך הושיעה ימינך וענני [אן ד'].
 מקום היה למטה מירושלם ונקרא מוצא גמ' הניא מקום קלניא היה

ב א ו ר י ם

(ט) וחנן כן זל דק"ס סס: והגאונים שלח עלה דעתה ששנש הסופר הוא וידעו שלח היה צלותו הדור רבי חננו כן שלריכין לנקוד צקונן ולקרותו רלצי ונשוס כבוד קרי ליה הכי וזה שלונד ורלו הגלונים צזונן הזה פי' צלותו הזונן שנלחו צספר רצי שלין צלותו הדור רצי ולונרו. כך כו' עכ"ד עיי"ש. (י) סמיו צכתצ יד צערך ערך אצטבא איתח' צזס"ל על גצי הצלצצה פי' ונקום לר כחונה ורחה כד' עפחים ונניחין עליהן פקונטיח וגס הצלצצה בכל אחד אסטונית דהיילות דוניה לצקפה הים והאסטונית והכרונית חינו לח רשות הרצים ולח רשות היחיד וסמיו כפול היה לשון כסא לפני החנויות ע"כ וצערך סמיו איתח' צכ"י סמיו כפול היה פי' סמיו עלונו כרחה שיש צה ענוודים הוא ועוונד צרשות הרצים ויש ונפרש אסטונית ונקום ספינות כו' ע"כ וכוונתו לכאורה וצולרת ע"פ הירושלני שחיתח צווס' תענית פ"ג סהר הצית ונקודה הוי והיונו סמיו עלונו כרחה. כו' וחולס הכטיו הפניוני לשון כסא לפני החניות ועי' צלורים שצת פ"ק אות י"ז שהערנו על שהערך פירש אסטונית דוניה לצקפה ועי' ירושלני סס פ"ק דצת אסטווח דמנין וכן גשרין הנופולשין ונטלטלין תחתיהן צצצת דצרי ר' יודה והכונים חוסרין ע"כ ועי' ערך דיובלוסטון טעמק לקונן פדק חונישי. (יא) יוניני עי' ילקוט תלים רנז תתפ"ה וצפסקתח (ד' ליק) דף קל"א. (יב) גאלתי צני גאלתי יוניני כ"ה צילקוט וצפסקתח סס ועי' עוד

ע"כ אברוי אלני פי' אברוי אלני [אסור] (ג) מניחין זבל תחת האילנות להברות, מובלין האילנות שהן בירה להן כלומר מאכל כמו להברות את דוד (ש"ב ג') לסתומי פלי פלחי כדכתיב כמו פלח ובקע בארץ (תלים קמ"א) [אברוי] [כ"י בערן: אברוי פי' לנקוב (ד) העפר שעל השרשים ולהזיז שיהא רך ותיחוח והאילן משביח כמו וברא אותה (יחזקאל כ"ג) מן אחר אברוי אילני ענין בריאות בשר פי' להחזיקו ולהשביחו כמו להברות את דוד תר' (ה) לסתומי פלי כמו פילחי כמו פלח ובקע שלא יתכסה (אלא) שרשי האילן].

תרי קשקושי הוו חד אברוי וחד אינדוי אילני (ו) כבר פירשנו בערך אבר יש מפר' קישקוש היינו עידור אלא שעידור בגפנים וקישקוש בזהים [קשקש א'] כ"י בערן: תרי קשקושי הוו יש מפרש חפירה תחת הזיתים פ"א קישקוש היינו עידור עידר בגפנים וקישקוש בזהים] אהא בני קרייתא מקשקשין בכרמא ואכלין זיתא ארז או לא ארז פי' כשרי לי ליהנות מאותן הזיתים (ז) שנתקששו בשביעה כדכ' לא ארז לנא למחוא (עזרא ד') ארז א'.

דף כ"ה אמר רחבה אמר רב יהודה הר הבית סמיו כפול היה פי' הורה מספקא ליה אי משום רב יהודה אי משום ר' יהודה והיה מדקדק שלא יחליף השמועות והיה שונה ר' (ח) אמר רבינו יחי לעד אינו כן אילו היה אמר רבי לא היה אמר לא רב ולא ר' ואינה מלרז כלל ואינו או' טעם ולא כבוד לו וכך אמר יחי לעד כי רחבא לא ראה ר' יהודה מעולם ולא ראה אלא רב יהודה וסופר טעה וכתב

באורים

לומר כ"ל גם צפי' ר"ת. (ג) חסור כ"ס צפי' ר"ת. (ד) פי' לנקוב הוא כפירש"י וכנראה העתיק כותב כ"י צערן את פירש"י צום. (ה) תרג' לתוצרת ית דוד כ"ל. (ו) אינדוי אילני העתקנו וערוך ד' ראשון וד' פיזרו וחולי ט"ס הוא ול"ל כו"ס צש"ס וצש"ר לפי הערוך ע"ש. (ז) ונאותן הזתים לל"ל הכר וניס כו"ס צפי' ר"ת והיינו שכלן נקשקוש וכרונים קה וניירי וחולס צונס' וניק (דף ג') איתא קשקוש צזיתים עיי"ש בפירוש (הנווסס) לרש"י שכתב כדברי ה"ס ופירש"י שצערך ונראה שהערוך העתיק זה ופירוש רגוני"ה שכן פירש"י צונס' וניק הוא ופי' רגוני"ה וכנוו שהצ"ח צפ' דקדוקי סופרים צהקונה לונס' צי"ס וניס שיש לדקדק על פי ה"ס ופירש"י שפירש שקשקוש שייך צזיתים שכלה כלן צבוגין איתא ונקשקשין צברוני"ה עי' ס' ערוך לנר ועי' פלח השלקן ה' שציעית ס' כ' סעיף קטן כ"א. (ח) והי' שונה ר' זה נאלץ צפי' ר"ת כלן ונונקד רבי צפתה וחולס צדקדוקי סופרים ונס' צי"ס (דף י"א) הצ"ח וני"י רבי צקנץ ישכן הוא צפי' ר"ת ונס' פסחים (דף כ"ג) רחבא לומר רחבי ועי' ערוך סוף ערך אביי.

פרק רביעי

דף מ"ג ראשון דאיתא מה"ת בגבולים מנא לן דכתיב ולקחתם לכם שיהא לקיחה ביד כל אחד ואחד ערך גבל במס' שבת סוף פ"ק.

ע"כ אי הכי כל יומא נמי לידחו אתי לפקפוקי בלולב ענין ולולב היתר ושבור [פק ה'].

וכבשום לשון סתר כמו בהדי כבשי דרחמנא (ברכות דף י') ויסתר משה מפניו (שמות ג') תר' וכבש משה אפוהי [ערך כבוש בכחב יד בערן].

דף מ"ד עשה נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסני ערך עשר במס' תענית פ"ק.

ערבה יסוד נביאים פי' הנביאים הורו אותם לעשות כך מנהג נביאים בלא הוראה (א) ובלא תיקון שכחורה וחורו הנביאים והורו להם ההלכה ויסרוה להם כלומר יסרוה כי הלכה למשה מסני היא [ערב האחרון].

דלכון אמר דלהון היא ובפ' אחרון דגטין (דף פ"ד) בגמ' כיצד יעשה מאן תנא אמר חזקיה ר' שמעון ב"ר אלעזר היא וכו' ור' יוחנן אמר אפילו הימא רבי דלכון אמר שאני הכא הואי וקנאתו ליפסל בו פי' אמר ר' יוחנן לחזקיה בנו של ר' חייה שהוא בבלי דלכון אמר (ב) כלומר רב כהנא החכם שלכם שהוא בבלי דלהון היא מדרבנן ואינה לא הלכה ולא יסוד ושנינן כי אמר ר' יוחנן הכא הלכה למשה מסני ויסוד נביאים בזמן שבית המקדש קיים ובגבולין וכי אמר רב כהנא בזמן הזה מדרבנן ומעשה דרב כהנא בהדי ר' יוחנן פירק לו כל קושיא שהיה לו בהגוזל בתרא (ב"ק דף קי"ז) והיא דאמר דלחוקי' משיב ואמר לו דלכון אמר מפורש בגטין וחזקיה בנו של ר' חייה שהי' קורין אותו בבלי בכמה מקומות מה בבלי אומר בדבר זה ואעפ"י שחוקי' רבו של ר' יוחנן הוא אומר לו דלכון א' [דלכון].

באורים

שצערין רק צסס ונושאל הוצא הכ ונאונר לכאן צערך זה ושלשון הערוך צסוק הערך שפתרון אחד להם קסה לכילוו עכ"ד והנה כנראה סכי' הרגיש צזה ולכך הציא את פירש"י.

סליק בעה"י פרק שלישי.

(א) צלא היראה לכאורה גם צפי' ר"ה ל"ל כו"ס צערך ע"ש. (ב) דלכון

מן חובן של אילן ולא מן הודו פי' מענפין שבצדדין שמחבין האילן
ולא מחודו עיקר לבו של אילן, השב ידך אל חיקך (שמות ג')
תרגום ירושלמי אעל כען ידך בחובך והחבק חיק נכריה (משלי ה')
ולא תחב חובה לאהריתיה היחטה איש בחיקו (שם ו') אין סאים
בר נשאי נורא בחוביה (א"ב בנוסחאורת דידן כתיב בעוביה)
(הב ב'). (כח)

הנאתו ובעורו באין כאחת פי' דרך האכילה ללעוס ולבער המאכל
וכיון שמגיע בחניכתו נהנה חבו מן המאכל ונתבער הפרי כאחרת
לאפוקי משרה וכביסה כגון פירות שמלבינין ומכבסין בהן המשררה
ששורין בו הפשתן וכביסה שאחר ביעורן מהכבסין ומתלכנין ונמצאת
הנאתן אחר ביעורן ואסור וכן העצים [הנאתן]. (כט).

והא איכא עצים דמשחן פי' עצים שמדליקין בהן רחנור לאחר
שריפת העצים הנאתן לאפות בו את הפת והעשויין להתחמם בהן
בני אדם הנאתן וביעורן שוה שהעצים [מתבערין] והאדם מתחמם
בהן, ולא יחס לו (מ"א א') תרגום ולא שחין ליה כחום צח (ישעי'
י"ח) תרגום כשחין בצח [שחן א']. (ל)
לאכלה ולא למשרה ולא לכבסה פי' שריית הפשתן וכיכוס הבגדים
[שר א'].

ע"כ ומוציא אני את המלוגמה שאינו שוה בכל אדם פי' רפואה (א"ב
פי' בל"י ורומי רטייה ומוזר) [מלגמה].
לאכלה ולא לעשורה ממנה אפיקטפיון ערך אפקטפיון במס'
שבת (דף י"ב).

בא וראה כמה קשה אבקה של שביעית פי' אבקה כמו ריח איסור
שביעית שעיקר איסור שביעית האוצר פירות שביעית עד שמונירה
וסחורה אינה עיקר אסור אלא מדרשא לאכלה ולא לסחורה כמו
אבק רבית שאינו רבית גמור' [אבק].

דף מ"א שיהא יום הנף כולו אסור פי' יום הנפץ העומר והוי"ו ט"ז בניסן
אסור לאכל החרש [נף א'].

דף מ"ב עולה העוף שנמצאה בין אגפים (א"ב מלשון מקרא וכל אגפיו
אורה [יחזקאל י"ב] תרג' שחורות כעורב [שיר ה'] אוכמין כאגפיו
עורבא) [אגף] וכ"י בערן: מ"א עולה העוף שנמצאה בין אגפיים
פירש"י עופות] (לא).

סליק בנה"י פרק שלישי.

ב א ו ר י ם

פת כדי תכילתו כ"ה צפ"י ר"ת. (כח) תצ ע"י סגיון שלנסה. (כט) הנלתו
יש לתקן פי' ר"ח עפ"ד בערוך ע"ש. (ל) שתן כ"ה צפ"י ר"ח וע"י על
דצרי פירש"י ור"ח בתוס' צ"ק (דף ק"ח). (לא) חגף העיר כספלאה

למוד ערוך פרק שלישי סוכה

כל העם מטרפין בלולביהו (א"ב תרגום ותפעם רוחו (בראשי' נו"א)
ומטרפא רוחיה) [טרף א'] [ככ"י בערן: טרפין לולביהם פי' מנענעין
וכן טרף ביצה בקעררה].

דף ל"ט מאי משמע דהאי עובר לשנא דאקדומי הוא דכתיב וירץ אחימעץ
דרך הנכר ועבור ארז הכושי כלומר רץ אחימעץ והקדים ארז
הכושי (כה) [עבר ד'].

ע"כ הפיגם והירבוזין השוטין והחלגלוגות פי' ירבוזין אספרייני של גנורה
שוטין אספרייני של שדות וי"א פינקלי [ירבוזין]. (כו)
הפיגם והירבוזין השוטין והחלגלוגות פי' פינקלי [שט ה'] [ככ"י
בערן: ונקלא בלשונינו שם עשב].

דהנן בשביעית פ' ט' הפיגם והירבוזין השוטין וחלגלוגות בפ' ראהו
כ"ד בגמ' השופרות (ר"ה דף כ"ו) ובסוף הקורא ארז המגילה
למפרע בגמ' קרא' סירוגין (מגילה דף י"ח) לא הו' ידעי רבנן מאי
חלגלוגות שמעוה לאמת' דבי רבי דקאמרה להווא גברא דהוה
קא מבדר פרפחניה עד מהי אתה מפור חלגלוגותך, ירושלמי בפרק
אחרון דפאיא פעפועין וגודגדניות וחלגלוגות מערבין בהן בעין קומי
היידן אמר לון קקולי והנדקוקי ופרפחני פי' בלשון ערבי אלפרפחין
ובלע"ז פורקני [חלגלוגות].

והכוסבר של הרים והמן כורע גד (במדבר י"א) תרגום ירושלמי
כסבר חויר (וכך שמו בלשון ישמעאל) פי' כוליינדרו בלע"ז [כסבר].
כרפס שבנהרות ירושלמי ר' יוסי ב"ר חנינא אומר פיטרוסילינן י"א
כרפס בלע"ז אפוי' ובלשון ישמעאל כרפס [כרפס].

בכדי מן שנו מאי משמע דהאי מן לישנא דמווני הו' דכתיב וימן
יהם המלך פי' כדי מוונותיו כלומר כדי שימכור אלו ויקנה בדמיהן
פת וכשר (בז) כדי אכילתו [מן א'].

דף מ' עלי קנים ועלי גפנים שגבן בחיבה על פני השדה פי' שלקטן לשמרן
לאוצר [לקטן] לאכילה למאכל בהמתו יש בהן מישום קדושת שביעית
שמתבערין בשביעית דאסורין לאחר שיצא שביעית לקטן לעצים
לשרוף אין בהם מישום קדושת שביעית ומותרין אפילו לאחר שיצא
שביעית בסוף גמ' דפ' מרובה (כ"ק דף פ"א) ושאר כל האלנות

באורים

(כה) והקדים את הכושי כ"ה צפי' ר"ח חז"ל כ"י צערן: לטון הקדנא כונו
עוצר לעשייתן וכן ויעצור את הכושי ת"י וקדים ית כושי ע"כ. (כו) ירצו
על הגיסקא השועים סהול נין חמד דהיינו נין ירצוזין שלטדה כזר העיר
צחוי"ט רפ"ט דשביעית גם צפי' ר"ח חיתא ירצוזין השועים. (כו) צדוניוכן

גדליהו הושעני עבירו להו בית יד לא לידון איניש לוליבא בהושעני
 ז' לא יכניס אדם לולב בערבה לאחר שאגד ערבה והדס דדילמא
 בהדי דדחיק ליה נפלין עליו ועבדי חצירה אלא כי אגיד לערבה
 והדס אגיד נמי לולב לא ליגזו איניש לוליבא בהושעניא פי' אם
 ארוך הלולב ביותר לא יגזו למטה לאחר שנאגד בערבה [הושעניא].

נפל מן השופורת לשוקת פסול בראש גמרא דפ' חומר בקודש
 (חגיגה דף כ"ג) ובפרה (פ' ה') ובחוספת (פ' ד') שופרת שהתכה
 לחטאת פי' קנה חלול מתוקן להדליק בו אש של פרה ויש אומרי'
 שיש לו פקק מצד אחד שמתוקן להשים בו אפר פרה [שפפרת].

אמר רבא (כב) לא לידון איניש לוליבא בהושעניא פי' לא יעוין
 (א"ב כמו דעץ עי"ן מובלעת) [דף א'].

והיכן היו מנענעין פי' ניענעו זה זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד
 ששנינו במנחות (דף ס"א) בענין שתי הלחם וכבשי עזרה ואמר
 רבה (כג) החם וכן ללולב אלמא צריך לנענע בהולכה ובהבאה ג'
 פעמים זולתי מוליך ומביא מעלה ומוריד (כד) ועיקר דבר זה
 מתלמוד ארץ ישראל דגרסינן החם רב חייל בר אשי בשם רב
 המשכים ללכת בדרך נוטל לולב ומנענע שופר וחוקע וכשמגיע זמן
 ק"ש קורא ומתפלל חני צריך לנענע ג' פעמים על כל דבר ודבר
 בעי ר' זירא הכין חד והכן חד או הכן והכן חד פי' כבר אמר
 צריך ניענע ג' פעמים בעי ר' זירא ההולכה החשב פעם אחת
 וההבאה פעם אחת או ההולכה וההבאה פעם אחת נחשבין וצריך
 לחוליך ולהביא שלשה פעמים בכל אחד ואחד חמן תנינן בנדרה
 פר' ט' בענין סממנין שבעה מעבירין על הכתם וצריך לכסכם שלשה
 פעמים על כל אחת ואחת רבי זעירא בעי הכן חד והכן חד או
 הכן והכן חד ולא אפשר וכיון דלא אפשר עבדינן לחומרא שלשה
 פעמים [נע ב'].

באורים

הוא צד' ראשון דהיינו שאינו ניכר וזהו אם גרסת הערוך רצה [כג"י שלנו]
 לזו רצה [עי' דקדוקי סופרים] וחולט בכל שחר דפסוי הערוך נמלא צהדיא
 רצה. (כב) רצה צהפלאה שצערכון העיר כלן וז"ל ע"ש צרשי דרצה גרס
 צכולטו וכן נזכה להדיא שס ע"כ וצפי' ר"ח נמלא כג"י שלנו צין צהך
 דערך השענא צין צהך דערך דץ רצה. (כג) רצה כ"ס צננחות אלל
 כלן צסוגיין חיתא רצה. (כד) נעלה ונוריד צפי' ר"ח סננלא כל ויה
 שכתב הערוך רצה חיתא ז"ל זולתי מוליך ונציה נעלה ונוריד וכן קצלו
 נרציו חלי ז"ל והענדנו עיקר דבר זה מתלמוד ח"י דגרסין החם כו'.

למוד ערוך פרק שלישי סוכה

בוכנתו (יט) שהפיטמא נכנסת באחריו כהאי בוכנא באסיחא ואם ניטלה הפיטמא כולה שנשהרשה מן האחרון היינו ניטלה פיטמתו דתני במתניתין וזה הפי' סבירא לן שזה הפיטמא לא יקשה על שאר הפיטמא [פיטמא].

חני רב יוסף (כ) ניטלה בכנתו פי' בכנא עלי [בכאן].
אמר רבא האי אחרונא דאגליד כאהינא סומקא כשירה כמו החמרה האדומה שנקלפה עורה כשרה [גלד א'].

אהינא סומקא פי' אהינו פירי של המרים שאינן מבושלין וכל בוסר בלשון תלמוד אהינו [אהן].

ה"ל דקיימי סימפונאה פי' הקנים החלולים שבתוך הריארה שיכנס מהן הרוח מן פסנתרין וסומפונאי (דניאל ג') [סמפון ג'].

ויש אומר' אף התיום רב האי זע"ל התיום שאמרו שני פנים הם שנים דבוקין בכרייתן ואחד שהוא שני הצאן חלוקין למעלה ומחוברין מלמטן כל שהיה כן ראינו קדמונינו אומ' בראותם אותו זהו תיום [תיום].

ע"ב לא צריכה אע"ג דעבדה דפין דפין פי' מרובע כגון לוח א"ב תו"גים הקרש דפא) [דף].

ר' חנינא מטביל בה ונפק בה פי' הותך חתיכה מן האחרון ואוכלה והיה יוצא ידי חובתו בנשאר [טבל א'].

ר' מאיר אומר אפילו במשיחה פי' יחר [מושח ג'].

אמר רבא אפילו בסיב ואפילו בעיקרא דדיקלא אמר רבא מנא אמינא [דסיב] ועיקרא דדקלא מינא דלוליבא הוא [סב ד'].

ה"ל דאמר להו רב' (בא) להנדרו דגדר' הישענה דבי ריש גלותא כי

ב א ו ר י ם

עקלו כשר ע"כ נולד צפי' ר"ח. (יט) פי' בזכותו ז"ל שצ"ל וכן פירש רבנו גרשום ז"ל פיטמתו שנתו וזה שצ"חש האחרון נעלתו בזכותו שהפיטמא נכנסת באחריו היינו נעלה פיטמתו דתני צנתניתין ועוקלו פי' זנצו וכן פירש גם צעל הערוך ז"ל וכן פירש רבי' ישעי' ז"ל כו' ע"ש וחולס בהגהות ניייוונית (פ"ח ויה' לולב חית מ') הביא צזס"ל ופ"ח פי' צערך צסס רבי' גרשון שזוכנתו דר' ילחק ופיטמתו דנתניתין הכל צזצז ור' ילחק פי' פיטמא דנתניתין היינו וזה שכנס באחריו כזכנא וכן פר"ש צסס ר"י הלוי וכן נולדתי צסס ר"ח כו' ע"כ ועיי' תוס' צסגין וכזר העיר צס' כפות תנורים שקיום לשון הערוך שכ' זה הפירוש קצירה לן כו' נראה דר' גרשום פי' עכ"פ פיטמא על ראש האחרון וזכונתו אפשר שפירש על המלק שתלוי צחינן וחוננס יחי' אז פי' ר"ג כונו פיר"ה וחי' להערוך לקלר צלשונו ולוונר שכן פירש ג"כ ר"ג וכפי הנראה נולדו זרוע לכאורה צלונת חין חילוק צין פי' ר"ח לפי' ר"ג עיי"ש. (כ) רצ יוסף ט"ס ול"ל ר' ילחק. (בא) רצ' כן

הל"ה ר' אבהו (יז) אמר אל תקרא הדר אלא הדר שבן בלשון יין קורין למים הידור איזהו אילן שגדל על כל מים הוי אומר זה אחרון [הדר ד'].

ע"כ ניטלה פיטמתי פ"י רבנו חננאל זצ"ל נראין הדברים שהיא דד החוטם כפיטמא של דד כדתנן (עוקצין פ"ב פיטמא של רמון אבל הא דאמר ר' יצחק ניטלה בוכנתו הוא קצה העץ הנחון באחרון כאותו דשחיתת חולין (רף כ"ד) האי בוכנא דשף מדוכתיה טרפה ושם המדוך עוד בוכנא ואסיחא ובאחרון עץ שהוא תלוי בו באילן הוא כמין בוכנא ובעיקר האחרון חקוק כמו אסיחא והעץ נחון בה וקימא לן שאם נעקרה הבוכנא מן האסיחא חיישינן שמא ניטל מגופו של אחרון עמה וחסר האחרון ופסול אבל אם הבוכנא באחרון קיימת בחוק האסיחא ונחתך העץ למעלה ממנה בשר שהרי העיקר קיים וזהו ניטל עוקצו כשר (יח) ר' גרשם זצ"ל פ"י

ב א ר י ם

כשר כשהוא ונוונר ג"כ זהם כשר לכל אחים פוסלין שכל שעשוי גוונין אין זה הדר עכ"ל וכן העתיק הריעצ"ל ונשנו ולפ"ז היה נפירש לכלורה דגם צירוק ככרתי שיין ונוונר חונס זכיתי לרלות צפי תוניס דעים להראצ"ד עלונו ונלחתי כחז צפי ר"ל ויה שהעתיק הרין ונשנו ויותר צחריכות חלה שהיצוח ירוק ככרתי שהעתיק הרין ונשנו חונס נולחיס שנה ולינו ונציה רק כנו חזוית והלצן והכוש וכן הסצרה נותנת כיון דפסול ירוק חינו ונשוס שנוי ונראה, כי אם נולד שלח גגור פרוי, וכיון שע"י הנראה של חלק הא' והאחרון נחצר שגגור פרוי ונסיכו תיתי שיפסול חלק האחר שעדיין ירוק הוא ועוד ונלחתי שם שהכריע צין פני תרי שיטות שהציה הרין ונשנו וכו' שונקצרה דלח שייכי ונוונר חלה צונרלות הפוסלין וע"פ הדצרים החלה נפשטה שאילתנו לעצ"ד דונאחר שפסול ירוק ככרתי הוא רק ונשוס דלח גגור פרוי ולאחר שהחמיל חלק אחד והאחרון להשתנות לנראה געלצ חע"פ שחלק ונונו ירוק ככרתי עדיין כשר כדעת המולקים על הצ"ח והטעם דע"י שינוי חלק אחד ונונו נחצר שגגור הפרי ונונילה גם צדדון דונר נר"ו חונר כן דלח חס חלו הכצצרות הירקות לעולם לא ישתנו אין זה רחיה שלח גגור הפרי והצרה שטר ושוברו עונו שפצת השתיירות ונראה ירוק הנ"ל היה ונחנות הלחות שבגוקים שרני הניס שרגילים להיות יושצים על האחרונים כדודע וכו"ש ונר נרין ולענין חשש ונוונר כצר נחצר כוננת הראצ"ד ולאפשר שגם העתקת הרין שלפנינו יש לייסצ צלופן שלדינה חינו חולק ותינוח על גדול אחד ונגדולי זוננו נר"ו שהעתיק דצרי הרין וליין על ס' ת"ד הנ"ל ולא התעורר על חלוק גדול הנ"ל שצנייהם ע"כ תשובת חנוניו הגלון זללה"ה. (יז) ר' אצבו חונר כו' הדור ע"י דקדוקי סופרים צענין חלוק הנוקמאות צזה. (יח) נעל

למוד ערוך · פרק שלישי סוכה

קצוות של הוצא ונועצו בהושענא עצמה כדי שלא יחפורו וכן דרך
אוגדי הירק [אגד א']. (יג)
דף ל"ד ה"ר אוזו היא ערבה ואוזו היא צפצפה וכו' (א"ב פ') מין עץ כמו
ערבה [צפצפה].

ברסיף בכל בכל ברסיף ובחלק בגמ' דרור המבורך (סנהדרין דף
ק"ט) אמר רב אויר מגדל משכח את התלמוד אמר ר' יוחנן בכל
בורסיף (יד) סימן רע לתורה מאי בורסיף בור שפת (מו) ובכראשית
רבה ויפץ ה' אותם אמר ליה מן הידן אתר את אמר ליה מן
בורסיף אמר ליה לא כן אלא בולסיף כי שם כלל ה' שפת בערך
חצצרת [ברסיף].

חצוצרתא שיפורא וכו' פי' עכשיו חצצרת כשירה ואותו שקורין שופר
פסול וכן הקרויה צפצפה עכשיו כשרה ללולב וערבה פסול פתורא
בתחלה קורין לקטנה בזמן הזה קורין לגדולה בזמן הזה קורין לבית
הכיסות הובלילא ואם נמצא מחט בהובלילא טרפה ואם בא גמ
אשה מאותו מקום שקורין בורסיף אין צריך לומר בפני נכתב ובפני
נחתם שהיא בכל ובכר' רב' בולסיף כלל שפת פי' בורסיף בור מן
הספר העומד באיורו של מגדל משכח את התלמוד [חצצרת]
[ע'] למוד ערוך סוף פ' שני דמס' שבח].

ע"כ אפי' שנים קטומין ערך קטום (א) לעיל (דף ל"ב ע"ב).
עלחה הוויית על רובו או גרב או ילפת (ויקרא כ"ב) חרג' או גרבן
או חוון [חוון].

אתרוג הכושי פסול פי' כושי אובמא והוא שחור כוש בן ימיני על
אודות האשה הכושית עבד מלך הכושי הלא כבני כושיים אתם לי
בראש גמ' דפ' ואילו מגלחין [כש ב'].

והירוק ככרתן ערך כרת (א') במס' ברכות פ"ק. (טז)

ב א ו ר י ם

צת' זרע חנות ח"צ סי' פ"ט. (יג) אגד נוולא צפוי ר"ת. (יד) צבל צורסיף
עיי' הגיין שליוה וכן הוא צילקוט פ' נח. (טו) צור שפת צכ"י צערן הוצאת
גס גי' דידן שס צפספדרין ח"ל בורסיף פי' צור ששפו וניינו וולא נשתייר
צו כלום פי' צור שפת עכ"ל. (טז) והירוק ככרתי אעתיק צזה תשובה
אחת שהשיב חלוניו הגאון זללה"ה צענין שנשאל אם צנוראם הירוק צנוקוונות
נפרדים בהתרוג יש לפסולו ונשום דנומזי כנונומר או לא והשיב ח"ל
לכאורה הדבר נופרש צרין פ' לולב הגזול שכתב ח"ל וכו' הרמב"ד ז"ל
דנומזי דפסול דוקא שהוא ונומזי צנוקין הפסולין צתרוג הלצן וכושי
וירוק ככרתי אלל ונומזי צנוקים שאלו הם התרוג כולו צנוון אחד מהם

אלא הרי כמתכוון להמיתו ורוצה הוא (יא) והיכא פליג ר' שמעון כגון גרירא דאפשר דלא עביד חריץ ואפילו עביד חריץ איפשר דלא ניהא ליה וכן בפרק כל כתבי (דף ק"ז) דשקיל ליה בברוי דלא ניהא ליה וכן בפרק ר' אליעזר אומר אם לא בג' דסמך כלל אמר ר' עקיבא (דף קל"ג) ואי איכא אחר ליעביד אחר ולא אבי הבן וכן בלולב הגזול והוא דאית ליה הושענא אחרייתא אבל פסיק רישיה ליכא לספוקא דלא ימות ובודאי ניהא ליה דאי לא הוה ניהא ליה היכי הוה פסיק רישיה [פסק]. (יב)

הוה אוגרו כאוגרה של ירק פי' הוהר איגורו ביום טוב שוור שני

באורים

ג' שנת האריך הרצה צפוגיין דפסיק ריש' וכתב שם וז"ל וערס ניישז כל התנחיות הנזכרות נעורר דקדוק נחמד דצערך פירש פסיק ריש' ולא ינוח הרי שלריך לרס והתך רחש העוף חע"פ שאינו ונתכוין להנחיתו חייב על נטילת טעום ע"כ ורצנו [הרנוצ"ס] שינה וכתב הרי שלריך רחש העוף ללחק צו הקטן והתך רחשו וכו' ולגוס לח פירש רצי' כפי' הערוך הלא דצר הוא ולפני"ש לח דצר ריק הוא כו' עיי"ש צארכות ואלוי תלי צונה שהרנוצ"ס סובר ונלחכה שאינה לריכה לגופה חייב עליה. (יא) ורולס הוא צערך דפוסים האחרונים וכן צם' הפלחה שצערךין דפס' צשצוש ורולס הוא ופשוטי שליל כו"ש דפוסים הישנים והיינו ורולס הוא. (יב) פסק צצאורים שנת סוף פי"ד הצחנו כצר שהרשונים הצילו עוד רחיות צשס הערוך לשיטתו דסובר פי"ר דלא ניהא ליה שרי והערנו צהך דוושנה כלל'ים דווכרי כמות דלולי לדעת הערוך חין צו פסיק ריש' ויש להסביר הענין עפ"י"ש צם' כלילת יופי (דף ל"ה) וז"ל והנה עיין דווצ"ס צפיהונ"ש דווכרי כמות ווכריין כדרך שונשליכין עליהן את הצגד ולכאורה פירושו ונזאחר דעושיין צלא ונתכוונים ללצישה ונוש להנות צכלאים והיה דשא"י ולא פי"ר חבל לצש להצריח הונכס ועושה כדי שלא יכירנו ויהי' ונתחזי כלוצש כלל'ים הוי פי"ר כו' ועיי"ש צכלילת יופי צונה שהאריך על ת' חוי' צזה הענין שהאריך צו ג"כ צם' ונרכצת הושנה שס. והנה צם' העונק שאלה על השאלות האריך הרצה (צס' אמור) לצרר וללצן דעת הערוך והפוסקים צזה וצקוף הציה עוד ענין ארוך ונתתנו הרה"ג ר' רפאל שהאריך צפוגיין דונס' שנת (דף ק"צ) העושה נקצ צלול של תרנגולים חס הוי החיוב ונשוס צונה חו ונכה צפטיש ויש לעיין צזה ג"כ צם' הונרכצת הושנה פי"ד ונה"ש ויש לעיין עפ"ז על הצאורים שנת פכ"צ חות י"א ועוד האריך הרה"ג ר' רפאל שס צצצרי הריצ"ש הנוצח צנג"ח סי' ש"ס והאריך שמוה רלשונים סוצרים כצצרי הריצ"ש שנטילת לפרתיו הוי ונלחכה שלריכה לגופה ועיי' צזה

ואימא אפתחא כפות מכלל שהוא פרוד והאי כפות ועומד הוא
ובלע"ז ציפון, שורש של דקלים [אפי ב'].

ע"כ נקטם ראשו אפי' שנים קטומין טרף כפיה בראשית ח' תרגום
ירושלמי קטים בפומה פי' ענין שכירה [קטם א'].

היו ענביו מרובין מעליו פי' פרצדין [ענב א'].

ואימא הרדוף אמר אביי דרכיה דרכי נועם וכו' למדנו וזורה ה'
עץ ר' נתן (ט) אומר הרדפני מר היה פי' אילן הגדל על שפת
הנהר ועישה פרחים דומין לשושנים והן מרין ביותר והוא סם המית
של בהמה וי"א סגנינו בלשון לע"ז שמו (א"ב ב' פי' רודופני בלשון
יוני ורומי מין אילן אשר פרח שלו כמו ורד הנקרא בלשון יון רודון
ועלן שלו כמו עלי דפני והוא סם המוות לבהמות ויש מהרופאים
שכתבו שזיק גם לאדם ואחרים כתבו שזיעיל למי שנשבו נחש
[הרדפני].

הנ"ל קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת. זהו הדם מעשה עבורה
(שמות כ"ח) תרג' ירושלמי עובר קליעה [קלע ב'].

דף ל"ג נקטם ראשו ועלתה בו תמרה, פי' הציץ קודם שהוא פתוח דומה
לתמרה [תמר ב'].

מודה ר' שמעון בפסיק רישיה ולא ימות פי' מי שחתך ראשו של
חי והכל יודעין כי בחתיכת ראשו ימור ואם אמר איני מתכוון
למיתתו אלא להוציא ממנו דם (י) לדבר צורך אין ממש בדבריו

ב א ו ר י ם

הפיונות הסוף גצה דהולא כו' הסוף דנתיים כו' הי כנפרנו עליו דוני חו
כו' וכ"כ רי"ק ה"ה כאלו נפרלו העליון ופסול והוא לשון הירושלמי וכן וי'
צגוני' נדקצענכו חסר נפרלו ונפרדו וכנו נפרלו צרוצ ה"ה נחלקה שפסולין
ונסוס נפרלו כו' עכ"ד ועי"ש. וחולס צרו"ה סס הוצאה דעת רש"י שנהגה
סוניק וחיו צרש"י שלפנינו כך העיר צצאורי הגרמון' סס ס"ק יו"ד עי"ש
צצצרוי שהצריך. (ט) ר' נתן צצר הערנו צצאורים ר"ה פ"צ על חלוק
הנוסחה שצין הנוכחת פ' צצלה לנדש תנחוינה צצנוכלתה חיתה ר' יהושע
צן קרחה חוננר זה עץ הרדפני ר' נתן חוננר זה עץ קתרוס וכ"ה צילקוט
חולס צצנחוננה חיתה ר' נתן חוננר זה עץ הרדפני וריצ"ק חוננר עץ קתרוס
וכנו שהוצא צצריך. (י) להוליה ונוני דס נקיי דוגינה וענין פליעת החלוק
(דף ע"ה) ועי"ש צצית' ד"ה טפי שכתבו וכי וזודה ר"ש צצסיק רישי' הינו צצש"ס
שצת דניחה ליה הי ונתרונני דהוי לריכא לגופא חלל צונידי דלא חכפת ליה לא
וודה וכש"י פי' צהה דוודה ר"ש צצסיק רישיה היינו צנוהי דלא חכפת ליה
חי ונתרונני וליתה כו' עי"ש והצריך צצצרים צס' כפות תנורים צצוגיין
ונראה ונלשון הערוך שכוונתו כצצרי החוס' דהיינו שהחיל ו ל ר י ד ל ד ס
קרי הוה ר ו ל ה ג"כ צצניחתו של הצעל. הי ועי' צס' ונרכצת הנוסחה פ"ה

אמר רבא האי לוליבא דסליק מחד הוציא כבעל מום הוא
ופסול (ו) [הין].

נפרצו עליו פסול אמר רב פפא נפרצו דעביד כי הפיא פי'
ההוצין (ז) שבשיזרה בשנח תכין מן השיזרה נקראין
הפיא כדגרסינן בסוף הלכה קמא דפ' הגזול עצים (ב"ק דף
צ"ו) אמר רבא האי מאן דגזל לוליבא ועבדיה הוצי קני מאי טעמא
מעיקרא לוליבא והשחא הוציא הוציא ועבדינהו הפיא קני מאי
מעיקרא הוציא והשחא הפיא הפיא ועבדינהו שישורא לא קני מאי
טעמא דהדר סחר ליה והררי הפיא והוא כעין שבירה מעין
פרצה נפרדו עליו כשר שנתפרדו ההוצין כעין פתיחת
החריות ולא ניתך אחר מחברו כשר כדחנן אסיה פרוד
יכפתנו מכלל שהפרוד כעין פתיחה בהוצין פי' אחר גזל
לוליבא ועבדיה הוציא שנטל עליו עלה עלה לבד גזל הוצי ועבדיה
הופיא שחילק את העלין וקרעם ועשאם לטאט הבית שישורא חבל
קטן [הפיא א'].

נחלקה התיימת פסול וישנו בפ' הגזול עצים פי' תיימת גבא דהוציא
דמתים להו לשני צדי העלה ומשוי להו חד כי כל אחרת כפולתה
לשתיים ותאומה מגבה אם נפרדו ההוצין זה מזה ועמד כל אחד
ואחד כשהוא כפול לשנים והתיימת שלהן קיימת כשר ואם נחלק
התיימת הרי הן כאלו נפרצו העלין ופסול (ח) [תיים].

באורים

צכ"י צערן: המנק פי' כלי של ונתכת שאוכלין זו פרסיים ויש לו שני
ראשים מ"א כלי של צרזל של סופרים פויינטר דלע"ז עכ"ל. והנה מ"ש
הערוך הולין העליונין שהן תיוונת כו' ראה שכוונתו שצנעשה הונק דהיינו
שנפרדו זה וזה אזי פוסל צעלה אחת דהיינו צעליונה ונש"כ צנחלקה
התיינות שלקטון צערך תיים היינו צרוב עלין עי' צמנוך. (ו) ופסול לא
נתצאר הענין צערך וחולס צפי' ר"ח איתא כלומר אין הולין עולין וזה
הלך ונזה הלך עכ"ל וע' צשיע ס' תרנו"ה ס"ג - וס"ד. (ז) פי' הסולין
כו' התיצות היותר נפרשות זה וזה ננלחים גם צפי' ר"ח ושני הפרושים
צענין הפיה [או חופיה כונו גי' שלנו וכ"ה צפי' ר"ח] ננלחים צשיע ורנו"ה
ס' תרנו"ה ס"ז היינו פידוש הראשון הוא פי' ר"ף ורנו"ה וסני הוא
פירש"י צונתני'. (ח) ופסול כל דצרי הערוך הנה צפי' ר"ח וכנראה
כוונתם כדצרי ר"ף והרנו"ה המנלחים צשיע שם קעניף ג' ונתפרש שם
שהיינו צרוב עלין וצצאורי הגאון ראו"ו שם סק"ח כתב והירושלמי וסביע
לכס ר' ונלך צשם ריב"ל נחלק הנתחים כונו שנפרטו העלין אלגוה דצבל
העלין וניירי וצרוב כונו נפרטו וז"ש צה"ג והצילו הראש צעי ר"פ נחלקה

אילו המלטוסין והעובים אילו המרישות וכבר פי' בערך מלמס (ג) וכפס מעץ יעננה (חבקוק ב') חרגום ושיפא מגו מרישא עני לה [מרש].

לא מצא אחריו לא יביא לא רמוז ולא פריש ירושלמי בראש כלאים ובראש מעשרות פרישין אמר ר' יונה אספרגלין ולמה נקרא שמן פרישין שאין לך מין אילן פריש רקדירה אלא וזה בלבד בן סירא קראן ספרגלין ובלשון ישמעאל ספרגל [פריש].

דף ל"ב לולב כפוף קוץ סרוק ערך קוץ לעיל (דף כ"ג ע"ב).

חרות פסול דומה לחרות כשר ובגמ' ר' יהודה אומר יאגדנו אימא חרותא בעינא כפות וליכא פי' חרות הוא חרותא והן חריות של דקל [חרת ג']. (ד)

והוא דעביד כי המנפ פי' כלי של מתכת הוא שאוכלין בו פרסיים שלא יהו מכניסים ידם לפיהם והיו אוכלים בו בשר והתיכות ולענין לולב שהן הוצין העליונין שהן היומת אם נפרדו זה מזה והמנפ (ה) הוא כלי שיש בו שני ראשים [המנפ].

ב א ו ר י ם

זאת לענין קנין דאורייתא שעכ"פ לא יהי' בכלל גזול ונשא"כ חלל לולב צענין שלכס שבעינן שלה יהי' שחול וע"כ צין סוכה ללולב צלח"ס יש חלוק. (ג) ונלטם שם כתב הערוך ונלטוסין פי' נדבך של עץ שנוטחין על הקיר להניח עליהן ראשי הקורות הנרישות חלו הקורות שנוטחין על הנלטוסין ע"כ וצ"ל צענין ערך רהט כ' על גמ' תענית פי' רהיטי ציתו של אדם כו' הם הנלטוסין על שם שנוטחין אותם ונקלה אל קלה ע"כ וא"כ בקרא כפיס ונעץ יעננה הכוונה על הנלטוסין שתחת הנריש וצקרא דשיר ח' קורות כו' רהיטו כו' ג"כ יתפרש שהנרישין היינו הקורות והנלטוסין היינו רהיטו וצבאורים תענית פי' הצלנו דברי התרגום ופי' הדד"ק על כפיס וחולי ע"פ הס"ל יש להשוותם יחדיו והיינו שהכפיסים הונה העלים הקלרים הנונחים על הכותל אשר קורות התקרה נתחצבים ונסוככים עליהם; והנה צילקוט שיר ח' איתא חנוך ר' יוחנן למדה תורה דרך חרץ שיבא ונקרה צחרזים שאין נחתיים (כל"ל) ועשה ונרישים של צרותים שהוא צנוקוס דריסה והם נחתיין ע"כ ונכחורה נרישים שצילקוט ל"ל לפי הכל"ל ונלטוסין וחונס צלח"ס יש לדקדק על הרשיעים שצטיר אס הם נענין רהיטי ציתו שצגנו' תענית חו' ונענין דלתות שצגנו' יונא' עיי"ש וצבאורים תענית כצצנו דחולי הקרי וכתב דהיינו רהיטו כו' נדרש שהיינו נענין דלתות שהונה צנוקוס הפרוץ שנקרא נחתרת וחור. (ד) חרת צכ"י צענין כתב חריות של דקל וכן חרותא חריות של דקל גדילים צלכסון פי' לטון קשה פי' ענפים שנחייצו מן הדקל עכ"ל. (ה) והונק חולי ל"ל כמו שהוא

וקא מבלבל מצוביחא פי' בערך קירוס [מצוביחא] ערך קירוס במס' שבת, דף ק"ה). (ט)

אמר לעבדו טול פנס מפניהן והושיבן בחושך פי' כלי שנוחנין בו הנר מפני הרוח שלא חבכה (א"ב פי' בלשון יוני עששית בית נר דולק) [פנס] [בכ"י בערן: פנס לנטרא בלע"ז וכו'].

על כוחי פלסטר (א"ב פי' פלסטון בר'שון יון דבר שקר ומוזין) [פלסטר] [בכ"י בערן: פלסטר פי' שקר].

בשביל ד' דברים נכסי בעלי בתים יורדין לטימיון אוצר של מלך (א"ב פי' בלשון יוני אוצר הן של מלכים הן של מוזין) [טימיון] [בכ"י בערן: טימיון פי' גבאי ממונה על אוצר של מלך פ"א לש' איבוד שניטמיון וכלים מאליהן ע"כ].

סליק בעה"י פרק שני.

פרק שלישי

דף ל' אמר להו רבא (א) להנהו אונכרי פי' בלשון פרסי עושה מלאכרא הנשיא [אונכרי].

דף ל"א פעיתא היא דא מלשון כולדה אפעה [פע א'י] [ישעי' מ"ב].
האי כשורא דמטלמטא עבדו בה הקנחא משום הקנחא מריש (ב)
כדחנן בהנוקין פ' ה' בגטין (דף נ"ה) וכפ"ז בעדיות על המריש
הגזול שבנאו בבירה שיתן את דמיו ובראש גמ' דפ' מרובה (ב"ק
דף ס"ו) והרי מריש דאיכא שינוי השם דמעיקרא קרו לה כשורא
והשתא טללא וחנן על מריש הגזול שבנאו בבירה שנוטל דמיו מפני
חקנת השבים אמר רב יוסף מריש שמו עליו דתניא צלעות הבירה

ב א ו ר י מ

עי' פי' ר"ח. (ט) ונליתא צפי' ר"ח כ' וכן חי הוה נשיב זיקא וקא ניייתי
ליבי צלפיה וותר לפנות ע"כ.

סליק בעה"י פרק שני.

(א) רצה ולפננו צט"ס חיתא רב הונא וכבר העיר צהפלא שצערנין והאריך
צו צדקדוקי סופרים וצפי' ר"ח חיתא כדל"ר חייא לאונכרי ועיי"ש צפי' ר"ח
צענין אונכרי וצכ"י צעקן אוונכרי פי' עושי ונלחכת הנשיא מ"א תגרי כל
דבר להשתכר צו כגון כלים קענים ונחמים ונשריקות ונולצים ע"כ.
(ב) תקנת וריש עי' ס' שלום ירושלם כ' דנולד הפקר צ"ד הפקר וגדול
יש לו דעת להקנות לקיים דברי חז"ל ועל כן לא דוני זה להך דש"ע פי'
תרכ"ה לענין קטן שאין לו דעת להקנות ועי' ס' יד דוד צסוגיין וצכ"י ונלא
רועים (כלל צ') וס' כסף נצחר (כלל ע"ט סעוף י"ג) ויש לעיין בהלכה

למוד ערוך פֶּרֶק שְׁנֵי סוּכָה

יה כ"ה דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים (א"ב ב תרגום אשר בשערה ישופני (איוב ט') דער חוטא בינחא מדקדק עמי ומן עקר זה נגזר דווקא במס' יבמות פ' הערל ומסרטינן ליה דווקא שערתא אבל פרולא מזריף זריף פ' זה הדבר בדקדוק לבדו ונגזר גם דייקא בשבת בפ' מי שהחשיך דייקא נמי דקתני כלומר הוה מדקדק) [דק ו']. גזירות שוות תקופות וגימטריא (א"ב ב יקף הוא העיקר בלשון פסוק) [תקף ב'].

שיחת דקלים פ"י בחשבות יום שאין בו נשיכר רוח במקום שבני אדם בקיאים פורשין סדין בין הדקלים ואין מתענעו ועומדים בין שני דקלים הקרובים זה לזה ורואין איך ינעו חריותיהם זה אצל זה יש בו סמנין שמכירין בהן הבקיאים כמה דברים ואמרו ממר אברהם גאון שהיה בשנת אלף ק"ם לשטרות שהיה מכיר בשיחת דקלים [סח א']-(ז)

משלת כוסין משלוח שועלים בסוף גמ' דפ' אחד דיני ממונות (סנהדרין דף ל"ח) ש' משלות שועלים היו לו לר' מאיר ואנו לא באו לדינו אלא אבות יאכלו בסר ואמרי לה מאוני צדק (משל ב'). דבר קטן הויא דאביי ורבא פ' הקשויות שהיו נושאים ונותנין בהן אביי ורבא פשוטות וסדורות ומכונות היו ביד רבן יוחנן בן זכאי וכך היו מתעסקין בהן [הויא]-(ח)

ושפך הקהון על פניו (א"ב ב פ') בלשון יוני מין צלוחית וכוים) [קתון]. ומטייל בסוכה, וחוג שמים יתהלך (איוב כ"ב) תרג' יתקף רומא דשמיא יטייל [מטייל א'].

מקרא ומשנה במטלחא ותניי בר ממטלחא וישנתם (דברים ו') תרגום ותתנינו ונגד לשני אחיו (בראשית ט') תרגום ירו' ותני וגם אתה לא הגדה ל'י (בראשית כ"ג) וענתה שמד' כימי נעוריה (הושע ב') תרגום ויהנהון תמן למיכרי תקראי אישי (שם) תרגום תתנהון לפולחני [תן א'].

הפ"ט הצבא ושחיל בר ממטלחא פ' כדים (א"ב ב פ') קצב בלשון יוני מין כלי וכוס ובפרט של אנשים כפריים ובנקודות אחרות בלשון יוני גביע) [הצב ב'].

ב א ו ר י ם

ס"ז וס"י רט"ז וס"י תל"ט וצנלוכי הגלון רלו"ז ז"ל צכל הנוקונות סס.
(ז) סח נוולא צת"ג שערי תסוצה וצד' ליק עיי"ש צבעות. (ח) הויל

נוסחאות הרגום בפסוק אך בשרו עליו יכאב (איוב י"ב) ברם בסריה
 עד דלא יסתחם גוללא עלוהי כאב) [גלל א']. (ה)
 דמתחא באשלי מלעיל פי' אשלא חבל שעושין מפשתן או קנבס
 ויש שעושין חבלים מן חריות של דקל ומושכין בהן את הספינה
 (א"ב הרגום ובחבל השקיע (איוב מ') ובאשלא הקדה) [אשל ב'].
 ע"כ זמנין דמיתא קווצא ולא אדעתיה, פי' ענין צמותה זכבר פירש' ענין
 הוה בערך כוויץ [קוויץ א'].
 דף ב"ה דירה שתשמיש' לאויר (א"ב פי' בלשון יוני ורומי רוה כי כל הלל
 מלא רוה תרגום על פני רקיע השמים (בראשית א') על אפי אויר
 רקיע) [אויר].
 וכן בנקע שהוא עמוק י' טפחים פי' בקיעורה של שדורה כעין
 גומות [נקע].

דף ב"ו גנו ארקחא דבורא (א"ב פי' בלשון יוני גבעה סלע וחומה) [רקח].
 פרצה קורא לגנב פי' כשהגנב רואה פרצה מחשב מכאן אני יכול
 לגנוב הכא נמי אי עבד סוכה אמרי גנבי כדעייל למיכיל לא מצי
 חזי לן ומצינן למגנב [פרץ ב'].
 משום בקי ערך בק (ג') במס' שבת (דף ע"ז).
 ע"כ ת"ר שכח ושימש מטהו בחפלין אינו אוהו לא ברצועה ולא בקציצה
 עד שיטול ידיו ערך קץ (ט"ו) במס' ברכות (דף כ"ד).

דף ב"ז יי' שלים במיני הרגימא פי' מיני כיסנין דהניא בתוספתא ברכות הביאו
 לפניו מיני הרגימא מברך עליו בורא מיני כסנין (ו) בפ' יום הכפורים
 (יומא דף ע"ט) מאי מיני הרגימא באתרא דלא שכיחי פירי ואי
 בעית אימא מאי מיני הרגימא פירי ניהו (א"ב ע"י ערך טרגימא)
 [תרגימא].

ב א ו ר י ם

של הגחון ונהי' חלי' ונווילגה ז"ל] האריך צלחור ונאונרס צענין שיחת חילין
 של ת"ח והיינו שהאדם נושגל לעץ (דברים כ' י"ט) והצדור של ד"ת הוא
 כונו הסרי והיינו ניצ שפתיס ונלשון תנוצה ושיחת חולין העלה עיי"ש.
 (ה) גלל עי' פי' רה"ג סוף כלים; וצערוך כ"י צערך איתא גלל ונסתיינות
 הגולל פי' כסוי צהרון סדק הנתון על הצהרון [פ"ח] גולל לטון אצן גדולה
 כונו וגללו את הצהרון שרגילין להניח על קצרו של ונת והיא נקראת ונצצה
 (פ"ח) גולל הוא כסוי הקצר והיא חתיכה של עץ שהולל צהרונו של ונת
 לרגליו ולראשותו ע"כ זה הפירוש השני הוא כדברי ר"ת ועי' ס' הישר
 לר"ת (ס' ס"ד) כ' פי' ונורי גולל זה הצהרון שנותנים על הקצר כו' עיי"ש
 ועי' בתשובת ס' גדולי טהרה (ס' כ' וכ"ח) וכן צינת אדם קונטרס
 ונצצה ונשה (ס' י"א). (ו) כסנין עי' בגיזן שלמה ונש"ע א"ח ס' קס"ה

למוד ערוך פרק שני סוכה

של קורות פי' קורות צבורות זו על זו (א"ב בנוסחאות סוואר כתוב) [סוור].

יה"כ"א והחתיהן הלול מפני קבר התהום פי' קבר התהום שאין אדם מכיר בו כל עקר כדתנאי (גויר דף ס"ג) איזו היא טומאת התהום שלא הכיר ביה אדם כלומר דבר זרה כאילו משוקע בתהום ואין דרך לעמוד עליו [קבר ב'].

מודה ר' יהודה במלא אגרוף פי' פס יד כפופה בטפח בלא בהן ועשוין בני אדם להכות כדקאמרינן בעלי אגרופין (קדושין דף ע"ו) וכת' וכהכות באגרוף רשע (ישעיה נ"ח) [אגרוף]. (ג)

מודה בשקיפין ובנקיקי הסלעים פי' הרי הן חורין דכתיב ובסעפי הסלאים (ישעי' ב') ומתרגמינן תחות שקיפי כיפיא ונקיקים הן דומיא דשקיפין אלא אחד נעשה על ידי מטר ואחד נעשה מאליו אי נמי חררוהו חיות השדה מיהו שניהם שלא על יד אדם (א"ב פי' בלשון יוני הפיריה תרגום בצור עורב (שופטים ז') בשקיף עורב ופירושו בלשון יוני הפיריה) [שקיף א'].

ע"כ בניין שאפילו שיחה חכמים צריכה תלמוד ת"ל ועלהו לא יכול פי' עלי האילן נקראו שיחים דכת' תחת אחד השיחים (בראשית כ"א) כמו שנקראו דברי תורה שיחין כדכת' והקיצות היא תשיחך (משלי ו') [סת א']. (ד)

יה"כ"ב סוכה מדובללת מדולדלת כלומר יש לה מעוט סכך ושצלחה מרובה מחמתה כשרה פי' בגמ' רב אמר מאי מדובללת מדולדלת כלומר יש לה מעט סכך ואף על פי כן אם צלחה מרובה מחמתה כשרה והדא קתני ושמואל אמר מבולבלת והיינו קנה עולה וקנה יורד [דבל ב'].

יה"כ"ג שהיה ר' מאיר אומר כל דבר שיש בו רוח חיים אין עושין אותו וכו' עד ולא גולל לקבר, פי' הגולל כסוי הקבר דופק אבנים מכאן ומכאן כמו כתלים והמה נתון באמצע הגולל עליהם כדתנן באהלות פרק ב' הגולל והדופק מטמאין במגע ובאהל ואין מטמאין במשא ר' יהושע אומר אם יש ביניהן עפר קבורות מטמאין ואם לאו אין מטמאין במשא או זהו הדופק ארץ שהגולל נשען עליו אבל דפק דפקין טהור פי' דפק דפקין הסמך שמסמך הדופק (א"ב בקצרה

באורים

לזנים וכן לזר של קורות לזכות זו על זו ע"כ. (ג) חגרוף צפי" ר"ח הצי"ל ג"כ קלל לשנות כ"ס או לחגרוף ועי' שרשי כד"ק. כתיבת גרף. (ד) כח כ"ס צפי" ר"ח ועי' ס' ונעלות הסורס [לסגולתן ונס' לזרכס אמיו

[כנת ב'] [בכ"י בערן: ולעשות מהן כנתא שהיא כלכלה דפירי פי סל של פירות]. (לח)

של שק ושל ספירה פי השיער שמספר מונב הסוס ומן הצואר (א"ב תרגום ויגלח ויחלף שמרותיו (בראשית מ"א) וספר ושני כסותיה) [ספר א'].

של שק ושל ספירה חזין לגואלקי ומזבלי פי שקים [גאלק]. חזין לפרסי ונפוחתא פי כמו נפה וכברה (לט) (א"ב פי בלשון יוני מטפחת ומעטה חצוני תרגום ויפרס את האהל (שמות מ') ופרס ית פרסא) [פרס ו'].

חזו לנזייתא פי כיסוי קנקנין של יין (נז) נזייתא כד וחבית וקנקן אחד הן [נזי].

מסככין בכוריא ואם יש לה קיר אין מסככין בה פי מחצלות של קנים ראית ליה גודפא שכופפין ארבע קצותיה ואוגדין ותופרין והכפיפה והתפירה האלה הם נקראים קיר וכשתהא תפורה וכפופה תהא אסורה לסכך בה וכשתהא פשוטה ואינה כפופה ותפורה כשרה לסיכוך, ובלע"ז שמה בוד"ה [בדיא].

סליק בעה"י פרק ראשון.

פרק שני

או שאכלתו מלחת פי חפירה שתהא בארץ ויהי באוהה חפירה כמין עפר לבן דומה למלח כרכת' ארץ מלחה ולא תשב (ירמי' י"ז) ותחתך הכותל מצד לצד ויתאכל העפר וימלח עד שיעשה בה כמין חזר כרכתיב כי שמים כעשן נמלחו (ישעי' נ"א) [נולח]. (א) וכן מרבג של אבנים וכן סואר של קורות ערך רבג במס' שבת (דף קכ"ה).

וכן מדבך של אבנים וכן סוור של קורות פי מוכרי העצים והקורות מתקנין אותן אחד על אחד סדורים שלא יתעקמו ס"א (ב) צבר

ב א ו ר י ם

(לח) כלכלה דפירי כ"ה צפי' ר"ח ותפטר שהסקיף על זה הערוך כל של פירות. (לט) נפה וכברה כ"ה צפי' ר"ח. (מ) קנקנים של יין צפי' ר"ח הציא לרתי' גנ' ערבי פקחים לצי' מייחל וסיינו ונקוס שנעשה ונשקה ונן תנורים.

סליק בעה"י פרק ראשון.

(א) ונלה כ"ה צפי' ר"ג צלילות. (ב) ס"ח צפי' ר"ח חיתא ונדבך של

למוד ערוך פרק ראשון סוכה

סאין והשאר יהיה כטיט והוא הנקרא טיט הנרוק כיון שמריקין את המים יורק הטיט עמהם ויוצא עם המים מפני שהוא מעורב במים הטובל במ"ם סאה מכוונות שיש בהן הטיט הוזה העלה לו טבילה ויטהר ואלו הן מ"ם סאה כולן כטיט הוזה לא היה כשר לטבול בו והטובל בו לבדו לא עלתה לו טבילה [מיט].

העושה סוכתו כמין צריך ערך צרף (א) לעיל (דף י"ג).

דף כ' מחצלה של שיפה ושל גמי פי' כלי חילף ממין גמי [שף ט"ז]. של קנים ושל חילף גדולה מסככין בה ארוגיה [אין] מסככין ברה ערך חילף (ב') מס' שבת (דף ע"ז).

הנן בפרק ג' בעדיות כל החוצלות טמאות טמא מה דבריי ר' דוסא הן מחצלות ממש וכבר פירשנו בערך בודא [חצל].

מאי חוצלות מזכיר פי' עושין כמין יריעות צרות (לד') ואחר כך הופרין אותן ועושין מהן כפיפות וכיסוין [מזבלין].

הריני כפרת ר' חיה ובניו, כבר פירשנו בערך כד [כפר ו"ו] כך פירש המורה של מנצא כל מקום שהוא אמר הריני כפרת זהו פירושו הריני במקומו לסבול עונותיו כלומר שעונותיו אני מקבל עלי להחכר (לה) [כד].

ע"ב הא דאית ליה גרפא (לז) הא דלית ליה גרפא פי' בערך בדיא והוא מסגרת שנעשה לה בית קבול והנבול סביב (יהוקאל מ"ג) הרג' גרפא מקף לה והרג' מסגרת (שמות כ"ה) גרפא (גרף ב'). של שעם ושל גמי פי' קליפי עץ והוא שגמון שפירשנו [שעם] בכלי מתכות פי' בכלים עשאו בסנים או בשגמין פי' זמורות שמוחזין מקיר אל קיר ושוחזין עריהן בגדים ויש אומר עץ כפול שהן כופלין אותו ולא ישבר והוא עץ הד' [ואינו רד] (לז) ולא ישתבר בין לה בין יבש ובלשון תלמוד שעם [שגם] [בכ"י בערן: ובלשונינו קורין ויד"א עכ"ל ואולי כוונתו על Weiden].

חזו לכנתא דפירי פי' חוצלות של שעם ושל גמי חזו לחפרן ולעשות מהן כנתא שהיא כלכלה דפרי (א"ב פי' בלשון יוני סל וטנא

ב א ו ר י ם

כשליס. (לד) לרות ל"ל קלרות כו"ט צפ"י ר"ח. (לה) להחכר עיי' תשצ"ז ח"ה ס"י קב"ב. (לו) גרפא צרטי רד"ק צתיצת אגף כתז על אגפים ודוניה ללשון ארנוית הקורין לכנפים גפין והדגש לחסרון דלת גדפין ע"כ ולכאורה ג"כ גרפא דלתן הוא ונענין זה והיינו שהספסל לכלי כנו כקף וצתרגוס שנתוסף הנו"ן גרפא [כ"ה ג"כ צתרגוס יחזקאל סס] נראה שהיה יסויו הלשון. (לז) ואינו כך כ"ה צכ"י צערן.

למוד ערוך פרק ראשון סוכה

שחתכו גרסת אברמין באות רי"ש כי כן נקרא מין דג רחב גדל
 בבריכות מים בלשון יוני [אברדומה]. (כה)
 האי צחנתא דבב נהרא שריא [דגים קטנים] [צחן ב']. (כו)
 אכסדרה בבקעה סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין פי סיכך
 על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כגון שעשה שתי דפנות אחת
 ברוח מערבית ואחת ברוח מזרחית (כז) על פתח האכסדרה וסיכך
 עליהן אם יש לפתח האכסדרה פצימין נחשוב אותן פצימין כדופן
 שלישי וכשירה אין לה פצימין אבוי אמר כשירה פי תקרה יורד
 וסותם שבראש אכסדרה פי הפחיתה לה דופן אמצעית של
 אכסדרה (כח) פי אחר (כט) סוכה זו בחצר לפני אכסדרה כגון

ב א ו ר י ם

לר"ת (דף פ"ז) צטס רב הלי. (כה) אצדוונה צכ"י צערן כתצ: פי ויין
 דגים קטנים ולחן שלגים נכרים צהס פי דג שונימין אותו צמונה עד
 שנוצחין וישיין ונוני אצדוונה ע"כ והנה פירוש הראשון שצכ"י הוא כפירש"י
 וכבר כתבתי בצח"יריס תענית פ"צ שכנחלה הוסיף הכותב ק ל ו ר הערוך
 הזה דברים ע"פ דברי הראשונים שהיו לפניו. (כו) לחן התיצות דגים
 קטנים הקטנו כי הערוך לא פירש כלום על הנואור דכחן רק צתחלה
 הציא גוי נדרים ונשהה דתרוונה לחנה ופירש על זה דגים קטנים כצושים.
 (כז) צרוה מזרחית ע"י הגיון שלונה. (כח) של אכסדרה היינו שחין לה
 תקרה לנועלה ולזו לא נוכל לונור פי תקרה יורד וסותם כי רק צנוקוס
 שיש צנין קצוע יש לונור פי תקרה כו"ש הר"ן וז"ל וכי תינח כיון דצצירא
 ליה לצציי דנורוח אחד חונרי פי תקרה יורד וסותם שלישיית חפי טפה
 דצצנין צסוכה לונה לי ליונח פי תקרה יורד וסותם לחו פירכא היא דלא
 חונרי הכי חלא צכגון אכסדרה שהוא צנין קצוע חכל צסכך דסוכה דערחי
 צעלמח הוא לא עכ"ל ועל זה נראה שכיון גס הס"נ (פ"ד נה) סוכה ה'
 ח" שכתב אכסדרה זו היא שני כותלים זה כנגד זה כו' חע"פ צצסוכה
 אחרת כגון זו לרוך פס ד' ונשהו כונו שנתצחר כחן די צפלינוין לפי שפשיש
 פלינוין חונרים פתוי כלונור פי תקרה של אכסדרה שהוא קרוי קצע יורד
 וסותם כו' ע"כ וצס' הישר לר"ת (דף פ"ז ע"א) כתב וז"ל חונר ליה רצח
 לחציי לדידך דחונרת פי תקרה חפילו חפתת לה דופן חונלעי צסוכה שיש
 לה ג' דפנות חונרת פי תקרה הכולין יורדין וסותמין וקורה הוי לדידך כונו
 הסכך ח"ל חציי צהא וודינח לך דהוי כונצוי ונפולס חחין עליה קרוי כונו
 קן לכסכך חין חורת קורה עליו כו' עיי"ש ועל פי דברי הראשונים הללו
 נתצחרו לכחורה גס דצרי החיעצ"ח הנוצחיים צס' ערוך לנר (דף ל' ע"צ)
 ויחייסצ ונה שנוקשה עליו הגחון צערוך לנר ע"ש. (כט) פי אחר ככר
 הצחנו הנוסחא החדויקת "פי' אחר" צהגיון שלונה וינחל כן גס צערוך
 ד' הראשון והיינו שלהפירוש הראשון ויירי צסוכה העשויה חסתי דפנות

שהוא הלוי עליה היא ככרה ונהלית למטה ואחר שהיא לכבד את הכית [מכבד]. (כב)

ה' י"ד כל ידות האוכלין שבססן בנורן טהורי' אית דאמ' פססן ובשאלות הראשונות הביאו ראיה מאותה דע"ו קטע ראש אונה פסדה והיא פססה אבל לא צרכו בכך שבסיסה ופסיסה אחד הוא דכרת' בססו ארז חלקתי (ירמי' י"ב) ומתרג' דושישו (א"ב בנוסחאות גרסינן פחסה וכן גרס דהערוך בערך פחס) [בסס ב.]. (כג)

הוא לכי סתר לה למינקט בגיליהו פי' קש [גל א']. הואיל וראויות להפכן בעתה בבראשית רבא פרשה ס"ד ויעתר יצחק ריש לקיש אמר שהפך הגזירה ולפום כן קריין ליה עתרא דהפיך אדרא ובסוף גמ' דפ' הבא על יבמתו (יבמות דף ס"ד) מפני מה נמשלה הפלתן של צדיקים בעתה לומר לך מה עתה מהפך וכו' [עתה א'].]

ה' ט"ז למיחב עלה ולמישדא אשלי פי' למיחב עלה ראויה היא לישב עליה לטוות נעורה או פשתן או קנבס לאשלא לפי שכל הנטוה צריך לישב גם הטוהה על גבי מקום גבוה כדי להפשיל וירד למטה וכשווקפון ארוכה או קצרה על שתי כרעים וסומכין אותה בכהל ויושבין עליה היא ככלי חשובה אע"פ שאינה מטה על מתכונתה לפיכך מטמאת ומטהרת אברים (כד) ודן ויון מאוול (יחזקאל כ"ז) הרג' ודן ויון שדיא (א"ב תרגום ירה בים (שמות ט"ו) שדי בימא דם שפך (ויקרא י"ז) דמא שדא) [שד א']. המשלשל דפנות ערך של א' במס' שבת ודף ג').

ה' י"ז ע"ב וראוי לטלאי על גבי חמור פי' מלשון בלזה ומטלאורת (יהושע ט') [טל ב'].]

ה' י"ח דרש רב יהודה בר אילעאי אברומה שריא פי' דג שמניחין אותו בחמה עד שמבאיש ועושין צחנהו אברומה והוא טרית פי' אחר אברומה הוא דג שמן ידוע ובלשון יוני אברומין (א"ב נראה

ב א ו ר י ם

לשון ענק כונו ויכרת חיש שיכו סוכי תלמיס שנהן תלמיס סיבת עליס כונו סוכה שיש לה חיות הרבה שעושין לל' ונ"כ. (כב) ונכד כל דברי הערוך זה נוללים צפ"י רס"ג ונס' עוקליס. (כג) צסק גם אלו הדברים נוללים סס צפ"י רס"ג ונולל סס נדויק קטע ראש אונה פססה ועי' הגיון שלמה וצענין הפירוש על צסקס שהיינו הוויססה עי' גם צשרסי הכד"ק ערך בוס. (כד) ונטהרת אברים כל הענין הוצא צפ"י ר"ה פירש גליון וצס' הישר

למוד ערוך פרק ראשון סוכה

דתנן בפרה ב' י"א מצות אוזב שלשה גבעולין שיריו שנים וגרדומיו כל שהוא וכראש גמ' דפר' התכלה (מנחות דף ל"ט) מאי שיריו ומאי גרדומיו לאו שיריו דאיפסק מיניהו גרדומיו דאיגרדם איגרדומי לא חדא קתני שירי גרדומיו כל שהוא ולימא גרדומיו שיריו למדה לי הא קא משמע לן דבעינן שיהיו כגרדומיו כדי לענבן ובסוף גמ' דפ' הקומץ רבה (מנחות דף ל"ה) אמר רב פפי (יז) גרדומי רצועות כשרות וכו' פ' כשיכלה הציצית ולא ישתייר ממנו אלא מקצה וכי האי באוזב (א"ב תרגום והמם כעש חמודו (תלים ל"ט) מסייח היך עמר דאהגרדים גושמיה) [גרדם ב'].

ע"ב אמר רבה אמר שמואל הני צריפי דאורבני כיון שהותרו ראשי מדנין שלהן כשירין פ' מלון של שומרי שדות ואותן צריפין מסככין אותן במורכבות של ערבה וקושרין את ראשיהן ומשלשין אותן מהנה ומהנה בגג וקושרין עוד קצותן שלא יפרדו מלמטה (יט) ו"א אורבני מין גמי ובעלי כפרין עושין כן (א"ב ב' פ') בלשון רומימין גמו אשר בו הכפריים מסככים בתיהם ואין להם גג שטוח כי הסכך משופע משני צדדין להתיך המטר ארצה) [ערף א'].

הני צריפי דאורבני כיון שהותרו ראשי מדנין שלהן כשירין פ' מהן ע' מובלעת והוא מעדן כדכת' (איוב ל"ח) החקשר מעדנות כימיה ואילו הקשרין (ב) אין עשוין להיטלטל בהן ותנן בהכרים פר' כ' בכלים וכן המתיר ראשי מעדנים טהורה נחלקה לאורכה ונשתתירו בה ג' מעדנים שלושה [צ"ל של וי"ו כמ"ש במשנה ובפ' ר"ח כאן] טפחים טמאה [מדין].

סוכי האנים ובהם האנים פ' אמירי האנים (כ"א) וכן פ' סוכה שמוחרה רע בראש גמ' דפרק המקבל (ב"מ דף ק"ה) כדכתיב באבימלך (שופטים ט') ויכרה שוכת עצים ויש כה לפרש סוכי האנים וסוכה כמו סוכה שיש לה חריות הרבה להצית בהן האש [סך ג'].

מכבדות ובהם המרים פ' פצעילי תמרה הוא האשכול שתלויים בו התמרים ומפני שני דברים נקראת מכבדת אחד משום הפרי

ב א ו ר י ם

(יח) רז פפי לפנינו היתח' שס רז פפא. (יט) ונלנטס ע"כ הול' צפי' ר"ח. ודע שצנעין הגירסא שצערוך רזס הויר שנואל' יש לעיין צערוך לנר וצדקדוקי סופרים. (כ) וחילו הקשרים זה קלי הקשרים שצקלותן שלא יפרדו ונלנטס וצפיר"ס נוולא"ס הדגנים שהציל הערוך ונפרד צערך לנף וערך נדן ציחד. (כא) חנוירי תלנים זהו צפי' ר"ס והשאל' הול' והערוך וז"ל כ"י צערך :

דה י"ג הני הומי והגי מסכבין בהן פי' סגרה היגי פי' קוץ (א"ב חרגום וחתח שעורה באשה (אזוב ל"א) וחלף סעורתא הומי [הזמין]. (יג) הני הומי והגי מסכבין בהו בפסוק ויהי אמן את הדסה (אסתר ב') חרג' נעצוץ הגחא [הג ב'].

כיון דנתרן שווכייהו שביק לרה ונפיק ס"א עליהו (א"ב נראה שגירסת בעל הערוך היא כיון דשווכן טרפייהו) [שווך]. (יד) אפקותא דדקלא פי' ראש הדקל שיש בו חריות הרבה פ"א (טו) הצואר של דקל שנחתך מן הדקל והחרויר עמו דבוקץ חרגום ותשבר מפרקחו (ש"א ד') ואיחברת אפקותיה [אפקותא].

קנים המדוקרין (טז) מסכבין בהן פשיטא היינו יתירות אימא קנים הדוקרנים היינו נמי דוקרני דקני פי' (יז) עיקר הקנים שנחלש ויש בו קנים הרבה הרבוקין בעיקר מסכבין בהן דינם כדין האפקותא (א"ב פי' דקל בלשון יוני את ומעדר והוחלפה אות ל' לאות רי"ש וכן באפסר) [דקר א'].

אזוב ולא אזוב כחליה פי' אזוב שיש בו צבע כמו כחל [כחל ג'].
אזביון ערך אזביון במס' שבת (דף ק"ט).

ב א ו ר י ם

עי' הגיון שלמה. (יב) ופסול לסכוך צה"ג (שערי תשובה סי' שי"ז) שנוגל כדצרי הערוך כלן איתא דנעשה כוני ססססה צכלים וצדצר הנוק"צ וצפי' ר"ח איתא כלשון הערוך צערך אטיני פשתן דלייק ונפיץ העוונד לכויה ועיין נה שהצאנו צהגיון שלמה צזה הענין. (יג) הזוני צהלכות גדולות פ' כילד וצזרכין וצזה"ג (ד' ליק סי' ונ"ה) איתא הזונתא ון ירק הוגתא ון אילן. (יד) שווך ר"צ וזוספי לא השגיה על דפוסים הישנים של ס' הערוך וכנראה עשה הגהותיו להערוך ד' ווינליאה ונשנת ש"ג שנדפס עם הליונים על הדפים של ש"ס על ידי ר' שמואל ארקולטי וכנראה עשה רש"א ג"כ צקלת וקוונות הגהות צגוף ס' הערוך וכנו כלן הדפים כיון דנתרך טרפייהו [והיינו גירסת שלנו צש"ס] ולאחריו צה הנוספי ורולה לייסצ אידך שייך זה לערך שווך? וונגיה כונו שהגיה! ואולם אהנו העתקנו לשון הערוך כפי הנוסחה הנוללת צכל הדפוסים הישנים וצכתצי יד דהיינו כיון דנתרך שווכייהו ס"ה עלייהו. (טז) פ"ח צהגיון שלמה הצאנו ונהכ"י פי' הזולר כו' שהיינו שפי' אחד הוא וגם צכ"י צערן איתא וז"ל אפקותא פי' ראש הדקל שיש בו חריות הרבה ונפרקתו חרגום אפקותיה ע"כ ואפשר קלת לוונר שלכך כתצ הערוך פ"א שנוכחן ואילך הוא ונפי' ר"ה כלן. (טז) קנים הנודוקרין כנראה הערוך לא גריס כג"י שלפנינו קנים ודוקרין רק קנים הנודוקרין והיינו קנים שנחתצו צארץ או שלינחיס צארץ ואס נתלשו ונסכבין צהס ועל זה ונקשה הש"ס פשיטא ונתרץ אינוה קנים הדוקרנים והיינו כוני דוקרני דקני. (יז) פי' עיקר כו' זה נולל גם צפי' ר"ה.

ובכחול ועליהו לא יבול בחרף וזה הענין הרלה עליה את הקסום
(כו) [קסום].

ע"כ חג הסוכה תעשה לך מקיש סוכה לחגיגה מה חגיגה דבר שאינו
מקבל טומאה אף סוכה דבר שאינו מקבל טומאה אי מה חגיגה
בעלי חיים אף סוכה בעלי חיים חג מסכת חגיגה פ"ג גאון (ט) לשון
חג כמו ריקוד וטיפוח בשמחה ובלשון ארמי חוגא וכמוהו במקרא
יחוגו וינעו כשכור (תלים ק"ז) ומעיקר זה אוכלים ושותים וחוגגים
(ש"א ל') וקרבת חגיגה שהיו חייבים להביא ביום טוב הוא שאמר
הכתוב ועשית חג שבועת לה' א' מסרת נדברת ידך וגו' ואמר רב
האי גאון הכל חייבין בראיה שתי ראיות הן ראית פנים דכת' יראה
כל זכורך וראית קרבן דכת' ולא יראו פני ריקסומשנתניו (י) בראית
קרבן היא אמורה וראיה כלה לגבוה ועולה היא ובאה בי"ט ואינה
באה אלא מן החולין וחגיגה היא שלמי שמחה מן וחגתם אותו חג
לה' גמ' דפ"א דחגיגה (דף ט') ממאי דהאי וחגתם וביחה היא
דלמא חוגו חגא קאמר רחמנא כלומר רקדו לפני וכו' [חג].

דף י"ב ואימא יין קריש הבא משניר שדומה לעיגולי דבלה פ' הוא כדגרסינן
בראש גמ' דפ' המוציא יין (שברך דף ע"ז) תאנא יבש כוורת ר'
משה כלפו מן בארי אמר יש לו ראיה בתרגום ירושלמי וקרח
בלילה (בראשית ל"א) וקרישא בליליא [קריש א'].

חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין ענין [שבתים] [יא] [זרד א'].
ע"כ אמר רבב"ח אמר ר' יוחנן סככה בעניצי פשתן פסולת פ' לאחר
שדקדקו הפשתן ונפצוהו ונשר הפסולת כבר נגמרה מלאכתו וכבד
השוב ופסול לסיכוך (יב) הוצני הוא שעקור מן השדה ואינו שרוי
במים ולא דייק ולא נפיץ והרי הוא כהוצין וכמי שסכך בעץ דמי
וכשר' הושני פשתן קא מובעיא ליה וכו' [השני] אניצי פשתן פ'
פשתן דדייק ונפיץ העומד לטויה [אניצי].

חוצני פשתן כבר פירשנו בערך השני [חצן א'].
עניצי פשתן כבר פירשנו בערך השני (א"ב ע' ערך אנץ [עניץ]).
הני שושי ושוצרי מסככין בהו פ' שמות עצי השדה ושוצרי מפורש
שריחם רע [שוש].

ב א ו ר י ם

ד' הראשון וזירושלמי פ' זונה אשה. (ט) גלון בתשלום הכוס"ק פ'
לחם הלחיד דדברי הגלון הללו והביתם צטס רב הלוי גלון וכבר כתבנו
בנוקונות שונות להוכיח שפתס גלון בערוך היינו רב הלוי ז"ל. (י) ונשנתניו
בראית קרבן זהו ונדברי הירושלמי ריש נוס' חגיגה ועייש. (יא) שצטס

פקעיות של שתי שנמוו לשום בגד והן קיבורייתא רב אמר כיון דלא נכנסו לכגד קורא עליהן שם ומשימן כמעשה אורג (שמו"ר כ"ח) תרג' ירושלמי גרדי יחד הארג (שופטים י"ז) תרג' אבסן דגדראי (א"ב פי' בלשון יוני אורג) [גרד ד']. (ז) או תחתיה מפני הנשר שר העיקר [נשר א].

ועטרה בקרמין כו' ערך קרם במס' שבת (דף כ"ב) וערך אפרסק שם דף מ"ב).

פרכילי ענבים עטרו של שבליים פי' אשכולות של ענבים שהן כרותים עם זמורה שמן פרכילי (א"ב פי' פרגל בלשון רומי וזמורות ענבים נסככות מעשה אמון) [פרכל].

מינימין עבדיה דרב אשי איטמישא ליה כותנתיה במיא וטבלת פתך בחמין (רורח ב') תרגום וטמישי סעדיך בחשיליא דאיתבשל בחלא [טמש].

נקליטין שנים קינופות ארבעה פי' עמוד בראש המטה ואחד בסוף המטה ומשימין יחד ארוך מזה לזה ומשליכין סדין עליו ונעשה אהל בלא גג פי' קינופות ד' עמודים בד' קצות המטה ועליהן מלמעלה ד' עמודים ברוחב ופורשין עליהן סדינים (א"ב תרגום בפסוק חור כרפס על דרגשין דנקליטהון דדהבא) [נקלט].

רמי חכלתא בפרוזמא דאנשי ביתה פי' תלה ציצית בטלית של אשתו [פרוזמא] ועי' מס' שבת (דף קב ה). (ח)

הדלה עליה יאה הגפן ואת הדלעת וארז הקיסוס מפרשין אותה בלע"ז אדרא א"ב פי' בלשון יוני ורמי וערב מין נטע הנסבך בעצים

ב א ו ר י ם

(ז) גרד יש לסדר דברי הערוך כפי שנוגלחים צפי' ר"ח דליתא צתחלה הפירוש על ון הקולין ון הלוגר שנסבך צקוליס ונוגרי או ון החוטיין של גרדי או ון הניינין פסולה ון הסיסין פי' הן פקעיות כשר ע"כ פיר"ח והנה על ניונין לה פירש ר"ח והערוך [צפוישוו הרחשון] כלום וחולס נראה שכוונתם 'דצרי הרז"ה צב' הנואר שהיינו הקסין של שער שנוגלחין צין הלוגר הוך ועטס פסולס נחצאר צרז"ה שס והוצא צש"ע סי' י"א סעיף ה' ושם גרינותא של הלוגר והיינו טעם של חוטיין הגרדין שפסולין שהגרדי גינד אותן חוטיין ושס וחולס לפי' השני של הערוך על גרדין וניינין הוא או כונו שפירש"י כאן וצוננחות (דף וי"ג) הואיל ולא נתלו לשונה או כמו שהצ"ח הריעצ"ה כאן ותוס' צוננחות צשס פי' הקונטרס ונטעס תולנ"ה וני"ש הערוך ניונין אותן שלוקהין ון הצגד נראה שכוונתו שדך לטול אותם ושס חונס כאן ויירי כשלא לקחם ושס ושס ויהן לית ולכך פסיי"ס.

(ח) צונס' שנת צלנווד ערוך שס ל"ל הנוגללות פרוזמא כו"ש צערוך

חוץ במקום הפתח כדי שיהא כנגד היוצא אפשר דמוקים ליה גוואי והוא כנגד היוצא בראש תור דאע"ג דברייבועא אינו כנגדו באלכסונא ישנו כנגדו וברירא מלחא דהכי הוי ראש תור באלכסונא מוקאמר' התם בראש גמ' דפ' המוכר את הבית (בבא בתרא דף ס"ב) מצר לו מצר אחד ארוך ומצר אחד קצר אמר רב לא קנה אלא כנגד הקצר אמרו ליה רב כהנא ורב אסי לרב ויקנה כנגד ראש תור והכי לענין סוכה כד הויא דופן ארוכה ודופן קצרה זו לזו כנגד ראש תור קצר (ו) וכיון דפרישנא כנגד ראש תור ולפנים וכנגד היוצא לחוץ אשתכח דר' יהושע בן לוי לא פליג על מאן דאמר יעמידנו כנגד ראש תור אלא הכין קאמר אע"פ שמעמידו כנגד ראש תור ירחיק מן הזית פחות מג' מפני שהוא כלבוד דמי וכמו שישנו בזית דמי וקא הוי בה נמי הכירא טפי ואתי מיניה הכשר סוכה דהוא ז' טפחים הואיל ופחות מן הג' הווי' וטפח סוחק שמעמידו ועד פחות מג' מאחריו נמי כלפי הפתח כלבוד דמי נמצאו ז' טפחים (א"ב פ"י תור בלשון יוני חד ונכנס לפנים) [ראש].

דף ז' עושה לה טפח סוחק פ"י האצבעות סוחקות מרווחות בדרך השוחק שפוסק שפתיו והעצב מדביקים (א"ב בנוסחאורת) כתוב שחק ולא שחק] [סחק].

ע"ב העשויה ככבשן פ"י עגולה ככבשן [כבשן א'].

דף ח' ע"ג סוכה רועים קייצין בורגנין שומרי פירות בורגנין כבר פ"י בפ' בדיק [פרק בדיק שנחלק ספר הערוך בד' ראשון ובכ"י [לפרקים] פ"י אחר בתים שעושין מחוץ לעיר בפחות פחות מע' אמה ושירים דשם מוכרי מזונות לעוברים ושבים ובלעז בורגו [ברגן] [ע"י] למוד ערוך שבת דף ק"ג].

דף ט' אמר רב יהודה אמר רב עשאן מן הקוצין מן הגרדין מן הנימין פסולה מן הסיסין כשרה פ"י מן הגרדין מן החוטין של גרדי או מן הנימין פסולה פ"י א' מן הגרדין שמשתיירין בסוף בגד לאחר אריגתו אין ראוייה לציצית נימין אותן שלוקחין מעל הבגד במספרים קוצין הצמר שחולשין הקוצין בשעה שמהלכת הבהמה ביניהן סיסין אלו

ב א ו ר י ס

הוא עקום והולך תחת הסכך פסול ונגיע לסכך כשר. (ו) כנגד ראש תור קלך כך הנוסחה צעירך ד' הראשון ולכאורה כוונתו לפרש דכדי עלונו שניה שאנוך דופן ארוכה ודופן קלרה שתינו הטפה נקלף קלר ולא ונעמידו סמוך לדופן הוי נגד דופן ארוכה ולא ונעמידו צדמוק ונהדופן צנוקלוע הוי דופן קלרה ויעמידנו ראש תור וע"י התקנים שצדקיון שלמה צזה.

ע"כ רובו ומקפיד עליו חוצץ פי' דבר תורה אם נקשר רוב שערו שר' טמא כל שער ושער בפני עצמו והוא מקפיד עליו להתירו חוצץ בינו לבין המים אם לא יתירו [רב א']. (ד)

לגוד ללבוד ולדופן עקומה פי' גוד דאמרינן גוד אסיק מחיצתא וגוד אחית מחיצתא ללבוד כל פחות מג' כלבוד דמי דופן עקומה בית שנפחת וסיכך על גביו אם יש בין הכותל לסיכוך ד' אמות פסולה ופי' גוד אסיק מחיצה כלומר הבן בלבד כאלו התכת והעלית מחיצות מזה העמוד הרג' וימשכו (בראשית ל"ז) ונגדו [גד ב'].

דופן עקומה כבר פירש"י בערך גד פי' אם נפחת הבית וסיכך על גביו והוי בין כותל לסיכוך פחות מד' אמות כשרה חויה לדופן הבית כמאן דמקרב לגבי סכך ראשו פי' א' חויה לתקרה של בית שהיא סביב סכך כשר והוא פחות מד' אמות כמו שהיא דופן עקומה ודפנות של בית עקומות עד הסכך [דפן א']. (ה)

יש אם למקרא ויש אם למסורת פי' אם למסורת דסוכה רבנן סברי יש אם למסורת וכיון שנכתבו שנים חסרין ואחד מלא נצרך לדורשן בסכת אחת בסכת אחת בסכות שחיס נמצאו ארבעה ור' שמעון סבר יש אם למקרא ונצרך לדרש על פי הדיבור הקרוי ונקרא בסוכות בסוכות ונמצאי שיש ועקר הדבר ושורש הוא פי' אם כמו שאמ' זה בנין אב מבנין אב ומכתוב אחד [אם ג'] בדורשין תחילתו קא מיפלגי פי' האי קרא דאוקימתא לגופיה [תחל א'].

ואתו טפח היכן מעמידו רב אמר כנגד היוצא פי' סוכה זו יש לה ב' דפנות מערבית ודרומית ורוח מזרחית ורוח צפונית פניין וזה הטפח מעמיד בקרן מזרחית צפונית כנגד היוצא מסוף דופן דרומית כדי שיהא לדופן מזרחית כצורת פתח ויהיה הכר לפתחה ויעמידנו כנגד ראש חור בזוית של רוח צפונית מערבית כדי שימתח הויט מזוורת צפונית מערבית לסוף דופן דרומית באלכסון שחק רב [לפירוש קמא צורת ראש חור] ולפי' שני הוי' >] פי' א' כנגד היוצא כנגד אותו קצה הדופן היוצא והוא ודאי מקום הפתח אמר ליה רב כהנא ורב אסי לרב דקאמרת לאוקומי בקצה כלפי

ב א ו ר י ם

לכולל ציו"כ לשהות צין חכילה פחותה ונכשעור לחכילה פחותה ונכשעור כשעור זיעצען ונינוטען וחלי ונינוטע. (ד) רב עיי' י"ד ס"י קל"ח. (ה) דפן פי' הכאשון ע"י כסלכות גדולות וצ"ש"י לקונן (דף י"ז) ונפורש שם ציותר צכש"י אלל ה' ה"י"ף שכתב ויש ונפרשים שדואין סדופן כללו

והיא ו' טפחים וגדולה יחירה על של משה אצבע והקטנה היתה בת ה' טפחים וזה פי' עיקר שאחר משה עשו האמורה יחירות [בנני]. (ב).

דף ו' דחנן בפ' י"ג בנגעים מיסב ואוכלה בלפתן לפתן כבר פי' בע' בשש שמענו אילו השיעורין לחומרא נאמ' פת חטין יותר נאכל בוריוורת מפת שעורין ואם הוא מיסב כהוגן יותר אוכל בוריוורת ממי שאינו מיסב וכן מי שיש לו לפתן ממי שאין לו (א"ב פי' אלפתין בלשון יון מעשה קדרה נעשה עם קמח עב מעורב ביין או בדבש או כמין אחר וחז"ל אמרו כן לכל מעשה קדרה) [לפתן]. (ג)

חאנה כגרוגרות להוצאת שבת פי' שאם הוציא כגרוגרת בשוגג חייב חטאת במזיד ענוש כרת בשלא חתרו בו ונסקל בשהתרו בו [חאן].

כל בעלי בתים דברי הערוך ערך בעל במס' ברכות (דף מ"א).

ב א ו ר י ם

היינו צתרג' לונקלס. (ב) צנני פי' הראשון הוא צנני ר"ח ולכאורה תנוה הפירוש הראשון שהל"ל צנ"ס וננחות (דף ל"ח) ונפורש שתנוה צינונית היא של ששה טפחים וחולי כוונת ר"ח והערוך לפרש צנ"ס עירובין (דף ג') לחיתא שלחונרא ונשערין צנומקת שהיינו שיש לוונר שכוונת הש"ס שכך נחמרה ההלנו"ו שצבל ונקום שהוא לחונרא לריכין להוסיק חלי חלצע שהיינו שומקת כוונאר צנ"י י"ד סי' ר"א צנ"ס רשצ"ל וחלס לפי' השני שצערון רק ונשום ספקא לריכין לשער לחונרא צנומקת והיינו שאונר הערוך שאחר ונשה עשו האמות יחירות ועיי' ס' גדולי טהרה צתשוצה הראשונה שהאריך צדברי רשצ"ל הללו ול"ע. (ג) לפתן יש ונקום עיון לכאורה אם נלמד צבל ונקום שעור חכילת פרס ונגעים לשערו צשעור חכילת פת חטין וכו' וכנו שצחונת כתצ צמדור חו"ד צה' צרכת הנהנין ויש ונקום עיון לונה לח זכר וזה הרנוצ"ס ה' ק"ש (פ"ג ה' ו') שכ' כדי שיהכל הגדול כשלשה צלי דגן כו' וצפיהנו"ש לרנוצ"ס כריתות פ"ג כתצ צכדי זנון חכילת חלי ככר ונחל צינוני ול"ע ויש לחקור איך יש לשער שעור ח"פ ע"פ השעור של ונינוטען ועמד על זה גם הגאון ונלוצלין נר"ו צת' תורת חמד חל"ח (סי' ל"צ) ונקשה שם שפיר על ת' חתס סופר חלק ששי (סי' ט"ז) שאשתנויעתי צנומכת דברי חיי רשצ"ל צצנת ס"פ צנוה ונדליקין שנופורש שיעל ה' שחיתא שם צנוס' צצנת שהיינו לראש הכרוול וזה נסתרו כל רחיותיו של הרצ ח"ס והגאון צעל ת' תורת חמד כתצ דהיכא דצעינן חכילה ונוש צודאי ונשערין צחותו ונין ולעכ"ד ג"כ זה לע"ג ע"פ הרנוצ"ס הג"ל והנה צס' צכורי יעקב (סי' תרל"ט ס"ק י"ג) כתצ ששעור ח"פ הוי כנו זנון שונינית שעה וחלמו' הגאון זלללה"ה פסק צעינן שעור לחולה שצריך

למוד ערוך

מס' סוכה

פרק ראשון

- דף ב' אלא מעתה העושה סוכתו בעשתרת קרנים פי' מקום שאין חמה זורחת שם [עשתרת ב'].
דף ג' בסוכה העשויה קיטונות קיטונות ויבא החדרה (בראשית מ"ג) תרגום ירושלמי ועל לקיטונא ובחדר משכבך (שמות ז') ומחדרים אימרה (דברים ל"ב) (א"ב פי' בלשון יוני חדר ובפרט אשר שוכבין בחוכו) [קטן ד'].
דף ד' ע"ב נעץ ארבעה קונטסין פי' קורות של עץ כגון עמודים הן ובלע"ז שמו קונט"ו ספר אחר קונטס (א"ב פי' בלשון יוני עץ ארוך וראשו חד [קנטס]).
ר' יעקב אומר דיומידים סוכה טפח פי' דיו מידין ב' עמודין [דיומד].
דף ה' ע"ב ואימא אפירה דבר יוכני ובפ' אחרון דבכורות (דף נ"ז) בגמ' הכל נכנסין לדיר להתעשר פעם אחת נפלה ביצת בר יוכני ומיבעה ס' כרכים ושיברה ש' ארוים (א"ב עוף גדול מאד אולי משל הוא כי איננו כישוב) [בר יוכני].
שכן בבבל קורין לינוקא רביא והנערה טובת מראה (אסתר ב') תרגום ירושלמי רביחא שפירח חיזו בחורים טחון נשאו (איכרה ה') תרגום רוביא ריחיא נטלו [רב ב']. (א)
משכן כמה הוי שיחין פישכי טפח סביב (שמות כ"ו) תרגום רומיה פושכא [פשך].
כל האמורה היו בנינונית ובפ' י"ז בכלים כל כלי בעלי בתים האמה שאמרו באמה הבינונית ומפרש שם כי האמה של משה היתה קטנה ואחרת היתה יתירה עליה חצי אצבע ואחרת היתה עליה יתירה חצי אצבע נמצאת האמה שהוא ו' טפחים וחצי אצבע היא הבינונית פי' אחר אמה בינונית היא היתה של משה

ב א ו ר י ם

(א) רז צנאוריס רלש הסנה פי"ג הערנו סכוונת הס"ס כלן צענין צצבל

דכפורי הוויא ליה כתפלה נעילה ולא מחלפא פי' כיון דמהעסקי
ברחמי ומתאחרין עד זמן נעילה כנעילה דמיא [גה]. (ח)
סליק בעה"י פרק רביעי וסליקא לה מס' תענית

ברוך רחמנא דסייען.

ב א ו ר י ם

שאלה מס צפ' צהעלתך צצחור דצרי השלמות אס חונמה צתעניתה קאי
או גס חונמה של יוסכ"ס. (ח) גס צענין צחור גס על לשון חיבור נראה
דעיקר התיבה של חיבור היא נגה וכנוו שונצור צס"ס צרכות (דף כ"ח)
נוגי ונועד שבינו לשון חיבור וכנוו שכוצה הנוסחה הישרה צפי' דצנו
אהרן הלוי מס צנוס' צרכות ונאי ונשמע דהאי נוגי לשנה דחיבורה הוא
עיי"ש צהערות אפי' הרה"ג נו"ה שוטה נר"ו ועיי"ן ערוך ערך נגה וצנחור
ונוס' נדה (דף ס"ה) שהציל הערוך צערך גס איתח' לפננו מס צס"ס
נוסחה אחת דמגסי וכ"ה צפירש"י מס דהיינו צה"א.

סליק. בריך רחמנא דסייען.

(א"ב בנוסחאות כתוב פרוסדאור (ד) פי' בל"ר אנשי מלחמה נצבים בעיר על הדרך לשמרו ותרג' בפסוק איה הכל עשה יפה בעתו (קהלת ג') ומני פרודוין על שבילא) [פרודאות].
 דף ל"א וקרו ליה יום חבר מגל פי' מעתה אין אנו צריכין מגל לחתוך בו עצים שמיום ט"ו באב תשש כח השמש וכשכורתין עצים מן היער אינן מתיבשין ונשארת בהן לחלוות ומתליעין וכל עץ שיש בו תולעת פסול לגבי מזבח מכאן ואילך מן ט"ו באב כל המוסף במשנתו לשנות מוסף מן הלילה ליום ששונה גם בלילה יוסף לו הקב"ה אורך ימים ועושר וכבוד ודלא מוסף אלא ישן כל הלילה יאסף כלומר מתרשל ואינו מבקש חיים שהתורה כתוב ביה כי הוא חייד וארך ימיו (דברים ל') ולמה תניעון: במדבר ל"ב) תרגום ירושלמי ולמה כען תחברון (א"ב הרג' עץ השדה שבר (שמות ט') אלני חקלא חבר) [חבר א'].

כל הכלים טעונין טבילה גמ' א"ר זריקה (ה) אמר ר' אלעזר אפי' מקופלין ומונחין בקופסא פי' כל הכלים המשאילות זו לזו טעונין טבילה שמא דגדה היו (א"ב ענין צורך) [טען א'] [בכ"י בערן: טען פי' צריך].

עתידי הקב"ה לעשות מחול לצדיקים בגן עדן (א"ב לשון מקרא ויצאת במחול משחקים ירמי' ל"א) [מחל ד'].

ירושלמי בפ' הפלת השחר בהשעה באב מתפללין רחם ה' א' עלינו וכו' השעה באב אסור ברחיצה ובסיכה ובנעילה הסנדל ובתשמיש המטה (תענית דף ל') הגאון ז"ל (ו) אמר יהא בנידוי כל מי שעושה אחת מכל אלו בהשעה באב [תשע].

ובשאלות דרב אחא בפ' נשא והאידנא דקא סלקן כהניא בתעניתא (ז) במנחה כיון דמגחי ברחמי עד זמן נעילה דיומא

ב א ו ר י ם

חיתא חתא חבל זונס' עכו"ס (דף ל') חיתא ת"כ. (ד) פרסלות וצערך פרוזדור חביל הערוך טיש שתי נוסחאות דסיינו פרוזלות חביל דלונרי פרסלות. (ה) ח"ר זריקה ליתא זנוסחאות שלפננו זש"ס. (ו) הגאון סיינו רב האי גאון ז"ל כנוצה צם' הונסיג וצרי"ץ גלות ה' ט"ז. (ז) תעניתא ז"ל ה"ז ה' נשיאת כפים (סי' תי"ג) ונשאלת דרב אחאי פ' צהעלותך דתעניות וציוכ"פ וכו' לשאת כפים זונמס ונעילה כו' כו' והאידינא דקא סלקן זונמס דתענית כיון דונגסי צרחמי עד זמן נעילה ציום הכפודים הויה לה כחפלת נעילה דלא נישלפת עכ"ל גם צקדור רב עונס (דף י"ח) חיתא זונמס של תענית חוץ ון ונמס של יום הכפודים שתת ונמס נושאין את כפיסם זנעילה ע"כ ועי' ויה שארין צם' העונן

תכתוש את האויר במכתש בתוך הריפוח בעלי (א) [גנב א'].
 ע"ב מאן דאמר הלכה דרשינן לה בפרקא מאן דאמר מנהג מדרש
 לא דרשינן כי אתו לקמן מורינן ליה מאן דאמר נהגו העם
 אפילו אורוי לא מורינן ליה ואי עביד לא מהדרינן ליה [נהג א'].
 דף כ"ז ע"ב בראשון אין מתענין מפני הנצרים מפני שיום טוב שלהן הוא
 [נצר ב']

וכתיב וינפש כיון ששבת וי אבדה נפש פי' נשמה יתירה נורח
 הקב"ה באדם בערב שבת שנאמר כי ששת ימים עשה ה' את
 השמים ואת הארץ וגו' כלומר כל מה שנבראו בעולם הורה
 להתענג בהם נשמה ביום השביעי נבראו ומתגדלת ומתרווחת
 בשבת וכיון ששבת וי אבדה נפש כלו' נתמעטת הנשמה [נפש].
 דף כ"ח במכתשה שלפננו בעלי שעל כהפנו כבר פי' בערך אסיתא
 [מכתש] והיא מדוכה והיא מכתשה ובלשון לעז מורטרו
 [אסיתא].

דף כ"ט מקרקר עליהן כהרנגולת שמקרקרת על בניה שג' מקרקר קיר
 ושוע אל ההר [א"ב פי' בל"י פועל הצועק וההומה [קרקר א'].
 ע"ב וגיהוץ שלנו ככבוס שלהם ואי אמרת ליעבד גיהוץ מעברא ליה
 חומרתא פי' גיהוץ שלנו ככבוס שלהם לפי שכלי פשתן שלהן
 דקין הן ביותר וככבוס הראשון שלהן ככגיהוץ שלנו חומרתא
 אבן שמחליקין בה בגדי פשתן ונקרא בלע"ז לישקא
 [גהץ א']. (ב)

דף ל' ת"ר (ג) יין תוסס אין בו משום גילוי וכמה חסיסותו ג' ימים
 [א"ב דבר מחמיץ ורוחה] [תוסס].

ע"ב יום שבטל הושע בן אלה פרודאות שהושיב ירבעם בן נבט על
 הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל פי' פרודאורי שומרים

ב א ו ר י ם

(א) צעלי כ"ה צפי' ר"ח. (ב) גהץ העתקנו כל דצרי הערוך צזה הגס
 שקלת דצריו שייכים על הך דכתובות (דף י"ח) אצל נתפרש צזה גם סוגין
 דכאן ונהו גיהוץ ועי' צפי' ר"ח ועי' ט"ע א"ח סי' תקנ"א ס"ג וצביאורי
 הגאון ראו' ז"ל סע על דצרי הט"ע שאיתא ועוד יש וני שפירש כו'
 וז"ל כ"כ כ"י צפ"ג דני"ק אצל עיקר הפירוש הוא גיהוץ הוא חוונתא
 כוונ"ש דכתובות י"ח גיהוץ שלנו כו' ונעצר ליה חוונתא וכ"כ הגאון עכ"ל
 ועי' ר"ן (אל"ב ה' הרי"ג) צונ"ש כלי פשתן המדסים אכורין צכ"ו שצטעה
 סתן חדשים יש צהס ונשום גיהוץ כלאמרינן צע"פ צנה ונשנמן צארץ
 ישראל צכלי פשתן הונגולין כו' ע"ש וחולי ונלשון הערוך שכתב כלי ששתן
 כו' וצכבוס הראשון כו' רחיה לדצרי הר"ן וז"ע. (ג) ת"ר כאן צס"ס

למוד ערוך פרק שלישי תענית

אלעזר ברי גרו בך גירי כך היה שונה הגאון ופי' ברכה היא וכך אמר לו לעתיד לבוא עתידין גרים שיגורו בך כענין שנאמר יגורובך נדחי (ישעי' ט"ז) [גר א'].

לעולם אל יטיח אדם דברים כלפי מעלה שהרי אדם גדול הטיח דברים כלפי למעלה ואיטלע ומנו לוי; ולא נתן חפלה לא' (איוב א') תרג' ולא סדר מילי מסטא [טח ב'].

ע"ב בחולת השקמה פי' כל שלא החליפה [בחול א'].

הדם אסא עץ שמן אפרסמא ערך אפרסמון במים' שבת (דף כ"ו).
ה"ר עד היכן גשמים יורדים והצבור פוסקי' ר' מאיר אומר כמלא ברך המחרשה פי' כשעור חפירה האה בקרקע בחרישה (כב) [ברך ב'].

תהום אומר לחבירו אבע מימדך קול שני ריעים אני שומע פי' קול שני צינורין נסוך המים ונסוך היין הנמשכין מנקבי הספלים שעל המזבח כדכתיב תהום אל תהום קורא לקול צינורין (כג) [רע ב'].
רדיא דרמיא לעגלא חלחא בת ג' שנים (כד) (א"ב תרג' ונוולים מתוך בארך (משלי ה') רדיא מן בירך ויהי' פי' רדיא זרם מים והמלאך הממונה על השקורת הארץ ממטר השמים ממעל ומן התהום מהחת נקרא כן שהוא ממונה על הנוולים ורש"י פי' שנקרא רדיא לשון שור חורש שהוא דומה לעגלא ותרג' לא תחרוש (דברי' כ') לא תרדי [רד ח'].

סליק בעה"י פרק שלישי.

פרק רביעי

דף כ"ו ובני גונבי עלי ובני קוצעי קציעות פי' גונבי עלי גונבי דעך יושבי פרדסיאות באמרם להם כי התאנים הבכורות הללו אנו הולכים לכתוש אותן במכתשת שרפנינו בעלי שעל כחפינו לעשוראן קציעה של דבילה פי' עלי יד המכתשת כדכתיב אם

ב א ו ר י ם

של אש כשכופף אדם אלצעו על צוהנו ושוונט חותה צכא וונכה לת חצרו נקרת חונכה כהיא חסקוטלה לפותח פחת עכ"ל. (כב) צחריטה כ"ה צפי' ר"ת. (כג) לנורין כ"ה צפי' ר"ת. (כד) ג' טניס כ"ה צפי' ר"ת ועי' ערוך ערך חלת.

סליק בעה"י פרק שלישי.

אכוספא דתמרי דקא מוזבן פי' לשון לעז הוא כוספא של תמרים
[מין כלי] [כספא].

למחר אתו ארבי דארונאי פי' ספינות מלאות אורו [ארון א'].

לא ליהוי פיקר בהדי יהודאי ס"א עסק דברים [פקר א'].

אי שריף מר פינקא דדייסא פי' קערה גדולה בלשון יון פיניכי
[פנך א'].

רב פפא גזר תענית חליש ליביה בעא רחמי ולא אתא מטרא א"ל

רב נחמן בר אושפתי פי' הוא שם אמו של רב פפא [בר
אושפתי].

ד"ב ה"ה אמרה לה פלניתא אייתי מסא דחריכא לה ריפתוך תנא אף היא
להביא מרדה וכנסה פי' מסא היינו מרדה שרודה את הפרה מן
התנור [נסא].

להביא מרדה נכנסה ברחת ובמזורה [שע"י] (תרג' מרדה
[מרדה ב']).

ויש אומרים סניפי עשאום פי' פלימו אמר כל כך נתארכו שהותירו
אמה לכאן ואמה לכאן ויש אומרים כל כך נתארכו שחתכו מהם
ועשו מן החתיכות סניפין בין הקורות העליונות לקורות התחתונות
פ"א שהיו הקורות מסונפין זה עם זה ונתחברו (א"ב פי' בל"י חבור
ודבוק) [סנף].

חזייה דבבי ואחך ונפק צושיטא דנורא מאפותיה פי' יש לומר כעין
ציצית ויש לומר כעין ניצוצין דנור (כא) [צץ ג'].

טרק ליה באסקוטלא פי' הכהו מלאך באצבעו ואמר לו איגרו כך
גוראי כלומר הכוך חצים שלי פי' אחר בערך גר [טרק ג'].

טרק ליה באסקוטלא אאפותי פי' כשכופף אדם אצבעו על בוהנו
וזושטה בכח ומכה בה (פי' בל"י שבט ורצועה וגם נקראו כן ראשי
הפהקים שביד) [אסקוטלא].

ב א ו ר י ם

ושנה ספירש הערוך על אשה שכונסת ירק שניירי צנגע צו טרץ ל"ע
צונטנה טהרות ע"כ דצרי שם וכעת אני רואה שעל שתי הדצרים הללו
יש להסיב וסיינו טהרן ונטנה דטהרות יש שתי פירושים דסיינו פי' הר"ש
ופי' הרונצ"ס שהאריך צו התוי"ע שם ול"כ יש ליישב ונה שכתב הערוך
דניירי צנגע צו טרץ שזכו דצברי הרונצ"ס שם ותיצת אחר יש לוונר
לפירוש הראשון תפרש זתים טכצן צטרפיין טטוריס טרפיין ג"כ כהפן
תוך הקדירה. (כא) כילונין דנור צפי' כ"ה איתא ח"ל ונחין באסקוטלא
אפתי כלוונר הכהו ונלאך צאלצעו על ונלחו ונלחת להן ההכלה כילונות

למוד ערוך פרק שלישי תענית

ע"ב וגלימא על חד כפיה פי' כחף [כף ה'].

כי אחא דרי ציבי אחד כתפיה וגלימא אחד כתפיה (א"ב פי' קסמין וקש) [צב ו'] [בכ"י בערן פי' עצים].

הנן הנחבא ואמאי קרו ליה חנן הנחבא שהו' מחביא עצמו בבית הכסא יותר מכל אדם ובסוף פ"ב דכתובות (טז) חנן הנחבא יש מפרשי' (יו) שהיו חכמים רוצים למנוחו פרנס ולא קבל והלך ונחבא [הנא].

הבו לי גואלקא ואיוול ואיזבון רזינקא פי' שקים [גאלקא].

איזול ואיזבון לכו רזינקא ס"א איזול ואיחי כוונת רזינא עיבורא [רזינקא]. (יח)

ר' יוסי דמן ידקרת [ידקרת]. (יט)

רפ"ב דנגה עד דמיתו להו רפחא פי' נהאחר להביא להן פת לעה האוכל [נגה ב'].

אול זבן ביה חטי ואסיק שדייה בכלבא פי' אוצר של חטים וא"ב בנוסחאות דידן בכולהו גרים אבלבא עיי"ש) [כלך ב'].

אתו עבדי שדו ליה סודרא בקקיה והוו קא מצערו ליה (א"ב בנוסחא

דידן כ' בצוארי') פי' קועיה והוא הצואר ור"ח פי' שוקיו [קק ד'].

ע"כ זהים שכבשם בטרפיהם ערך זה במס' ברכות דף כ'. (כ)

ב א ו ר י ם

כ"ה זכ"י זערן. (טז) וצקוף פ"צ דכתובות כוונתו חלו התיבות ויותרים. (יו) יש ופרשים כך הציח צפי' ר"ח וז"ל פי' קצלה היא

זדינו שהיו חכמים ונתעסקין לננותו פרנס על הלזור ולא קבל והלך ונחבא לפיכך היו קורין אותו חנן הנחבא עכ"ל (וגדפס צפי' ר"ח

צין שתי חללי עגול) ולפי זה גירסת צש"ס שהי' ונחבא עלמו ונראה שגם לפני רגנ"ה היו שתי גרסאות שכתב ונחבא עלמו ונתפלל שחשי

ונחבא ציח הכסף לנוע ע"כ. (יח) רזינקא עוד הציח הערוך צזה הערך גירסת צנוס' ונחות (דף ס"ט) רזינקא וחיטי ולפי זה שני מינין הם

וחולי רזינקא היינו אורז כמו שהציח הערוך זערך ארזן דצטמונד וחולם לפי גיסת מגנל' שהציח הערוך זערך עדי הוי רוס ניזחא חיטי היינו

טפח גוצה וגיבתא שלנו שם צונחית רוס כוונתו שהיינו סינין על גוצה החטים ועי' דצרי שד"ל סוף ח"צ של ס' הפלחה שזערין הציח ג"כ

ונכ"י זערך כמו שהציח צהגיון שלנו שהיינו גירסת מגנל' רוס ניזחא והיינו גוצה טפח. (יט) ידקרת הרצ ויהר"י שווארץ ז"ל צתצואות הארץ

(דף כ') כתב חוקרת לפי דעתי הוא יוקרת הנזכר פעמים הרבה צש"ס וזרך שבולים ונלפת לגוש הלז חלל כפר קהיונייה נוגל' ליון ר' יוסי דונן

יוקרת וחולי היתה שם תכונת עיר יוקרת עכ"ל. (כ) צנוס' צרכות צלמוד ערוך שם הקפנו תיבת אחר וכתבנו צצאריס שם שהיזה זו לכאורה ויותר

ע"ב מנה בן מנה פי' חכם בן חכם מנה בן פרס חכם בן מי שלא היה
אביו חכם [מן ט']. (יא)

אובלינהו אשקינהו ומאיך ליה בסהרקי פי' כרים וכסהות [בסתרק].
ה"ב אמר ליה מאי עובדך אמר ליה זנדוקא אנא ואסתנא גברי לחוד
ונשי לחוד פי' שומר בית האסורים [זנדוקא].

איחי דורדיא דחמרא שדאי ליה בשיפולא פי' דורדיא שדריא שמרים
כולן אחר הן ובכרשון ערבי שמו דורדי אך שמריה (תלים ע"ה)
הרג' ברם דורדיהא [דרד].

אמינא ליה דשתנא היא ערך דשתנא במס' שבת (דף ק"ז).
אלא לבי כוכי דאנמא (פירש"י צריף קמן [ככי ב']).

ע"ב אין היהודי רשאי לסגף עצמו אין אצטרכיא עמו מסתגף כבר פי'
בערך א' (א"ב חרגו' לענת נפש [במדבר ל'] לסגפא נפש) (יב)
[סגף] בכ"ר פ' ס"א ויוצא העבד כו' ומגרונה רב הונא אמר קונכי
רבנן אמרי קליות ואגוזים וקליות היו חביבין מן הכל אלא' ללמדך
שאם יוצא אדם לדרך ואין אצטרכיא עמו מסתגף פי' ואין צרכי
עמו מתענה [איצטריכא].

מתחוי ליה כי אנבא ס"א נבא פי' בציי כנים כגון היא דריש גמ'
דח' שרצים (שבת דף ק"ז) הטפוין ובציי כנים ופי' (יג) רב האי
גאון זה דתעניות גרסינן כך היא כינבא והביא לו דומה אוהו דנזיר
(דף ל"ט) ואמר שהן בציי כנים האמורים בשמונרה שרצים ויש
ששונין (יד) יניבא ומפרשים חולעה' כדגרסינן בכסוי הדם (חולין
דף פ"ה) ר' חייא נפל ליה יניבא בכיתניה וזהו תעיקר [אנבא א'].
משמששין את הארץ ואינה מוציאה פירות ערך משמשוש במס'
שבת (דף פ"א).

ה"ב ג' אהדר' משוניתא לחוני המעגל סלע (טו) [משוניתא].

חמרתיה הוה מעברא אולידא רמכי רמכי פי' עדרים עדרים [רמך ב'].
אשכחיה דקא רפיק רפקא פי' חופר חפירה [רפק].

ב א ו ר י ם

צסס איש ונלד צטמונו צסס יתצרך. (יא) וכן צפי' ר"ס. (יב) נפש צצרי
התרגום הוצאו גם צכ"י צערך ערך סגף וכצד הערנו לעיל פ"צ סר"צ
ונוספי השתנוס צככ"י. (יג) ופי' רס"ג צזה הציא הערוך רחיה על צצרי
הראשונים דהיינו סהגירסא היה חנצא והוא צני כנים וכנוו סצפי' ר"ס הוצא
זה צסס פי' גלון ע"ש וזנס רחיה לונה סכתצנו צסקדוה ללמוד ערוך צצכות
ספתס גלון צערך היינו רצ סאי גלון. (יד) ויש סשונין היינו גירסת רצנו
סנחאל וכייס צפי' ר"ס והדעת נוטה על ספירוס ספירסנו סאי עכ"ל. (טו) סלע

מימשה ידא שריא הריא רוחא על מיכלא ומסכנא (ח) ומשום הכי שרו רבנן למישרא ומיספא לינוקא ויש מפרשי' מילחא דשבתא דתעניות משקה של רפואה (ט) [שיבתא].

יה כ"א תלא נפשיה באסקריאה ובראש גמ' דפ' המוזכר את הספינה (ב"ב דף ע"ג) תורן אסקריא וכן הוא אומר ארו מלבנון לקחו לעשות תרן עליך (יהוקאל כ"ז) (א"ב אסקריא באות דל"ת אסקריא פי' רפסודות אבל אסקריא באות רי"ש היא תורן) [אסקריא].

נחום איש גם זו יש מפרשים מקום ואמת בדברי הימים יש שם אחת מן העירות גמזו [גמזו]. (י)

סרקנהו לספטי ומלנהו עפרא אנשים ריקים ופחזיים (שופטים ט') חרג' גברין סריקין [סרק א'].

עיר המוציאה ת"ק רגלי כגון כפר עמקי, שארית עמקם (ירמי' מ"ו) [ענוק ג'] [אש"ל ככל דברי הערוך בזה נמצא בפ"י רה"ג כלים פ' כ"ו].

באורים

תחלה ידיהם גם כשכבר נטלו ידיהם שחרית. (ח) ונוכחנה כו' כל זה נוולא בהלכות גדולות וכן' יונת וונלשון זה נראה להפילו דיעצד חסור הפת כשנגע צו צלי נעילה שחרית ונשום סכנתא וחדוש לענ"ד על הרצ מיי חדם (כלל ז' ס"ג) שנסתפק צוה ולא הציח דצרי הס"ג והערוך הללו ונ"ס צח"א להציח סונך להסיר דיעצד סכ"ו צקוף וונת גצי סונחי סזקן ל"ע כוונתו לענ"ד ועי' צק' צינת חדם (על כלל ס"ח) צענין חוכלין ונשקין שתחת הונטה דעכ"פ לענין תצטיל נראה שגם דיעצד חסור ועי' ב' עליות חלי' (דף 46 ד' טעעעין) על ענין חוכלין ונשקין שתחת הונטה שאסורין דיעצד. (ט) רפואה זה צפי' ר"ת. (י) גמזו כדצרי הערוך עי' צפי' ר"ה וצק' תצואות חרץ (להרצ ונהר"י שוחרץ ז"ל) (דף ע"ה) גמזו (צדה"י ז' כ"ח י"ח) עד היום לנומרה לוד כו' ונעיר הזאת הי' נחום חיש גמזו והדרוש ידוש גם זו לטובה עכ"ל וה"ה שי"ר בתולדות רצנו נסים צ"ר יעקב (בהערות ניוור 32) כתב צענין ספר ונעשיות שחצר ר"נ צרי' ז"ל שכתוב צו חלל סצתו שקראו נחום חיש גם זו שהי' ונהגו ליוור על כל החרת שצאו עליו וכו' גם זו לטובה כו' וכבר שערתי שלל הי' לפני צעל הערוך וגם לפני רצנו נסים הספור בתענית עכ"ד ה"ה שי"ר ודצרו תנוסין שהלא הערוך צערך סרק (שהעתקו צמנוך) הציח הונעה ונוס' תענית. ואולם לענ"ד העיקר צכוונת הס"ס הוא שהז"ל פירשו תיצת איש ונפי וס קרו לי' נחום איש גם זו שתיצת חיש וורה על חשיצות כנצואר צרשי רד"ק ערך איש ולכן חננו שראוי להקרה

(א"ב ב בנוסחאות כתוב צמוקין ופירש"י שיודרין בקושי מלשון שדים צומקי' [סקמיון]. (ד)

ה' ב' וגם אני נהתי אהבם נבזים ושפלים אמר רב (ה) לברכה דלא מיקמי מינן לא רישי נהרי ולא גזי דפטי ולא רישי כרכי ערך גז (ז) במס' שבת (דף קל"ט).

ומטייל על שפת הים והי' מטייל אחריו ערך טייל (א') במס' שבת (דף מ"ם).

ע"כ ולא קראתי לחבירי בהניכתי ואמרי לה בהניכחו פי' הניכתי שלא כניתי לו שם ולא בהניכחו שאפי' שם שכיני לו אחרים לא קראתי [הנך א']. (ו)

ביזמא דעיבא מפקי ליה בגוהרקא דדהבא פי' כסא של זהב [גהרק]. איכא דאמרי מלחא דשיבתא הוה גמיר בפרק יום הכפורים בגמ' בהציצה (יומא דף ע"ז) ובראש גמ' דפ' כל הבשר (הולין דף ק"ז) וגזרו עליו שיאכל בשתי ידיו מאי טעמא אמר אביי משום שיבתא פי' בהשובות (ז) רוח רעה האוהורא התינוקורא בצואר במפרקת בגידים שאחורי צואר ומייבשת אותם מחנונה והולך עד שימורה ושמה בלשון ארמורא שיבתא וזמנה מכן ב' חדשים ומחורא קטן ממנה עד ז' שנה וממה היה בשעה שאמו באה מבית הכסא או מנהר ומניקה בנה לאלתר פי' אחר בהלכות גדולות שיבתא רוחא היא דשריא על ידא דאינשי בליליא ומאן דנגע במיכלא בלא

ב א ו ר י ם

צכ"י צערן צה"ל אקון פי' חזרו לירקותן כלום חזרו לחיות פי'א שעלו צקנס אקנתא לשון חזק עכ"ל ונראה שנתצלו הדברים ע"פ ס' גזרת חיי סהריין צחור סכוגיה דכחן להשוותה עם סכוגיה דונס' גטיין (דף ל') ונסיק שניירי שצטעב שתיצטשו כזר עלו צקנס וכו' דתינוח אקנתא ונלחא היא פי' כיון דכזר עלו צקנס קודם הקלקול ונלחא רצתי היא כיון שכזר גדל כל כך קודם הקלקול אפשר לה צקנס לחזור לכנות סבי' על ידי התרעה קנייל דשוב חין לה תקנס וכו' לי' תפלת שוא כו' וכן פירש"י שם בגטיין ע"ש עכ"ל. (ד) סקנויון ונראה שלפי' הערוך הוי כנוו סגנב עי' ערך סגנס שטינו דגל והיינו אות צל"ר. (ה) חנר רב עי' דקיס צענין סגיא. (ו) חנך עי' פי' רגנ"ה וצענין הזמירות שלח לכנות שם להצרו עי' ס' חורה ישרים כלל ה' סיה סהריין. (ז) פי' צתצות עי' חוס' יטניס יונוח (דף ע"ז) וצכ' הישר לר"ת (סו' רע"ט) והוצא צצס פי' ר"ה צחור זרוע וצכ' יונוח וצחוס' הולין (דף ק"ז) צקלור יותר ונוס' שהול' צערך שלפננו ושהעיקר שהיו זמירים ליתן פת לתמוך עד צן ז' טניס עד שיטלו

המשלח בא אחריהם [דיופלאן] [בכ"י בערן: דיופלאי] שני שלוחים
פ"א שני שרים. (ח)

סליק בעה"י פרק שני.

פרק שלישי

דה"ט ועל הספינה המטרפת בים ערך טרף (א) במס' ברכות (דף ל"ד).
עג עונה ועמד בחוכה פי' השיש הקפה בארץ (א"ב חרגו ערוגה
צמחה [חוקאל י"ז] עוגיה נצבתה) [עג א'].

אם נמחית אבן טועין פי' אם נמחית מלשון וימח את כל היקום
(בראשית ז') כלומר אם כסודר המים כאלו נמחית מן העולם
בירושלמי מפרש כשם שאי אפשר לאבן הזאת להמחית כך אי
אפשר להתפלל על הגשמים שילכו ואבן טועין אבן גדולה היתה
בירושלם כדגרסין באלו מציאות (ב"מ דף כ"ח) בגמ' דעד מה
חייב להכריז תנו רבנן אבן הטועין היתה בירושלם כל מי שאבדה
לו אבידה נפנה לשם וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם וזה עומד
זמכריו וזה נתון סמניה ונטלה וזו היא ששנינו צאו וראו אם נמחית
אבן הטועין (א) [אבן טועים].

ורעים שצמחי וחורו ושנו פי' כנישו (ב) שמה ושעורה (ירמ' ה')
חרג' תימה ושנו וכן שעררר עשהה מאד (שם י"ח) [שן ג'].
לא צריכא דהדר אקון מהו דתימא אקנתא מילתא היא קא משמע
לן פי אקון חורו לירקותן כלומר חורו לחיות פי' אחר אקנתא לשון
חוקה [אקן א']. (ג)

ע"ב נעשו גשמים סקימין בעולם פי' מבררין ומבחינין אם הדור זכאי ואם
חייב וקודם שנחרב בית המקדש בלשון של זהורית ובדברים הרבה

באורים

הנכון וכ"ה גם צהכ"י צנסהדרין וצעיורזין עכ"ד. (ח) שרים צהכ"י צערן
כזר השתנוש ר"צ ונוספי והיינו ע"י הכנס צוקסדלדף.

סליק בעה"י פרק שני.

(א) חזן הטועין כל הענין נוולא צפי' ר"ח. (ב) כנושו כ"ה צפי' ר"ח.
(ג) חקן ככל לשון הערוך הוא צפי' ר"ח וצפי' ר"ח הוסוף עוד צפוף
וז"ל לשון חזקס צלכון חרניית וצלסון חזס הוא צגעיץ ע"כ והכס הנפקותא
צין הפיורשי' היא חו גרסינ דה דר חקון והיינו לפי' הרלשון גרסינ ליה
וכנו"ש צרי"ף שכתב לה לריכס דהדר חחקן ויכו דתינוא חיתקנתא וולתא
הוא קנו"ל ע"כ וכן צפי' רגנו"ה כתב לחקון דנרלס להס קלת חקנס ולפי'
השני לה גרסינ דה דר חלל גרסינ לחקון והיינו שעלו צקנס וכנוו שנוולא

[ושיבא מרישא] עני לה [מרש] נעהק כל ערך מרש בסוכה פ' לולב הגזול.

ע"ב מאי שביעיה שביעיה לארוכה פ"י שביעיה לגואל ישראל שהיא ארוכה והיא משמנה עשרה ולא יבא התוספת אלא ששה ובסוף פ"ק דברכות ירושלמי הני צריך להאריך בגואל ישראל בתעניתה הא בשש שהוא מוסף אינו מאריך (ה) [אריך ג'].

דף י"ז אבל מה אעשה שהקנהו קלקלהו פ"י כיון שנתקלקלה ידיעתו בבית אב שלא (ו) הוחר שאפי' יבנה הבית אינו משמש עד שישב בירת דין של כהונה ויקבעוהו באיזדה יום שמש (א"ב לשון מקרא זה מעוה לא יוכל להקן (קהלת א') [תקן].

ע"ב אמר רמי בר חמא ז' דרך מיל ושניה כל שהיא מפניה את היין ערך פג (א') במס' שבת (דף מ').

מריש ירחא דניסן עד תמניא ביה איתוקם המידא די לא למספד שהיו הצדוקין אומרי' יחיד מתנדב ומביא תמיד וכו' [רש ב'].

דף י"ח באו והבנינו כלילה [בגן] נעהק ערך פגן במס' ראש השנה (דף י"ט),

ע"ב טוריינוס גופיה בטוליה בטלוח הואיל ונהרגו בו שמעי' ואחיו ובסוף גמ' דפ' אלו בפסחים (דף נ') ושמעתי שהיו אומרים הרוגי מלכות אין כל בריה יכולה לעמוד בפניהן במחיצתן כו' עד שני אחין דלוד פ"י נמצאת בת קיסר הרוגה ובקשו להרוג כל יהודי בשבילה ואמ' הם אנו הרגנו כדי להציל כל ישראל ונהרגו הם והם שמעי' ואחיו שנהרגו ב"ב באדר [הרג].

אמרו לא זוו משם עד שבא דיופלי רומי והכו את מוחו בגזירין פ"י שני שלוחים (א"ב פ"י בל"ר דופלי אנשים חשובים בין אנשי הצבא אשר מפני גבורתם היו נוהגים להם פי שנים ושכר כפול ומה שפירש בעל הערוך יפה פירש שבלשון יוני קוראים דיופלי לשלוחים אשר

ב א ו ר י ם

זאת סלז הוי ונענין סוצזים יסי' דכוסע ח' ע"י צלורים שנת פ"ט לוח י"א. (ה) אינו נהריך היינו לשון צתוני' כנשי' ונפרשי הירושלמי ונתדך הירושלמי ח"ר יוכי סלז תאונר הואיל וכוף ונענין י"ח לא יאריך צה לפוס כן לריך וניונר לריך להאריך צגואל ישראל צתענית. (ו) סלז ט"ס ול"ל סלו וכנוו סהול צכ"י צעקן וכנו"ש צפי' ר"ח. (ז) רוני צר סנול צדקדוקי סופדים סצול טסחא זאת נכ"י חולס כ' סס צסערות גי' סדפוס סול

ע"ב אנשי משמר ואנשי בית אב פ"ה הכהנים נחלקים לכ"ד חלקים וכן הלויים וכן ישראלים כי ידועים היו הכהנים והלויים והישראלים שבכל משמר ומשמר הגיע זמן המשמר כהניו ולוייו עולין לירושלם וישראל שבאותו משמר שאינן יכולין לעלות לירושלם מתקבצין בעיריהן וקורין בענין הקרבנות (ב) ובענין מעשה בראשית ונטלין ממלאכה כל אותה שבת וישראל שבאותו משמר נקראין אנשי מעמד בשביל שעומדין בחפילה ומתענין ד' תעניות בשבת כמפורש בגמרא דעל כל משמר כפ' בג' פרקים בשנה (דף כ"ו) אנשי בית אב נקראין אותן שעובדין באותו יום שמגיעים אנשי משמר אותם שעובדים באורו שבוע ובין אנשי משמר ובין אנשי בית אב אסורין להתענות [אנש].

יה מ"ז צדיק ורשע עלוב ושאינו עלוב מי נדחה מפני מי ערך עלב במס' שבת (דף פ"ו).

אפילו גזל מריש ובנאו בבירה קיעקע כל הבירה כולה והחזיר מריש לבעליו, וכפ"ס מעץ יעננה (ג) (חבקים ב') חרג' ושיפא מגו מרישא (ד)

ב א ו ר י ם

פירש"י העתיק ופירש"י לו ונשאר ונפרדים ראשונים שלכאורה ונה שהעתיקנו צפנים על אפר ונקלה הוא העתקה ונפירושים שונים של הראשונים עי' פירש"י ותוס' צבוגיין גם יש לוונר דונה שחיתא צכ"י פ"א צני אדם כו' זהו כונו מקום אחר שהיינו שהערוך הביא עוד צזה ונשנה דלחלות פ"צ אפר שרופים וכתב פי' אפר צני אדם הנשרפים; וצבוג' הענין צבאור דצרי רש"י ותוס' עי' ס' יד דוד צבוגיין. (ב) צענין הקצנות כן הוא צפי' ר"ח לקנין (דף כ"ח) שכתב וישראל שצלותו ונשאר ונתכנסין צעריהם פי' קצננו ונרצותינו שהין בכל יום קורין פרשת קצנות ואח"כ היו קורין קדר צראשית כו' ע"כ וצתחוננא פ' לו חיתא וז"ל שאע"פ שנקריצין עולה עוסקין היו צקריאתה כדי שיזכו צקצנן עולה וצקריאתה כו' עיי"ש ועיי"ן ס' הישר לר"ח (דף ל"ד ע"ג) על גני' ונגילה (דף כ"ג) ת"ל צכונה כתב ואי קשיא הא תנן לה צונס' תענית ציום ראשון צראשית ויהי רקיע וקיי"ל צראשית צשנים ויהי רקיע צאחד אלומא תלתא קרו ונשום דאיכא לניינר ג' קרו צענינו צראשית ואידך קרו צענינו אחרינא כו' ע"כ ואולי הואיל ואנשי ונעמד צטלין ונולאכתן כו' כנו ר"ח עי' שם צונס' ונגילה. (ג) כפ"ס פי' הרד"ק שם צחצקוק שהיינו קרוי הצית שהוא צנין העלים ע"כ ואולי ונה שנונינו צלשון חז"ל כיפה שהוא תקרה נגזר ונזה וראיתי צגליון הש"ס של הגאון מו"ה אצרהס צינג ז"ל שכתב כאן צבוגיין החונס אשר צכפיהם אפי' גזל נוריש כו' וז"ל אפשר דדרש כפיהם ונלשון כיפיהם דהוא צנין כיפה ע"כ. (ד) ושיצא מרישא כ"ה צכ"י צעקן ויש קלת סמוכים לגירסא

ע"כ גזר י"ג תעניתא ולא איעני סבר למגור טפי אמר ר' אמי הרי אמרו אין מטריחין על הצבור יותר מדאי אמר ר' אבא (מו) ר' אמי מאי דעבד לגרמיה הוא דעבד ובפרק אלו מנלחין בגמ' אין קורעין (מ"ק דף כ"ה) כי נח נפשיה דר' יוחנן יתיב עליה ר' אמי שבעה ושלשים אמר ר' אבא בריה דר' חייא בר אבא ר' אמי מאי דעבד לגרמיה הוא דעבד פי' יש מפרשין אלו שני מעשים דר' אמי כפי' הראשון לדעתיה עבד וחולקין עליו חבריו (מו) ויש מפרשין לגרמיה עבד שלא היה יכול להתענות (מח) [גרם ב'].

איזהו נטיעה של שמחה וה הנוטע כוורנקי של מלכים פי' אילן ששותלין כשנולד האדם לצרכו כניסתניה (א"ב בנוסחאורת כתוב אכוורנקא [כוורנק] [ככ"י בערן: כוורנק פי' נטיעה של שמחה כ' אכוורנקי של מלכים פי' כשנולד המלך נוטעין אילן בשם המלך וכשגדל האילן גדל המלך ועושין לו כסא מן האילן]. (מו)

סליק בעה"י פרק ראשון.

פרק שני

דף ט"ו מניחין אפר מקלה על גבי התיבה פי' אפר שעושין גחלים הקלוות הלוחשות לאחר שהן עומרות [אפר א'] [ככ"י בערן: (א) אפר מקלה פי' אפר שעושין גחלים הקלוות הלוחשות באפר פ"א אפר הכירה שקלוי מאד ושרוף מאד ושחור ונראה ככתובת קעקע פ"א בני אדם הנשרפין כמו אשר קלם מלך בכל באיש (ירמי' כ"ט)].

ב א ו ר י ם

וכ"כ צמי' הריטצ"א ונולא עננו על סדר ח"צ גם צקדור רצ ענירס (דף כ') אלל הסליחות ועי' ט"ע ח"ח סי' תקע"ז. (מו) חונר ר' חנל צביה דר' חייא בר אבא כ"ה צביס. (מו) חזיריו וכ"ה צבי' רגנ"ה. (מח) להתענות כ"ה צבי' ר"ח. (מט) האילן צענין אכוורנקא או כוורנקא עי' צהגיון שלנה ערך אכוורנקא ועי' דקדוקי סופרים צסוגין.

סליק בעה"י פרק ראשון.

(א) כ"י צעכן שהצאנו לפעונים ונהעתקה וון הכחז יד של טט אדט= צי צלי אט ה ע ק צ ע ר ן צ ס כ ח צ צ ס ג ת ח נ ש ת ח ל פ י ס ו ח מ ש י ם ו ה א ק ל ו ר ו ן ס' הערוך וכס שכותב הספר קלר כך לפעונים הוסיף על ספר הערוך שנואלים צו תיבות ונתורגמין על פי לשון השכמי וכן הביא את פירש"י כונו צערך אגף עולת העוף שנואל' צין אגפיים פירש"י עופות עיי' ערך אגסטון פי' רש"י שכיר ערך אד דלדיה אדויה פי' פי' רש"י כונו וידו חן צי פ"א העולית שלהבת וכו' ואולי ג"כ צנוקנות שלא הזכיר צהדיא

למוד ערוך פרק ראשון תענית

מאי שנא מבשרא וחמרא החם לפכוחי פחדא (א"ב ענין קטנות ופתיחות) [פכח].

דה י"ד ושאר כל מיני פורעניות המתרגשות ובאות לעולם כגון החורף והגשמי (מב) זכוב וצרעה ספר אחר כגון החיכוך וחגב פי' שחין שמחכך אותו [הך ה'].

תנאי היא דתנן בפרק סדר תעניות האלו על אלו מתרעין בשבת וכו' עד רבי יוסי אומר לעורה אבל לא לצעקה פי' לעורה כל אחד מהן מתפלל בפני עצמו אבל אין עושין כנופיה (כז): פי' לצעקה אין אומר' כל הצבור ביחד עננו בקול פי' אחר לעורה מתפללין להקב"ה כדי לעורר ולהצילן אבל לא לצעקה אין מתפללין להקב"ה שלא להראותן צרה כמו שראו אנשי אותה ספינה פי' אחר לעורה מתרעין (מד) שיבא להן עורה [עור]. פי' התרעה בעננו שמעתי שיש מקומות שאומרין כל הצבור ברכת עננו (מה) ביחד בקול לאחר שגומרה החון והיינו התרעה פי' רבנו חננאל זצ"ל קיימא לן דאיח לן לאורוכי בתרועות כל מה דבעי וכך מנהג כל ישראל עין בערך עור [תרע א'].

ב א ו ר י ם

היו הוספין לנטה עכ"ל. (טב) החוך והגזי על הגי' גוצחי כתבו תוס' זונס' ז"ק (דף פ' ע"ג) שתי תירולים דהיינו' או דהך דנתרעין (דף ק"ג לקמן) הוי גפה או דגוצחי דהכל צנוזיק לזני דלם דוניה דלרעי' ושינוח נחשים פי' ר"י ע"כ והנה לתירולס דהאשן תתישב לכאורה ויה שהעיר דלת"נ פ"ג ויה' תענית ה' ט"ז שכתב וז"ל אזל ונכיו ק"ק דצטאר החלוקות דשדפון וירקון וארצה ונופולת ואידך לא עשו חז"ל כך אלא הזכיר תענית והתרעה צבן ולא סונך אונאי דהזכיר לעיל דצטאר הפרק דאותה העיר ונתענה ונתרעת כו' עיי"ש אונס כתירוף השני של תוס' כראה עיקר דפוסקים דהיינו דלם נגרם כלן גוצחי הוי דוניה דלרעי' ויתוסי' עי' ש"ע א"ח סי' תקע"ו סעיף ז' וסעיף ט'. (מג) נופיה זה הפי' הוא צפי' רגונ"ה. (מד) ונתרעין היינו צשופר שאיח צש"ע שס סעיף י"ג א"ח"כ הוקעין לקצץ העס לעזור אחיהם ולהיליס וצצאורי הגאון רח"ו ז"ל שס איתא וז"ל שנופרש וי"ש שס תנאי היא היינו ת"ק ור' יוסי דלר"י ע"כ ונתרעין אף צשופר כיון דפקיה נפש היא ות"ק לא פליג א"ר יוסי אלא ר"י פליג א"ת"ק והלכה כת"ק עכ"ל. (מה) צרכת עננו כנדוונה שתיבת צרכת ט"ס כי לא קאזי צענין ונתרעין על צרכת עננו רק על הסליחה שנתחלת עננו כו"ש רש"י ותוס' (דף י"ד) וצ"ר פ"ק (אלל ה' הרי"ג) כתב וז"ל שהיו לועקין צקול רס עננו אזינו עננו וכולא אלפא ביתא של עננו כונו שאוונרים צסוף הסליחות צעשרת יוני תשובה ע"כ

ימים שאין בהן קרבן מוסף כגון שני וחמישי של תעניות ושל מעמדות ערבית שחרית ומנחה מתפלל י"ח כדרכו ואומר מעין המאורע בשומע תפלה דאלמא צריך המתענה שיאמר עננו בערבית בשחרית ובמנחה ואיתא להא ברייתא בפ' כמה מדליקין ובגמ' דבני מערבא בכרכורא בפ"ד ובתעניות בפ"ב (לח) אמרי ר' זעירא בשם ר' ירמי' אמר יחיד בתענית צבור צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומרה בין גואל לרופא חולים מהו אימר עננו אבינו (ה') עננו בעת ובעונה הזאת כי בצרה גדולה אנחנו ואי תתעלם מהחינתנו כי אתה עונה בעת צרה פודה ומציל בעת צרה וצוקה כאמור ויצעקו אל ה' בצר להם ממצוקותיהם וצאם בא"י העונה בעת צרה ר' ינאי ב"ר ישמעאל בשם דבית רבי ינאי אמר אומר אומרה בשומע תפלה ר' יונה (לט) בשם רב אומר ואפילו יחיד שגזר על עצמו תענית צריך להזכיר מעין המאורע והיכן אומר ר' זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת וביומו פי' ערבית שחרית ומנחה ולקמן בהאי פירקא נמי גרסינן א"ר שמעון (כו) מדה ת"ל בהון בהון שני פעמים אלא מלמד שהליכה מותר והיום אסור כי האי דתנו להן אנש דייתי עלוהי יסר בצלו א"ר יוסי ב"ר בון שיהא צריך להזכירן מבערב ואתיא כדאמר ר' זעירא בשם רב הונא אומרה בלילי שבת ואיתא נמי בגמ' דמגילה דבני מערבא בפ' קמא [קבל א']

ע"ב אבי' ורבא מעיילי אפנתא ערך אפנתא במס' ברכות (דף מ"ג). (מא) דף י"ג ע"ב לא בנתר ולא באהל ערך אהל (א) במס' שבת (דף צ').

ב א ו ר י ם

הגאונים שערי תשובה (סי' ע"ז) שחיתא הכז דרגלוי ז"ל כתז וי"ט קצעות הלידנא חוצה כו' כו' וצט"ז צין השונות שלו חסור כו' כו' ומללו ללותא דערצית ענינו ושחרית וונתה כשאנר בתענית לצור חונרה צלילי שבת ויומו פי' צערצית ושחרית וונתה וצשוונע תפלה וזמן צין גואל לרופא ע"כ וצב' ארחת חיים כתז דצד' ליונות יאנר יחיד עננו צשלסה תפלות וכ"כ ה"י צשס הכל זו ועי' ת' רצצ"א סי' שפ"ז. (לח) ונתעניות צפ"צ לפנו צירושלני סס צונס' תענית נראה שחסר צלונע הענין ולריך להגיה ע"פ הירושלני ונס' צרכות פ"ד. (לט) ר' יונה צשס רצ כן הגירס' צירושלני צרכות ד' וויניליאה וכ"ה צרי"ף ורל"ש ורל"ז ועי' הגיון שלונה. (מ) ר"ש צן גוילאל כ"ה צירושלני ועי' צצלי בתענית (דף י"ח). (מא) אפנתא צפי' רגו"ה כתז שוועלין עליונה של סנדל העור שעל הרגל אצל העץ שתחת הרגל לא היו וניסין עכ"ל וצפירש"י שאלל ה' הרי"ף כתז היו הוספין הסנדל ונה שדרכו להיות לנעלה כגון שפת הסנדל

למוד ערוך פרק ראשון תענית

דף י"א א אבני ביתו ורהיטי ביתו של אדם הן מעידין בו שנאמ' כי אבן מקיר
הועק וגו' (א"ב ל' מקרא זה רהיטנו ברותים (שיר א') [ר"ה ב']. (לב)
י"ג ב במה שמש משה כל ימי המלואים בחלוק לבן שאין בו אימרא ערך
אמר (ג') במס' שבת (דף ק"ה).

דף י"ב ב אימת מקבלה רב אמר במנחה פי' משערה שיתכן (לג') לתפלה
המנחה ואפילו מתעסק במלאכתו ואמר מחר אהא בתענית (לד') יהי
רצון שיהא תפילתי בתעניתי מקובלת ושמואל אמר בתפלה המנחה
כלומר צריך להיות כולל אלו הדברים בשומע תפלה (לה) א"ר נסים
ב"ר יעקב זצ"ל (לו) ראיתי בפירושי רבוזינו הגאונים (לז) ז"ל
ובחשיבותיהם שאמרו אין אומרים עגנו אלא במנחה לבד אבר
בערבית ובשחרית של תענית לא וקשיא להו הא דתני ר' הושעיא

ב א ו ר י ם

(לב) רבנן זצ"ל ונגהון רבי' אליהו ז"ל זונלכיס ח' ו' ט"ו כתב וז"ל
זללעות צרושים צנכרים דקיס של צרושים והיינו לפי שהלכו הוה גזוה
ליפה צו הכותלים וצרושים אינם גזושים כל כך אך הם רחצים יותר
ויפים יותר לרלפה עשה ונהם רלפה וזהו קורות צתים חרזים לפי שהם
חזקים רהיטנו צרושים הוה הרלפה שהולכין עליהם הם וצרושים ע"כ
והנה כנראה הגהון ר"ח ז"ל פירש שפשוטו של ונקרא של רהיטנו
צרותים (שיר ח') הוה כונו צרושים וחולם לפי דרשת חז"ל צונס' יונח
(דף ל"ז) קאי הקרא גם על הדלתות עיי"ש וכנראה שחז"ל דייקו
על הקרי וכתיב של רהיטנו שתיב רהיטנו וכן ראו לצאר לונה לא
כתיב צרושים כונו צו"ח לכך פירשו שקאי על הדלתות והוי רהיטנו
ע"ד שנינו צונקרא (שנות ט"ז) צונחתרת היינו ונקום פרסה ולפי שקשה
על הונקרא דשיר ונה שצח הוה זה שהדלתות הונה צרותים חרצה הלך
היה יותר שצח הלפוי שהיה של זהב (עי' רונצ"ס צפ"ה ונה' צית הצחורה
ה"ה) ולכן דרשו שקאי על צרית ים והיינו שלכך לא נכתב צרושים
שצחיות אין זה שצח כל כך חבל העיקר הוה שהי' צרותים והיינו ונצחרים
וננצחמים וזהו על ידי שהיו צרית ים עיין קרא צחונת דיונח. (לג) שיתכן
וכז"ל צפי' ר"ח. (לד). צתענית יחיד כ"ה בצדור רב עונס (דף ל"ה)
וצצעהנו"ח וצטור ח"ח (סי' תקס"ג) צסס פי' ר"ח והוה ע"פ הש"ס
דף י"ג. (לה) צשוונע תפלה עי' ש"ע ח"ח (שס). (לו) ר"נ צר"ז"ל
צאור זרוע הוצא ר"נ צ"ר צרכיה ז"ל וצצ"ל הוצא רצנו נסים ז"ל
קתונא ע"ש וצס' הוננהיג הוצא צסס סי' ונגילת סתרים וידוע שנתצרו
הי' ר"נ צר"י ז"ל. (לז) הגאונים צטור (סי' תקס"ה) כתב ונקלת ונן
הגאונים שאנורו כן וחולי צתענית יחיד הגאונים כולם הסכימו שיאנור עגנו
רק צונמה של תענית חולם צע"צ חולי סצרו קלת הגאונים שיאנור גם
היחיד עגנו צין צערצית צין צשחרית צין צונמה וקלת סנווכים לזה ונתשצת

וסימניך עילאי בעו תחאי לא בעו מיא פי' שמואל בנהרדעא ורב בסורא ותריוהו על פרה ונהרדעא לעיל מן סורא טפי מן כ' פרסי שמואל ונהרדעא בעו מיא רב וסוראי תחאי לא בעו מיא דכיון שהם תחתיים נקיים המים אליהם ומתקיימין אצלם והלכתא (כח) יום ס' בלאחר ס' [על א'].

ע"כ כ"ל ששואלין דבר בחלמודו ואומרו ואפילו במסכת כלה פי' ר"ח ז"ל (כט) בכל מקום בכלום מקום כלומר מקום אחד מן התלמוד. ואפילו במסכת כלה שמחפסקין בה כ"ל תלמידי חכמים שרוצים לדרוש בכלה דאלול או בכלה דאדר [כל ד'].

קסבר משום מעיינא פי' שאם אוכל הרבה מתכבד במעיו ואינו יכול לילך (ל) פי' אחר אם יאכל הרבה יקחחו שלשול ויבא להתאחר מן השיירא (לא) (א"ב נקרא חולי השלשל מעיין בל' חו"ל וזה אמרם בדרס אין מוכרין ואין מבקרין אותו מ"ט מפני שהוא כמעין הנובע ע"י ערך בדרס [מע ב'].

באורים

צערוך ערך טבאי וזוה תצין ונה שפירש ל"א דאלול כלומר תשס וכן הביא הגי' דאלול צפי' רגוניה וביינו שצצל אף אס אין הגשמים יורדין פירותיה גדלין ופני שהיא שוכנת על נים ועתידה היא שיחצו ועיינותיה ותהיה שוננה שלא ירדו עליה ונטר ועי' ונהרש"א כו' עכ"ד. (כח) והלכתא דפוס הראשון של ס' הערוך נדפס: הלב' ופשוט שהיינו והלכתא וכונו שהצאנו צהגיון שלנה ונהכחז יד ואלס צשאר דפוסים של ס' הערוך נדפס צשזש והלכך. ומה שהצאנו צהגיון שלנה שגי' הערוך היא רצ חונר יום ס' כל פני ששים כן הוא ג"כ צפי' ר"ח ואלס גירסת שלנו רצ חונר יום ס' כלתאר ששים וכ"ה צפי' רגוניה. (כט) פי' ר"ח היינו גירסת ר"ח, צכל ונקוס" וכונו שהוכחנו צהגיון שלנה ונהרצה נקוונת צערוך שפירו ש אחר היינו גירסת אחרת וכן כאלן גרסת הערוך כאלן צסוגין וצונס' קידושין (דף ו"ט), "דבר צתלנו דו" חונס ר"ח גרים, צכל ונקוס" וגם חוס' צונס' שנת (דף קי"ד) כתבו ז"ל וניהל שפירש"י צקידושין וכן צפי' רצנו חנאל אין כתוב צהס דבר אחר ונתלמודו ע"כ ועי' צרי"ף כאלן צסוגין וצונס' שנת וצונס' קדושין שס וצרי"ן ופירש"י שס צקידושין נראה שהיתה לפניס צקידושין גירסת צרי"ף כונו כאלן וצונס' שנת. ועי' ש"ע ח"ח (ס"י קי"ב) הראויה לנונתס פרנקיס על הצבור (שואלים אותו דבר הלכה צכל ונקוס וחונר) וכתב שס צביאורי הגרליוו רש"י שס (גטין דף ס') וכוונס"כ צפניו דשנת וצפי' דקידושין עכ"ל ועי' צענין זה צתשזש הראשונה שצבוק ס' ונחת יעקב. (ל) לילך זה הפי' הוא צפי' רגוניה. (לא) השיירא זה הפי' הוא צפי' ר"ח.

למוד ערוך פרק ראשון תענית

נהילא מקמי מיטרא אתי מיטרא פי' המטר הורד דק כמו הקמח
אם הם תחילה ירדה המטר ירד מטר הרבה וזכרון נבדל שכיון
שמתחלה לפלוט הרק פולטת סלת וצריד וכיוצא בו אבל אם זו
נהילא באחרית המטר דע דפסק מיטרא וזהו תמצית מטר וסימנך
הריא דעזי (כד) ס"א רדיא וכבר פירש' בערך חר [נהל].

נהילא דבחר מיטרא פסק מיטרא וסמנך חריא דעזי פי' מטר דקה
של אחר המטר חריא דעזי שמוציא ריעי לבסוף דק מהולחא נפה
שבתחילה מוציא קמח דק ובסוף עברה ויש אומ' רדיא דעזי פי'
כיון שאינו בא בקילוח אלא כעין שוחת טיפה טיפה לא נשאר בו
כלום חלב [חר ז'].

ה' ר' אליעזר אומר מתמתקין הן בעבים מנא ליה דכי אתא רב יצחק
בר יוסף יכה) אמר כתיב חשכה מים וכתיב חשרה מים שקיל כף
וישדי אריש קרי ביה הכשרה כלו' נכשרין ומתמתקין [הכשרת]. (כו)
סגן מזהי כלו' שב במרוצתם (ירמי' ח') הרג' כולהו מסגן ברעור
נפשהו [סג ד'].

מתמצית בית כור שוחת הרקב פי' הרי וקב הנה ג' קבין והן חצי
סאה (א"ב פי' בל"י מדה של שלשה קבין) [תרקב].

עתידה (כו) בבל דחצדה בלא מיטרא פי' שקוצרת בלא מטר כלו'
שאניה צריכה למטר שיושבת בין בצעי המים ל"א דאצדא כלומר
חשב נקטינן טובעני ולא יובשני כלו' מוטב שיהי' מטר הרבה
מהיות חורב בלא מטר [טבא].

מכי מעיילי ציבי דבי טבות רשבא פי' הגאון זצ"ל כאשר כת' נשיא
בית אב (במדבר כ"ו) הרג' רב בית בא [בר' סביניטה כן הוא] זה
ראש בית אב [רשבא].

באורים

(ולפניו הוא פ' י"ג) חנוסה שנות יש כו'. (כד) חריא דעזי ע"כ הוא צפי'
ר"ח וקיים צפי' ר"ח כיון שאינו צל צקילוח חלל כעין שוחת טפה לל
נשאר צו כלום עכ"ל פיר"ח וצס' דקדוקי סופרים כתב שג"ל צערוך וי"ג
דדיא דעזי הדדים הנוטפות החלצ עכ"ל ולא הערוך גורס צפי' כ"ח דדיא
דעזי והוסף הערוך לפרש דצרי ר"ח שנה שכתב ר"ח כלום שהיינו חלצ
לז יוצן הענין היטב והגירסא חריא דעזי ריעי של עזים הוא צפי' רגוני"ה.
(כה) כי אתה רב יצחק בר יוסף הגם שלא הביא הערוך לומר ר' יוחנן
כמו שהול לפננו צפי' יש לומר דכי אתה היינו ואלהך ישראל ושנועה שס
נר' יוחנן עי' צלוריס שצת פ' כ"ג אות י"ד. (כו) חכשרת והנוסחא
הכשרת עי' דקדוקי סופרים. (כז) עתידה צס' דקדוקי סופרים כתב זצ"ל
עתידה וכ"ה צכ"י צ' וצילקוט שצדפוס שס וצכ"ס פ' י' ד' כ"ע וכ"ה

ששחת בקשה לעלות ולא יכלה היתה בוכה וצויעקת עבר עליה אדם אחד ושמע קולה ועמד על הכאר והציץ בה ולא היה יכול להבחין אמר לה מי את מבני אדם או מן המזיקין אמרה: לו מבני אדם אני אמר לה שמא מן הרוחות את ומתנכרת עלי אמרה: לו לאו אמר לה השבעה לי שמבני אדם את נשבעה לו אמר לה מיה טיבך ספרה לו כל המעשה אמר לה אם אני מעליך הנשאי לי אמרה לו הן העלה כיון שהעלה בקש להזקק לה מיד אמרה לו מאי זה עם אתה אמר לה מִיִּשְׂרָאֵל אני ממקום פלוני אני וכהן אמרה לו אף אני ממשפחת פלוני מבני אדם ידועים ונקובי שם אמרה לו עם קדוש כמוהך שבחר בך ה' וקידשך מכל ישראל ואתה מבקש לעשות כבהמה בלא כתובה ובלא קדושין בוא אחרי אצל אבי ואמי ואני מתארסת לך נתנו ברית זה לזה אמר לה מי יהי' עד ביני וביניך והיתה חולדה עוברת כנגדן אמרה לו השמים והחולדה זו ובאר יהיו עדים שאין אני מכובין זה בזה הלכו כל אחד לדרכו אותה הנערה עמדה באמונתה וכל מי שהיה חובעה היתה ממאנת עליו כיון שהחזיקו בה החזילה לנהוג עצמה כשוטה ונכפה ומקרת בגדיה ובגדי כל מי שנוגע בה עד שנמנעו בני אדם ממנה והיא היתה משמרת בריחה לאוחו האיש והוא כיון שעבר מנגד פניה שכחה והלך לעירו ונפנה למלאכתו ונשא אשה ונתעבררה וילדה בן זכר כשהגיע לג' חדשים הנקתו החולדה ועוד נתעבררה וילדה זכר ונפל לבור אמרה לו אשתו אם כדרך כל אדם היו מתים בנך הייתי אומרת צידוק הדין עכשיו שמחו מיחה משונה אין זה בלא דבר ספר לי כל מעשיך גילה לה כל המעשה נחגרשה ממנו אמרה לו לך אצל חלקך שנתן לך ה' הלך ושאל בעירה אמרו לו נכפה היא כל מי שחובעה כך וכך עושה לו הלך אצל אביו פירש לו כל מעשיה אמר לו אני מקבל כל מום שבה העמיד עליו עדים בא אצלה החזילה לעשות כמנהגה סיפר לה מעשה חולדה ובור אמרה לו אף אני בבריתי עמדתי נחישבה דעתן ופרו ורכו בבנים ובנכסים ועליהם אמר הכתוב עיני בנאמני ארץ (תלים ק"א) [חלד א']

ה' ט' אי דילמא אלא דהא ערך אי במס' ראש השנה (דף ג')

ע"ב ה' עושה חזיון מאי חזיון אמר רב יהודה פורחות פ"י עבים דקים נקראו חזיון והיינו עיבא קלישתא דחותי סמיכהא ונקראו פורחות ומפורש בערך אד (כג) [חזיון א']

ב א ו ר י ם

הנמשלות זכר בעיר גם דקדוקי סופרים. (כג) אל סכזיל וזכר פ' י"ז

למוד ערוך פרק ראשון תענית

(טז) ומרביצין שדה לבן בשביעית (מועד קטן דף ו') וכשירד יורדה במרחשון וכסלו והשדה מתרבער ותחיבש בטבת חורשין אותה וזרעין אותה אבל כשורדין גשמים אף בטבת אין יכולין לזרוע וביירי חרביצי פ"א חרביצי בתי מדרשות כלומר אין חרובין בתי מדרשות שיכולין תלמידים לבוא שאין מעכבין להן הגשמים ובטבת יש לזון פנאי יותר מכל ימות השנה (יז) איכא דאמי' דלא שקיל שוכתנא (יח) כלומר לא נסתלק החום אלא ישנים בפתחים פתוחין מפני חוץ החום [תרביץ].

טובא דשחא דטבת מנוולתא פי' בעת שיהיו בני אדם מטונפין ברגליהן ובגדיהן בטיט בזה טובת השנה (יט) (א"ב בדניאל (ב') ובחיון גולי יחשמון) [נוול א'].

דיקא נמי דכת' חמטר תהא מקום מטר [תה ג'] מאמתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה ערך חתן במס' ברכות (דף נ"ט) (כ).

דף פ"ג אם ראיית רקיע שנעשרה בהורין בהורין רוח עברה ותטהרם פי' גדודים של עננים בשביל שלא ראו אור שהיא החורה בהורין של רקיע רוח עברה ותטהרם פ"א בהורין מטולאין מלשון בהרת (ויקרא י"ג) [בהר]. (כא)

דף ה' אם ישך הנהש אם ראיית דור שהמים משותכין כנחשר מלהוריד טל ומטר פי' ישך משותך נחש נחשת כלומר שהעלו חלודה כנחשת בלא לחש שאין מי שיתפלל [שתך].

אמר ר' חנינא (ר' אמי כתוב) (כב) בוא וראה כמה גדולים בערי אמנה מנא לן מחולדה ובור ומה המאמין בחולדה ובור כך המאמין בהב"ה על אחת כמה וכמה פי' מעשה בנעררה שהייתה הולכת לבית אביה והייתה מקושטת בכסף וזהב ותעה בדרך והלכה בלא ישוב כיון שהגיע חצי היום צמאה ולא הייתה לה לזויה ראתה באר וחבל של דלי תלוי עליה אחזה בחבל ונשתלשלה וירדה לאחר

באורים

ישיבת צית. (טז) הנוצץ שדכו כן הוא צתוספתא ונס' פתח פ"ג ולע"ק שלל הציא הערוך כלן ונס' שהציא צערך רצץ הנוצץ ציתו דנס' ונכשירין פ"ג מ"ד ע"ש. (יז) השנה שתי הפירושים האחרונים ננאלים צפי' רגמ"ה. (יח) שזנתא כ"ה צערך צדפוסים הישנים וכ"ה צפי' ר"ה ככל לשון הערוך צזה ולכאורה לפירוש הזה לין מילוק צין שתי הציא דלמורי צצשים רק צנשוועות הלשון ולע"ק. (יט) השנה כ"ה צפי' ר"ה. (כ) צנס' צרכות והפירושים שכתב הערוך צערך חתן ננאלים צפי' ר"ה ורגמ"ה וצריכצ"ה צבוגין. (כא) צהר הפי' גדודים צפי' רגמ"ה. (כב) ר' חניי כתוב על שני

אית תנא חני מושוורת שהן ממשמשין ובאין וי"א (יד) מתאחרין
 ובאין וי"א כמו מששת את כל כלי (בראשית ל"א) ממששות כד
 השרה מקצה לקצה ללקוט השבלים גמ' בבליה ר' יוחנן אמר סבי
 דאולו אחיגרא פי' זקנים חשושי כח שהולכין במשענת דכיון שאין
 בהן כח לילך הרבה השרה שיכנסו בה ללקט לא יניחו אחריהם
 כלום ומפורש בערך גר ריש לקיש אמר לקוטי בחר לקוטי פי' עניים
 הבאים ללקט בפעם שנייה (א"ב פי' בל"י הנמשרה ענין האוכל
 וחוזר האכילה לחוד פיו ואוכלה פעם אחר פעם כמו שעושים הוקנים
 והם המלקטים בחר מלקטים ולפי פי' זה אות ה' שרשית היא [נמש].
 מאי נמושות ר' יוחנן אמר סבי דאולי אחיגרא פי' זקנים המהלכים
 במשענת שבתך ומשענתך (תלים כ"ג) תרג' תיגראך תריצא
 ואוריחך [גר ג'].

מטרא במפתח בבא בר חמרא מוך שקיד וגני ערך נוך במסכת
 ברכות (דף נ"ט).

טובא לשתא דטבת ארמלתא איכא דאמ' דלא ביירי ביה תרביצי
 פי' חצרות וכן מפורש בפ' המוכר את הבית (ב"ב דף ס"ז) בגמ'
 המוכר את החצר כי פליגי דאמר ליה דרחא ר' אלעזר סבר תרבצא
 משמע שכן תרג' חצר (שמות כ"ז) דרחא על כן אמר לא מכר
 אלא אוירה של חצר וכשטבת ארמלתא שלא ירדו גשמים בטבת
 שהגשם בעל לארץ שנאמר והולידה והצמיחה לא ביירי תרביצא
 כלומר אין מניחין שממה החצרות אלא שוכנין שם שלא באו גשמים
 כדי ליכנס לבירה לא תשם (בראשית מ"ז) תרג' לא תבור פ"א
 (טו) דלא ביירי תרביצי כיון שיש חום יושבין באויר החצרות להתרווח
 לרוח לפיכך אין מניחין אויר החצר בורה בלא בני אדם אלא שוכנים
 בה פ"א תרביצי מקומות שנרחבצו במים כמו דהמרבץ שדרוהו

ב א ו ר י ם

ראשונה וזכירה וזינוית ואפלה ולפי וזה דפליגי דראשונה כן צנניה וג'
 וזזה ויושע הסוגיא שם ע"ש שהאריך עכ"ל. (יד) וי"א כנראה רזה הערוך
 צזה לפרש שתי הלשונות שצירושלמי דהיינו כנושות ונענין ותאחרין וצאין
 ונשושות שנוששות כל השדה כו' והתיבות ען וי"א עד השצצלים
 נוולאים רק צערוך ד' וינליאה שנת ל"א ולא צשום דפוס אחר ונערוך
 וצכ"י הלצרטעס נוולא כנדוונה כצד' וינליאה וצגוף הענין האריך צס'
 פאת השלקן שם שיינו צחות שלפני זה. (טו) פ"א יש לעיין שהלא זהו
 כפי' הראשון וחולי וצן הענין ע"פ פיר"ח צצחור תיבת ארנולתא שלפי'
 הראשון קאי על שהגשם צעל לארץ וכשלא ירד הגשם הארץ כארנולתא אצל
 לפי' השני קאי ארנולתא על שישצין צאכסדראות כונו אלונה שאין לה

למוד ערוך פרק ראשון תענית

בפ' א' בתעניות בגמ' עד מחי בחוספ' שביעית בפרק אין (יב) רשב"ג אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה (יג) ובסוף גמ' דפ' קונם יין (נדדים דף ס"ג) גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה קירא בהן רביעה ראשונה שנייה ושלישית כמאן בר' יוסי פ' כל הגשמים שיוורדן במרחשון עד יום י"ז נחשבין רביעה ראשונה למה אם רביעה שחרד ביום י"ז היא ראשונה כל שכן קודם לכן מ"ח ועד כ"ג היא בינונית כמאן ועד ראש חדש כסליו היא אפילה עכשיו כשהחילו הגשמים מחצי יום י"ז וגמרו בחצי יום כ"ד שהן ז' ימים מיום ליום אחת מונה בהן רביעה ראשונה שנייה ושלישית אמר ר' אבהו מאי לשון רביעה שרובע את הקרקע כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא שנאמר כי כאשר ירד הגשם והשילג וגו' [רבע ב'].

ע"כ מאימתי כל אדם מותרין בלקט משילכו הנמושות ירושלמי (מס' פאה פ"ח) אמר ר' יוחנן למה נקרא שמן נמושות שהן באות בסוף

באורים

טעם סדר יחזקאל כו' וזקאי' [צקאל ונתתי את לצי] ר' יעקב צר לחל צסס ר' יוחנן וזילקוט יחזקאל כ"ז איתא ר' יעקב צר לחל צסס ר' יוחנן. (יב) צפרק אין העתקנו לשון הערוך כפי שנולל צד' ראשון ואולם שיש להגיה שם תיבת אין ע"ג דין ל"ל פ' אין וכמו שהצחנו בצר צהגיון שלמה. (יג) כדי רביעה שנייה זאת התוספתא לא הוצאה צסוגין כלן צנוס' תענית וכנודונה יש לסדר דצרי הערוך צאופן שהתיצות "צפ' א' צתעניות צגנו' עד ונתי" שייכי אחרי התיצות "כדי רביעה שנייה" ולא ניחא דהנאור גשמים שירדו כו' אחי קורא צסה כו' נולל כלן צסוגין והרצ צהפלה צצערין לא הרגיש צזה צנוס' כ. ובבאור דצרי התוספתא צענין יש צסה כדי רביעה שנייה יש לעיין צתוספתא פ"ק דתעניות דאיתא איזבו רביעה ראשונה ר"ו אונור צכירה לשלשה צינונית לשצעה אפלה לשצעה עשר ר' יהוד' אונור הצכירה לשצעה צינונית ל"ז אפלה לכ"ג ר' יוסי אונור הצכירה ל"ז צינונית לעשרים ושלשה אפלה לראש חדש כסלו וכן היה ר' יוסי אונור אין היחידים ונתענים אלל ונראש חדש איזבו רביעה שנייה ושהגיע זמנה כו' רשב"ג אונור גשמים שירדו שצעה יומים זה אחר זה ולא פסקו יש צסה כדי רביעה שנייה עכ"ד התוספתא ועיין צנוסנה ווס' שציעית פ"ט ונו' ונו"ז הרצה דצרים התלויים צרביעה שנייה וצתוספתא שס פ' אין איתא רשב"ג אונור גשמים שירדו שצעת יומים זה אחר זה ולא פסקו יש בהן כדי רביעה שנייה ע"כ וצס' פאת השלקן הלכות פאה סי' ד' סעיף י"א האריך וצסוף הציה וז"ל ועי' צס' ונרצת המנסה על ה' דברים פ"י ה"א שנישצ שיטת רצנו (הרונצ"ס) דס"ל דקאי על רביעה

שביקא אמר ליה הכי אמר ר' יוחנן עבריה אחת (ח) שקוליה כשתיים שנא' כי שתיים רעות עשו עמי וגו' ובתרה שמעתי אחריתי (ט) כי עברו ותנא וגו' זו אגדה היא וגם היא יש שאמרו בפירושה דהני כ"ד דקאמר לאו הווקא האי מנינא אלא לרעות נפישתא קא מכין ודקאמר כ"ד בלשון הבאי וגוזמא כדכתיב מהכות כסיל מאה (משלי י"ד) כי שבע יפול צדיק וקם (שם כ"ד) כי שבע תועבות בלבו (שם כ"ו) ולמך שבעים ושבעה (בראשית ד') וכיוצא בהם ואי אמרת היכי כ"ד אמרי רגילין רבנן במאי דנפיש למומר כ"ד כי ההוא דהשוכר את הפועלים (ב"מ דף פ"ד) לית דין כבר לקישא דאי הוי כבר לקישא הוה מקשי לי כ"ד קושיי ומפריקנא ליה כ"ד פירוקי וממילא רווחא שמעתתא וכן אמרו בסוף המדר (כתובות דף ע"ז) כ"ד מוכי שחין הוי בירושלם כל אלו פירושים (י) מן רבי' האי גאון ומנין של יהוקאל הוה העיקר בעניינו שכן מצינו מפור' בויקרא רבה (פ' ל"ג) (יא) אל הוננו פרשח מות והיים ר' יודן בשם ר' יוחנן כ"ד חטאות סדר יהוקאל ומכולן לא חתם אלא על הגול [עשר אחרי ערך עסק].

יה ר' ומעלה סקאין פי' מין ארבה ירש הצלצל (דברים כ"ח) יחסנירה סקאה [סקא].

ב א ו ר י ם

חזין שהציל הערוך כחן. (ח) עצרה אחת כך נראה להגיה בערוך ע"פ פי' ר"ח שאיתא צה"ל ח"ל הכי אונר ר' יוחנן עצירה אחת שיש צה שתי רעות ונחלי ניסו ע"ז שנאונר כי שתיים רעות עשו עמי אחתי עצבו והלכו חל הגלולים כי עצרו חיי כתיים גו' עד ועמי הנייר כצודו צלח יועיל עכ"ל פי' ר"ח והנה נראה שלדצרו לח גרסינן וכת"ז צהו כי עצרו כי זה ענין צפני עלנו וכמו שכתב גם בערוך בסמוך וכמו שהצחנו בהגיון שלנו והענין יוצן עפ"ד הילקוט דירמיה' ז' שאיתא אחת היא ששקולה כשתיים ונחלי ניסו עצודת אלילים דאונר ונר חנכי ולא יהיה לך דצדור אחד נאונרו ונה שאין הפה יכולה לדצר ואין האוזן יכולה לשנוע כו' עכ"ל. (ט) שונעתא אחריתי כי עצרו ותנא וגו' היינו ונה שאיתא צה"ס תנא כותיים כו' ובערוך ד' א' נדפס צצצות וחולא ול"ל ותנא וצדוסים אחרים נשתצבו עוד והדפיסו שתי תיבות „ותו לח". (י) פירושים צפי' ר"ח כתב על הפי' שקאי הש"ס על קרא דירמיה' צה"ס יש מן החכמים הנופרשים ועל כך פי' דקאי על דיחזקאל כתב ונלחנו צונדרש חזית ח"ר יוחנן כ"ד הטעות הובית יחזקאל הנציל כו' והיינו הנדרש שהציל הערוך צה"ס ויקרא רצח שנללה ג"כ צונדרש חזית והיינו צונדרש קבלת רצה שנחתיל צקרא חזית כו'. (יא) צויקיר לפננו שם איתא ר' יעקב צר אידי צה"ס ר' אחא כ"ד

למוד ערוך פרק ראשון תענית

מאי ערפילא עורו פילי פי' טיפה היוורדת בכח מערערת הגומרת
פילי היינו פלחי כדפרשי' בערך שלפני זה [פל ג'].

עורפילא אפי' לפרצידיא דתותי קלא מהני פי' הפרי שחתרת האבן
צומח וכן תלמי' חכמים דומין לפרי שחתה האבן ששואב ששואב וכיון
שצומח צומח בכח אחת [פרצ'ד]. (ו)

לפרצידיא דתותי קלא מהני פי' אבן [קלא א'].

ע"ב לדידן דאית לן פירי בדברא פי' בשדה [דבר ד'].

רף ה' שור כשהוא זורע הולך וכוכה ובחזרתו אוכל חוץ מן התלם (א"ב
בנוסחאות. דידן כחוב חוין) [חוין]. (ז)

עשרין וחרתי שביקא להו פי' הלא הם מפורשין מהדין קרא (ירמי'
ב') ולקמיה כ"ד ואמאי חשיב ב' ושביק כ"ב ואילו הן א' אתי עזבו
ב' לחצב להם ג' עובך את ה' א' ד' רעהך ה' ומשבותיך ו' ולא
פחדתי ז' לא אעבור ה' צעה ט' ונה י' נהפכתי י"א נחתם עונך
י"ב לא נטמאתי י"ג דרכך בנאי י"ד כי אהבתי זרים ט"ו ואחריהם
אלך ט"ז הבישו י"ז מלכיהם י"ח שריהם י"ט וכהניהם כ' ונביאייהם
כ"א אמרים לעץ אבי אתה כ"ב ולאבן את ילדתי כ"ג כי פנו
אלי ערף כ"ד כי מספר עריך היו אלהיך יהודה ואמרי' נמי דהני
דאמרון הכא כ"ד רעות דכתיבן בענין התשפט התשפט (יחזק' כ"ב)
ודאמי דהכי הוא בודאי ואלו הן א' עיר שפכתי דם ב' ועשתה
גלולים ג' טמאת רשם ד' רבת המהומה ה' איש לורעו היו בך
למען שפך דם ו' ז' אב ואם הקלו בך ה' לגר עשו בעשק ט' יחום
י' ואלמנה י"א קדשי בית י"ב ואת שבתתי חללת י"ג אנשי רכיל
י"ד ואל ההרים אכלו בך ט"ו ומה עשו בחוכך ט"ז ערות אבגלה
בך י"ז טמאת הנדה ענו בך י"ח ואיש את אשת רעהו י"ט ואיש
ארו כלתו כ' ואיש ארו אחתו כ"א שחד ללקחו בך כ"ב נשך
ותרבית כ"ג וחבצעי כ"ד ואתי שכחת הרי אלו כ"ד בספר אחר
כת' תרתי דחוויין והא כ"ד דחוויין ס"א תרתי הוא דעבוד כ"ד

ב א ו ר י ם

פילי פי' הטפה היוורדת בכח מערערת פילח כונו פילחא כדכתיב כונו פולח
וזקע צלחץ עכ"ל. (ו) פלד צפי' ר"ח. (ז) חזין נוולא גם צתרגוס כונו
סהעיר המכס רנ"ל צערוך ד' פלאג וז"ל הנוולנר דר' יהודה פס' וניוסד
על אדני הפסוק צתלים (קכ"ו ו') הלוך ילך צתרגו' שס' דפוס ווינליא ונלחתי
ורעי חזין (חזין) ונן תלוול וכן הוצל צנתורגונן שרש תלס עיש וגרים ג"כ
חזין עכ"ל רנ"ל ומדוש על הנתורגונן שצערך חזן הציא ג"כ לצרי תרגוס
הללו וכתב על זה איני יודע וכו' גם צערוך לא הציאו עכ"ל ופשוט שזכו

למוד ערוך

מס' תענית

פרק ראשון

ה' ג' עשר נטיעות ערבה וניסוך המים הלכה למשה מסני פי' עשר נטיעות כדחנן בראש שביעית עשר נטיעות המפוזרות בתוך בית סאה חורשין כל בית סאה בשבילן עד ראש השנה ואע"ג דאסור לחרוש קודם ראש השנה דשביעית שדה הלבן ושדה האילן מפסח ועצרת כמפורש בראש פי' ב' דשביעית ר' שמעון אומר וכו' אילו נטיעות שהן להות מותר לחרוש בשבילן עד ראש השנה כדגרסינן בראש משקן (דף ד') הילכתא למשרי ילדה [עושר אחר ערך עסק].

ע"ב הא בחרפי הא באפלי פי' חרפי אין נעצרים אפלי נעצרים משום דמעלי רוחות נמי רוח מצויה לא מיעצרה רוח גדולה שאינה מצויה בכל עת נעצרה (א) חרפי ראשונים כמו בימי חרפי (איוב כ"ט) אפלי כמו כי אפילות הנה (שמות ט') [הרף ב'].

אפשר בנפוחתא פי' יכולין להבר בלא רוח לכבוד בכבירה ולהסיר התבן מן הכר [נף א']. (ב)

העבים והרוחות שניות למטר פי' מטרא ובחריה זיקא בניחותא או עיבא מעלו כאלו מטרא תניינא [עב א']. (ג)

הא דאתיא ניחא הא דאתיא רויא פי' בכח (א"ב פי' בל"י דכר הבא בכח גדול וכוּעף כמו זרם ושטף מים) [רן א'].

למעוטי בגלוי דליליא פי' לשון נוגה (ד) [גלה] [ככ"י בערן גולהו דלילא אלודש בלע' פי' נוגה].

ה' ד' עורי פילי (א"ב כאן פי' בעל הערוך מעורר פילי שהם גומות בערך פל פי' מערער ומשבר [ער א']. (ה)

ב א ו ר י ם

(א) נעלרת עד כחן ננלא צפי' ר"ח. (ב) נף צפי' ר"ח. (ג) עז צפי' ר"ח. (ד) נוגה צפי' רגנ"ם כחז גלוסי דליליא צרק עי' גמ' צרכות (דף נ"ט) צרקא ופיכ"י עולנערע וועטטערזייטען וכנלחה שגס צכ"י צעכן כל"ל ועי' פירש"י כחן לוסטרא גמז'ן. (ה) ער הערוך צערך ער העתקת פי' רגנ"ם שאתח' וז"ל עורו פילי התעוררו צקעים כלומר שנכניס העטר דקס צקעים ונווליא התצוה שצבס עכ"ל וצערך פל העתקת פי' ר"ח שכתז וז"ל עורו

שלאחר ראש חדש (מ) בחשוברת הגאון רב שר שלום כתוב
בראש השנה בשחי ישיבות (י) אומר בין בתפלה בין בקדוש
היום מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון [ראש].

סליק בעה"י פרק רביעי וסליקא לה מס' ראש השנה

ברוך רחמנא דסייען.

ב א ו ר י ם

לכך ונריונים קולם אצל הרונז"ס ורי"ף וס"פ ונפרטים כפירש"י שס כמ"ש
צפ"ד דעירוצין וריש נדרים וכן עיקר עכ"ל ונראה כוונת הגאון על עירוצין
(דף נ"ח) חושי דירין ונדרים (דף צ') ונשום לחושי ל"י כו' והיינו הרצה
כונו שפירש"י כאן צסוגין. (ט) של אחר ראש חדש האריך צזה הסוגין
צת' שאגת ארי' סי' ק"א וסי' ק"ב ועי' ת' חתם סופר א"ח סי' קס"ח
ועי' ס' כרס שלונה א"ח סי' תקל"ז. (י) צשחי ישיבות צערוך ד' ראשון
ודפוסים אחרונים איתא צשני יונים אוננס עי' הגיון שלונה וכן הוא צס'
הראצ"ן צונס' עירוצין וצטור א"ח (סי' תקפ"צ) רצ שר שלום כ' חונר
צצ' ישיבות צרי"ה ויהכ"פ כו' וועדים לשמחה כו'.

סליק. ברוך רחמנא דסייען.

ע"כ. שעור תרועה שלש יבבות (ו) (א"ב חרג' הריעו והריעותם

(יהושע ו') יביבו וחיבבון [יבב].

פי' שלשה שברים שלשה יבבות [יבבות] זו אחר זו שברים בניחוחא
והפסק בנתיים (ז) [שבר].

וכתב בה באימיה דסיסרא בעד החלון נשקפה וחיבב אם סיסרא
מר סבר אימיה דסיסרא גנתי גנח ומר סבר ילולי ליל [גנח א'].

דה"ל ד"ע"כ כי נחירינא לך תקע לי פי' נהים (א"ב ענן סימן לרמו דבר
מה) [נחר ג'].

לא אמרו אלא בחבר עיר אבל שלא בחבר עיר ערך חבר (א)
במס' ברכות (דף ל').

דה"ל"ה אוושי קראי קול הברה של רבים (ח) [אווש].

ראש השנה אסור בתענית מהכא ירושלמי בראש גמ' דפ' סדר
תעניות האלו ר' עקיבא אומר מתריעין אבל לא מתענין שכן
מצינו בראש השנה מתריעין אבל לא מתענין בפרק קמא בראש
השנה בגמ' על ששרה חדשים שלפניו חיפוק ליה דהוה יום

ב א ו ר י ם

פ"ק חות ל"ב. (ו) שלש יצבות כ"ה צפי' ר"ח והיינו צלל כ"ף צתחלה
והוצאת נוסחת ר"ח צחי' ריעצ"ח וצב' הר"ן וצמידושו ושחוננס גס נוסחא
דין כשלש יש לפרש שדונו השצרים והיצצות לחותן קולות שעושין צני
חדס שמיצצין על שצרים והיינו שחוננו חיימי' דסיסרא גנתי כו'. (ז) והפסק
צנתיים חין הכונה על הפסק ונוש דפשוט צפה הפוסקים שגריך לזכר הרצה
שלא להפסיק צין השצרים וכן ציצצות שגריכין הקולות להיות צלי הפסק
ופשיטא שג"כ הערוך סוצר כן וכוון רק לוונר שהקולות של השצרים יותר
נרחי' ונחלקין זה וזה ונקולות של היצצות שהנה סנוכות נחלד וז"ל פי'
ר"ח פי' ג' יצצות ג' תרועות זו אחר זו דצוקות וג' שצרים הן צניחותא
ונעט הפסק צנתיים כו' עיי"ש ופשוט שג"כ ר"ח כוון רק לוונר שגחלה
כאלו יש ונעט הפסק צנתיים וחולי ל"ל וכמעט היינו שדנוה כך חצל צחנת
חין הפסק צנתיים וז"ל ס' ארחת חיים והוי יודע שאין פירוש שצרים
שיצצור הקול ויפסיק חלל שצר כחדס הגונה ונשצר ונחלכ לצ והן יצצות
ארוכות וטועין החוקעין הנופסיקין חיתן לגונרי עכ"ל וכן דעת הר' אהרן
הלוי ז"ל וכן חוננו צתוספות כו' עיי"ש והאריך צזה גם צס' חיי חדס כלל
קנ"צ סעיף ח' עיי"ש. (ח) קול הצרה של רצים צש"ע ה' ר"ה סי' תקפ"ב
סעיף ט' כתב צר"ה ויוהכ"פ נוהגין צקול רס כו' וכתב על זה צצחורי
הגלון ראו' ז"ל וז"ל סוף ר"ה ל"ה ח' נושוס דלוושי וכפי' הערוך והג"מ
פ"ח חכ' תפלה צסס חוס' לשון השונעת קול וכונ"ש צפ"ז דצרכות ופ"ד
דכתובות (דף ל') ופ"ז דצ"י ופ"ג דחולין והטעם משום דחין רגילין צהס

וששי פשוטין הן הללו כולן על שם מעשיו של הקב"ה בשביעי
 מומור שיר ליום השבת ליום שעתיד להיורט כולו שבת כלומר
 חרבן אלף שנה שהוא יומו של הקב"ה ואח"כ תחיית המתים
 א"ר נחמ"י מה ראו חכמים לחלק בין הפרקים הללו כלומר ו'
 ימים על מעשיו ויום ז' ליום שכולו שבת אלא גם יום ז' על שם
 מעשיו הוכנה השירה וכך פירושה מומור שיר ליום השבת על
 שם ששבת כדכתיב ויברך א' את יום השביעי ויקדש אותו כי בו
 שבת [פרק א']. (ג)

וכנגדן גלתה סנהדרין מגמרא מלשכת הגזית לחנייות ומחנייות
 לירושלם ומירושלם ליבנה ערך חנות במס' שבת (דף ט"ו).

ע"ב אילת מן הדרים פ"י שם מקום [אילת] עקרבת מן הצפון פ"י
 מקום [עקרבת]. (ד)

דף ל"ב ע"ב ותיקין היו משלימין בתורה תלמיד ותיק (ה) (א"ב פ"י אותיק
 בל"י איש בעל מדות ומעלות טובות) [ותק א'].

אמר ר' יוחנן שעת השמיר שנו ירושלמי תקעו בתפלת השחר
 והשונאין סברו שעליהם הולכין ועמדו עליהם והרגום ותקנו
 בתפלת המוסף מנו דחמון לון דקרו קריאת שמע ומצלו וקרו
 בתורה והדר תקעין אמרי בנימוסייהון עסקין [שמיר].

שופר של ראש השנה אין מפקחין עליו ארז הגל ערך פקה
 נעתק במס' שבת (דף קל"ב).

דף ל"ג אבא שאול אומר מים ויין מותר כדי לצחצחו (א"ב חרג' מרקו
 הרמחים [ירמי' מ"ו] צחצחו מורנייתא ענין צח וזך) [צח ב'].

ב א ו ר י ם

נוגל צפי' ר"ת. (ג) פרק נוגל צפי' ר"ת ככל דברי הערוך צזה ורלתי
 צלקוטיס ונפירוטי ר"ת על התורה ונס' צחיי וסחר ספרים עם הערות
 נוילת ס"ה ס"ר שהציד צפ' תלום ונס' רצינו צחיי על קרא ונסך שכתב
 רצנו חנאל עוד יותר צזה בצלור הנוגל של השיר שהי' הלויס חוונריס
 עי"ש. (ד) חילת ועקרצת נתצלו צפ' חלוקת הארץ (דף ק"ט).
 (ה) תלנייד ותיק היינו שנונינו צפ"ס עירוצין (דף ט"ו) וכן צירוסלמי ונגילה
 (פ"ד ה"א) תלנייד ותיק ועל חלו הנוגלריס נראה שכונן הערוך והתיצה
 עלנו לא צחר ובחרי' צרכות פ"ק כתב ופי' ותיקין ר"ל ונפולפליס ונחודדיס
 ונלשון ונפרק הריס דונתרגונין ונתק עורח עכ"ל וכזה נוילת צערוך כ"י
 צערן צזה"ל וותק וותיקין היו משלימין צתורה תלנייד ותיק ונפרק הריס
 ת"י ונותק טורייה ותלמידי חכמים נקראו עוקר הריס (סוף ונס' צרכות)
 פי' ונפרק לשון וניתצי וקוסיא וגם לשון תירוץ עכ"ל ועי' צלוריס צרכות

למוד ערוך פרק שלישי ראש השנה

(י) ברכת הלחם של מצה שצריך לברך המוציא ועל אכילת מצה וברכת היין שר קידוש היום שצריך לברך ברכת היין וברכת קדוש היום מהו מי אמר' כיון דחובה הוא מפיק או דלמא ברכה לאו חובה ופשטינן ליה מההיא דאמר רב אשי כי הוינן בי רב פפי הוה מקדש וכי הוורא יחתי אריסי מדבריה הוה מקדש להו שמעינן מינה שאע"פ שיצא מוציא והוה הדין לברכת הלחם של מצה [ברך א'].

ע"ב לא יפרוס אדם פרוסה לאורחין אלא אם כן אוכל עמהן פ"י לא יברך להן ברכת המוציא להוציאן ידי חובתן בלא טעימת כלום אבל לבניו יכול לעשות כן בלא טעימת כלום מפני שמלמד להן (א"ב פ"י בל"ר חצי וחלק) [פרס א'].

סליק בעה"י פרק שלישי.

פרק רביעי

איכא ביניהו כי דינא דאקראי פ"י מקום שאין שם חכמים קבועים לבית דין ועכשיו נודמנו שם אורחים (א) [קר י"ג].
 דה ל' שיהא יום הנף כולו אסור פ"י יום הנפת העומר והוא ט"ז בניסן אסור לאכול מן החדש [נף א']. (ב)
 דה ל' א' בראשון מהו אומר לה' הארץ ומלואה על שם שקנה שמים וארץ שנאמר קונה שמים וארץ (בראשית י"ד) כי ביום הראשון נבראו והקנה אותם שנאמר והארץ נתן לבני אדם והוא שליט בעולם שנאמר חבל ויושבי בה בשני אומר בעיר א' הר קדשו על שם שחילק מעשיו כדכתיב והי מבדיל בין מים למים כך חילק העולם ובהר בירושלם ונקראת עיר א' בשלישי אומר א' נצב בעדה א' על שם שגילה ארץ בחכמתו כדכתיב ותראה היבשה והכינרה לעדתו שקבלו משפטיו שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' רביעי חמישי

באורים

ועיין ונג"ח ס' קצ"ז ס"ק י"ח וצט"ע ח"מ ס' רע"ג סעיף ד' [וינה סנקיט רש"י צסוגיין ונקדש ישראל ולא נקיט ונקדש השבת נראה ג"כ הואיל וקדוש של שבת דאורייתא פשיטא דשייך בו ערבות] ועי' ונה סכאריך צס' צרכי יוסף ח"מ ס' קכ"ד ועי' פרוג"ג צפתיהם כוללת ח"ה סע"ז. (י) רמב"ם צענין הנוסחאות שונות רחצה או רצה כצר העיר צס' דקדוקי סופרים וככל דצרי הערוך צזה נוולא גס צפ"י ר"מ.

סליק בעה"י פרק שלישי.

(א) אורחים צפ"י ר"מ חיתא ועכשיו נודמנו לחכמים צ"ד וצלוו סס עוצרי דרך. (ב) נף

אם קול הברה שמע לא יצא (א"ב פי' בליו"ר רוח היום ונעתיקה מלה זו לבת קול ואולי הברה כמו העברה ואורת עין מובלעה) [הבר א'].

לא תימא הפכיה כי כיתונא פי' לא תאמר שהפכו ככגד פשתן שמכפנים לחוץ [כתן].

היה קולו דק או צרוד כשר פי' בלע"ו רוק"ו ושייך בצרוד מה המורסן עב במינו אף זה עב במינו [צרוד].

קדחו ותקע בו יצא פשיטא כולו נמי מקדח קדחי אמר רב אשי שקדחו בזכרותו פי' נקבו במקדח בזכרותו שבתוך דקדחן (א"ב תרג' ובחבל השקיע לשונו (איוב מ') ובאשלא תקדח [ישנה] [קדח א']).

יה כ"ח והתניא עתים חלום עתים שוטה אבל כשהוא חלום הרי הוא כפיקח לכל דבריו פי' חלום בריא כדכתיב ותחלמיני והחייני (ישעיה ל"ח) [חלם ג'].

התוקע לשיר [שר י"ב]. (ח)

יה כ"ט תני אהבה בריה דר' זירא כל הברכות כוון אע"פ שיצא מוציא חוץ מן ברכת הלחם המוציא לחם מן הארץ וברכת היין בורא פרי הגפן שאם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא ירושלמי (ט) בכרכות בפ' מי שמחו תני כל מצוות שאדם פטור אדם מוציא את הרבים ידי חובתן חוץ מכרכת המזון והא תנינן כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא את הרבים ידי חובתן הא מחויב אע"פ שיצא מוציא א"ר אילא שניא ברכת המזון דכת' ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל הוא יברך בעי רחבה

ב א ו ר י ט

הסנה התוקע לתוך הצור או לתוך הפיטס וכו' עכ"ל. (ח) שר הגס שלל פי' הערוך דצר ונ"נ אשונעין הגירסא שהיתה לפניו עי' פירש"י. (ט) ירושלמי לפי דברי הירושלמי פשיטא שניוסז ונה שהקשה צם' טורי אצן ונוס' זרכות (דף ע"ח) דלעולם אינו נוזילת את אחרים עד שיכלל כזית דגן ונוס' ונגיל' (דף ע"ג ע"ג ר"י) הביא הרצ טורי אצן צעלמו דברי תוס' זרכות סס דשאיני צהוני"ז כו' עיי"ש אונס תירונו של הרצ ט"ח כלן צבוגין לחלק צין דצר תורה לדצקן דהיינו שצדצקן שייך יותר ערצות ונצדאורייתא כנודוניה דצר תיננה פלטה קלונסו של הגאון צום דהלל כפי ונשונעות הפוסקים ונשונע דצדאורייתא פשיטא דשייך ערצות עי' רא"ש זרכות פי"ו סי' כ"א סכתז על דברי הירושלמי שגא' דצקן וקרא אסונכתא צעלמא והוא ונדברי תוס' רצנו יהודה חסיד וע"ש צשיטה וקובלת

סכווי לתרנגול פי' צופה שהתרנגול בקריאתו מכדיל האשמורות
וצופה כלילה) [סכווי].

ע"כ קבען פלניא פי' גולני כדכתיב היקבע אדם א' [קבען].
לא הוו ידעי רבנן מאי חלגלוגות שמעוה לאמתי דבי ר' דקאמר'
להווא גברא דהוור קא מברר פרפחיניה עד מהי אתרה מפור
חלגלוגותיך ירושלמי כפ' אחרון דפאה פעפועין וגודגדניות וחלגלוגות
מערבין בהן בעון קומי הדין אמר לן קקולי והנדקוקי ופרפחיניה בל'
ערבי אלפרפחין ובלע"ז פורקלי (ד) [חלגלוגות].
לגלוגות ס"א חלגלוגות וכבר פירשנו בערך ח' [לגלוגות].
שמעו לאמתי דבי ר' דאמרה לחברהה שקילי טאטיחא וטאטי ביחא
פי' מככר שמכבדין בו הבית [טא].

שקול יהביך ושדי אנמלאי כלומר טעונך [יהב].
שופר של ראש השנה של יעל פשוט פי' יעל כשבה נקבה ולעולם
הוא פשוט ובתעניות בשל זכרים כפופים פי' של אילים שהן גדולים
וכפופים קרנורא שן והבנים (יחזקאל כ"ז) הרג' קרנין דיעלין שן
דפילין וטווסין [יעל ב']. (ה)

דף כ"ז ע"ב התוקע לתוך הבור או לתוך הדות (ו) במשנה כולם כתוכין הדות
פי' בגמר' דהמוכר (ב"ב דף ס"ד) היינו בור היינו דורא אלא
שהבור בחפירה וחדות בבנין [דורא].
התוקע לתוך הבור או לתוך הפיטם [פטם]. (ז)

ב א ו ר י ם

קטנה. (ד) פורקלי צ"ח פארטולאק. (ה) יעל להערוך נתפרש גם תרג'
דיחזקאל שם קרנין דכצסה נקצה (עי' ס' יום תרועה) ולפי זה לא קשה
קו' הריצ"ח שהקשה לפירש"י ונהתרג' דיחזקאל דא"כ דיעלין קרנין ונקרי
ולא שופר וניישב הריצ"ח דהיה וינא אחרינא הוי ע"כ וחלם להערוך
הואיל והוי ונין כצס ונוילא ונקרי ג"כ שופר ולענ"ד ה"י נראה ליישב גם
דצרי הרוצ"ס שקאי חליצה להערוך שהיינו יעלים היינו כצסה נקצה נכללי'
דצרי הרוצ"ס ג"כ יעלים וניישב ויה שהעיר הרצ"ד שכ' הפרזי על
נדותיו חלף ונלוה כפופים ואם תקע צשל יעל יא עכ"ד הרצ"ד וסנווכים
לדצרינו לכאורה נוצרי הארת חיים שכ' שדעת הר"ם אינו חלף לנועט
של פרה חלף של עז ושל תיש כולן צכלל כצס הן וכן של יעלים וצלצד
שיהי' כפופים והלכך צדיעצד כשרים וכן נוי' כ' צעל ההשלמה והר"י ונקור'
ז"ל עכ"ד הא"ח ועי' ס' פני יהושע צסוגין וליע. (ו) חדות עי' הגיון
שלוה וצערוך ד' ראשון נוולא כמו שהוא צכ". (ז) פטם צערוך כתב וז"ל
צראש גו' דפ' יום טוב (צ"ח דף ט"ז) הללו צעלי פטסין פי' פטסין הם
דני ודונין לקנקים חלף שהקנקים חרוכים וחילו ענולין כמו שאמר צראש

זיל לעין טב וקדשיה לירחא פי' מקום (א"ב בנוסחאות עין טב (י) כחוב [ענטטב].

דוד מלך ישראל חי וקים פי' מלכות בית דוד נמשלה בירח שנאמר בירח יכון לעולם (תלים פ"ט) כלומר נתקיימה ראיית הלבנה בעולם [דוד]. (יא)

רתוי לו שופול י"ב חדש במטה פי' נוח לו [רת ב'].

פליק בעה"י פרק שני.

פרק שלישי

יה כ"ו שור פר שהוא מפר פי' השור הנולד מפר אמיץ כחכו לפיכך הוא הזק ושמן ומובחר שבשוורים ולא משור זקן שכבר כחש כחו [שר ז']. (א)

אין קטיגור נעשה סניגור פי' מלשון רכיל (ב) (א"ב פי' בלשון יוני מליץ רע מלמד חובה) [קטיגור].

חוטא בל יתנאה קאמר פי' אדם שחטא בל יתנאה [חט ז'].

בכרכי הים קורין למעה קשיטה בכראשית רבה פ' פ' אשאר לי מרגלתיך אשאל לי קשיטיך אפיק חדא אמרתא למרעיא אפיק חדא קשיטה למרעיא ויתנו לו איש קשיטה אחת (איוב מ"ב) חרג' ויהבי ליה אנש מערה ואירא דאמרי מרגליה ואירא דאמרי חורפא [קשיטא]. (ג)

הו קורין לכלה נינפי מאי קרא יפה נוף משוש כל הארץ אתי מלבנון כלה (שיר ד') חרג' אמר ה' במימריה עמי תהא יחבא כנישתא דישראל דדמיא לנינפי דהיא צניעא וכן חרג' מה יפו דודיק אחוהי כלה (שם) (א"ב פי' בל"י ור' כלה וארוסה) [נמפה].

אמר ריש לקיש כשהלכתי לחחום קן נשריא הו קורין לכלה נינפי ולחרנגול סכוי ירושלמי בפ' הרואה בגמ' מקום ברומי צווחין לחרנגולא סכוויא או מי נתן לשכוי בינה (איוב ל"ח) (א"ב בל"ר מכנים בשם

ב א ו ר י ם

ריטצ"ח צסוגין. (י) עין טב הוצא צס' תולעת הארץ צמלק העירות של חלק ישכר עין טוב. (יא) דוד וכ"ה צפי' ר"ח.

פליק בעה"י פרק שני.

(א) שר כנולא צפי' ר"ח וצריטצ"ח כ' וייג שור שהוא נפר וכן פי' הערוך שור שהי' אצוי כשהולידו פר חזק ושלם ע"כ. (ב) רכיל כ"ה צפי' ר"ח. (ג) קשיטא צס"ס כאן היינו נעשה ולתרגום ירושלמי צוישלם ורגליין ולתרג' לונקלם חורפא והיינו ללן וכנוו סנוולא גם צלאצ"ע סוף איוב קשיטא כצסה

לעברם אפי' שלשול קטן נמי בסוף גמ' דפי' השוחט אחד (חולין דף מ') לשם מיכאל השר הגדול לשם שלשול קטן (שכ"ב) בסוף גמ' דפי' אלו טרפות (חולין דף ס"ז) ת"ר הולך על גחון זה נחש כל לרבות את השלשול ואת הדומה לשלשול (א"ב פי' מין הולעת נמצא באשפה המשלשל את עצמו כשהוא זולתו) [שלשול].

והא כנשתא דשף יתיב בנהרדעא דהוה ביה אנדרטא פי' בגלורת יכניה וסיעתו כד איתנין לנהרדעא בנו התם כנישתא ויסרהו באכנים ועפר דאיתאיו בהדריה מבירת המקדש (ח) והוון קריין ליה כי רצו עבדיך את אבניה וגו' וקרייה שף יתיב כלומר שנסע מקדש וישב שם והות שכניה עמהון כדאמ' (במס' מגילה דף כ"ט) בככל היכא שריא שכניה רב אמר בכנישתא דהוצל ושמואל אמר בכנישתא דשף יתיב שף יתיב בנהרדעא וכנישתא דהוצל קרובה לבית המדרש של עזרא הסופר למטה מנהרדעא [שף ב'].

בי כנישתא דשף יתיב בנהרדעא דאוקימו בה אנדרטא פי' אנדרטא צורת איש וכתוב בשאלות תשובות אנדרטא דכנישתא צלם הו' והו' עובדין אותו הפרסיים (ט) והקשה לכם מפני מה מצוי בבית הכנסת גור המלך והעמידוהו על כרחם של ישראל וכשבתלה הגזרה סלקוהו ואותה מלכות עצמה בטלה [אנדרטא] [דבררי המוספי במס' שבת ר"פ שביעי].

דיב"ה פעמים שבא באריכות פעמים שבא בקצרה וכשבא בקצרה אינו מחכמה אלא י"ב שעות [ארך ג']:
שקל קלא פתק ביה פי' אבן [קלא].

ב א ו ר י ם

אלל ה' הרי"ף גם ויה שיתח' ריש סוכה שכן צצבל קודין לינוקה רציה נראה שהכוונה על תרגום חונקלס וכינוי סוכה צ"ס צ"צ (דף ל"ט) חונקלס הגר חוגר כרזים ונעשה לעלועים ועי' ת"ח דר"ח שית (ל"ז ז'). (ח) ונצית חונקלס הכוונה שהצילו ויירושלים וננקוס זיהונ"ק וכן נולד צפירש"י שאלל ה' הרי"ף וס' שנת פ' ארצעה עשר והוצא שם צסס רב שריח ורז ה' אי (וכוונ' שהעירנו כזר צהגיון שלונה) וצונו"ע ש"ץ הנאון (שנת תרי"ח) עלה ק"ו) חיתא שהילכו רצנגן דצק רי חון ונזה סיעתא לדצרינו צהגיון שלונה שהסיוו ר"ש ור"ה לונר רב יעקב צן וור רב נקיס (עי' ערוך ערך אבי') גם צתה"ג שערי תשובה (סו' ע"ח) חיתא שהצילו ענהם וננקוס זיהונ"ק וכנראה שתיצת וננקוס חסר צערוך ועפ"ז נתייצצ ויה שהעיר צת' חסר סופר ח"ד (סו' רס"ד) צענין הודסה ונקודסה. (ט) הפרסיים עי' הגהות דע"ק חוגר לש"ע ח"ה (סו' קנ"ד) שכתב שההנדרטה רק לורת הנולך חיתה ולא ע"ז וכנראה ר"ה לדצרינו ופי' ר"ח שכתב לורת ח"ה וכ"ה צמ'.

ערונים ערי פי' כלע"ז לאורו (א"ב האילן זה נקרא דפני עיי"ש [ער ז']).
 ערמונין דלובי לח ולוז וערמון (בראשית ל') תרג' ודרלוב [דלכ].
 וצי אדיר לא יעברנו אמר רב יהודה אמר רב זו בורני גדולה ותרג'
 יבורני רבתי לא תגזוניה והשיבך ה' מצרים באניות (דברים כ"ח)
 תרג' ירושלמי בבורניא ואלפיא (א"ב פי' בלשון יון ספינה) [ברן ב'].
 ונחית בר אמודאי וקטיר אטוני דכתנא בכסיהא פי' אדם שיודע
 לשוט על פני המים (א"ב פי' בלשון יוני איש בקי לצלול במים
 אדירים עד הגיע אל חול אשר בקרקע הים כמו אוספי מרגליות
 כלב ים) [גוד ב']. [בכת"י בערוך: שיודע לשוט תחת המים ונחית
 בר אמודאי].

אמר ר' יוחנן כל שיטה ושיטה שנמלו גוים מירושלם עתיד הקב"ה
 להתחורן לה שני' אחן במדבר ארו שטה ואן מדבר אלא ירושלם
 שני' ציון מדבר היחה ירושלם שממה עצי שטים [שט ז'].

ע"ב וביה יעוק היחה נקראת איבעיא להו בית יעוק הנן לשנה מעליא
 דכתיב ויעוקהו ויסקלהו או דלמא בית יוק הנן לשנא דצערא דכתיב
 והוא אסור בזיקים ויעוקהו ויסקלהו (ישע' ה') ומפר' ויעוקהו הסביב
 גדר כטבעת תרג' טבעת (שמות כ"ח) עוקן עוק והוא אסור באוקים
 (ירמ' מ') תרג' בעוקיאי [עוק].

פגמחה לפני החמה או לאחר החמה (א"ב פי' ענין השחחה וחסרון
 תרג' והיתה הפצירה פים (ש"א י"ג) והוה להון שופינא לחרפא בית
 פגימת כל מאן דפרול) [פגם ג'].

דף כ"ד ראינוהו בעבים ראינוהו בעששיר מחיצה של זכוכית (א"ב תרג'
 בפסוק ידיו גלילי זהב (שיר ד' נהרין כעששית) [עששית].
 אימור כוכיחא בעלמא הוא דחוו פי' חתיכה של ענן ראו שהיה
 דומה ללבנה (א"ב פי' בלשון יון קטור ואיד עולה מן הארץ
 ובנוסחאות גרים כוכיחא) [כוכיחא].

ע"ב ר' יוסי ב"ר יהוד' אמר אף של עץ לא יעשה כדרך שעשו מלכי
 בית חשמונאי אמרו לו משם ראייה שפודים של ברזל היו וחופום
 כבעץ תרגום ירושלמי את הברזל (במדבר ל"א) בעצא ותרג' שלנו
 אבצא (ז) [בעץ].

באורים

אָרבער סס. (ז) תרגום שלנו היינו תרג' אונקלס עי' ערוך ערך אצו
 וערך צקר ערך חלזון ערך ערנון והנוספי ערך ארנוון וערך אשן וזה שלם
 שצערין לייך על חוס' ונמות (דף ו"ד) ולעני' העיקר היא הוילי וליחא
 צס"ס קידושין (דף ו"ט) תרגום דיון וקאי על תרגום אונקלס עיי"ש צרין

(א"ב פי' בלשון יוני מין ארו ואות אל"ף נוספת מפריו מאכל חזירים
הרגום על פסוק ויאמר הרבונא (אסתר ז') אדרא אמר יצטלב
ברישו) [אדר א'].

זמבליגא כבראשית רבה פי' בערך אדר (זמבליגא).
מאי קתרוס אמר רב אדרא ואמרי לה גולמיש (א"ב תרגום בחור
כארוים (שיר ה') חסין כגלמושין) [גלמיש].

הרס אסא עץ שמן אפרסמא ערך אפרסמון במס' שבת (דף כ"ו).
ברוש ברתא כארוים עלי מים (במדבר כ"ד) תרגום ירושלמי דמין
ומנטלין כבריתא בכל עצי ברושים ובכינרות (ש"ב ו') תרג' בירתין
ובכינרין בצלעות ברושים (מ"א ו') ברוש תדרה ותאשור (ישעי' מ"א'
[ברתא] (ד).

אלמנים בוטמי כאלה וכאלון (ישעי' ו') תרגום כבוטמא וכבלוטתחה
האלה (בראשית ל"ה) תרג' תחות בוטמא [בוטס]. (ה)
אלונים בלוטי ויקח תרוה ואלון (ישעי' מ"ד) תרג' ונסיב תרוז ובלוט
אלונים מבשן (יחזקא' כ"ז) תחת האלון תרג' ירושלמי בלוטין [בלטא'].
אלמוגין כסוחא פי' אלמוג כמו עצי אלמוגים (מ"א י') ובלעז
אלקורל [אלמוג].

אלמוגין כסיחא פי' הוא אלמוג ובלעז קורלו [כסיחא].

ארונים ערי נטע ארן וגשם יגדל (ישעי' מ"ד) [ארן ב']. (ו)

ב א ו ר י ם

עלי גפר לעין דקדרינון והציח שם עוד דצרי הילנדנו על קרא ויורוה ה'
עץ ר' יהושע זן קרחה אונר קדרינון ע"כ וצונדרש הנחונא פ' צשלח הציח
ר' יהושע זן קרחה אונר קדרינון חולי ל"ל קדרינון ועכ"פ. היינו ניין עץ
[ודלה כונו שפירש שם צפי' הקלר שהיינו חטי קודדייתחא] וצונכלתחא הוצח
זה עץ קתרוס [רק צצונכלתחא אונר כן ר' נתן נתחלפו שם דצרי ר' נתן
עם דצרי ריב"ק] והנוסף הערוך כתב שם צערך קדרינון שהח' עץ שטיס
יכדצרינון ננולא צפ' תולעת הארץ (להרצ ונהר"י שווארץ ז"ל) צסס תרגום
הפרסי על עלי גפר סגוז"ר והוא צליח עיכטע ושנוניין זה ננולא ח' הנקרא
צלי"ע חל פיניוני והוא עץ גבוה וחזק (כונטע וניין ארז) וננולא'ס צתוך
קשרי ענפיו (לאספען) ויין אגוזים קטיס הנקרא'ס על שם העץ פיניוני
(ולפי לשון הש"ס ר"ה הני"ל הוא שטיס תורניתחא) עכ"ד ועל שטיס כ' שהח'
צליח מקחלי"ם ועכ"פ נראה שיש להבביר צזה פלוגתת רצ ור' שילא צצאור
עלי גפר [וצערוך הוצח ונדוקק רצ אונר אדרה וכנראה צרוו סגס צס"ס
לפינינו שם צסנהדרין כן לריך להיות]. (ד) צרתח צנחורגונן העיר צצתרגום
שלנו יש נוסחאות שונות צזה וצכ"י צערך איתחא כארזים עלי וי"ס ת"י רניין
וונטלין צצרייתחא ע"כ ולכאור' יותר ונדוקק נוסחת רניין ונוסחת דניין
שלפינינו. (ה) צטס היינו חולונע וחלון חייב"ע עי' תולעת ארץ שס. (ו) ארן

דף כ"א ע"כ בין שנראה בעליל גמ' מאי משמע דהאי עליל לישנא דמגלי הוא דכתיב בעליל לארץ [על ז'].

דף כ"ב אלו הן דהפסולין המשחק בקוביא פי' מהנין ביניהן הנאי אם אנצחק תתן לי כך וכך ואם תנצחני אתן לך כך וכך וכי האי גוונא אסמכתא היא ונמצאו כגולנין לפיכך פסולין יישוב העולם (מג) כגון אומנות ועבודת הארץ (א"ב פי' בלשון יוני גוף מרובע בעל ששה טפחים ועליו נקודות מן אחת עד שש עשוי לצחק וגם הצחוק עצמו נאמר כן וכל הדברים העשויים בצורת קוביא מדרש אסתר בסיף פסקא ויהי כימי אחשודוש ור' אבין אמר כאפי קבאי כלומר שהארץ היא כצורת קוביא) [קביא]. אם צודה להן נוטלין בידם מקלות פי' אורב להם אדם כמו ואשר לא צדה (שמות כ"א י"ג) ופוחדים ממנו לוקחים בידם מקלות [צד ג'].

סליק בעה"י פרק ראשון.

פרק שני

ע"כ משיאין משואות פי' לשון יקדה וליהוב (א) דכתיב וישאם דוד (ש"ב ה') וחרגו ואוקדינו דוד [שא א'].

מביאין כלונסות של ארו ערך כלנס (ב) במס' שבת (דף ע"ה). חנו רבנן אין משיאין משואות אלא על החדש שנראה בזמנו לקדשו ומאמתי משיאין משואות לאור עיבורו פי' נראה בזמנו הוא ליל לי' כלומר נולד בכ"ט ונראה ליל לי' ונתקדש ביום לי' משיאין משואות ליל ל"א כלומר היום שיצא ר"ח היה והוא [אור] עיבורו [אור]. (ב) דף כ"ג ד' מיני ארוזים הן ארו קתרום עץ שמן וברוש מאי קתרום אמר רב אדרא דבי ר' שילא אמרי זבלינא ואמרי לה גולמיש ס"א בולמיש ובחלק בנמ' דרור המכול (סנהדרין דף ק"ח) עשה לך תיבת עצי גפר מאי גפר רב אמר אדרא דבי ר' שילא אמרי זבלינא ס"א זמלינא ואמרי לה גולמיש וחרגום גפר (בראשית ז') קתרום (ג)

באורים

צצנת עיי' פי' ר"ח ושס' חיתא ר' אחא סתס וצנוקפת הס"ס חיתא ר' אחא צ"ר חנינא חונס צערוך צלפוסים הישנים חיתא ר' אחא צ"ר סינא. (מג) ישוב העולם עיי' חסן הושפע קי' ל"ד סעיק ע"ז.

סליק בעה"י פרק ראשון.

(א) וליהוב נראה שכל"ג ג"כ צפ"י ר"ח ע"ש. (ב) חור כ"ה צפ"י ר"ח: (ג) קתרום וצערך קדרון הביא הערוך דברי סצ"ר ותרגום ירושלמי על

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

אברהם שלא עבד אלא אלוה אחד ירש את הארץ ואלוהות אברהם
אלוהות הרבה אינו דין שנירש את הארץ ואני אומר ומה אברהם
שלא נצטווה אלא מצות יחידות ירש את הארץ ואלוהות אברהם
הרבה אינו דין שנירש את הארץ מה נביא משיבן על כך כה אמר
ה' על הדם האכלו ועיניכם תשארו על גלולכם והדם תשפכו והארץ
תירשו רואה אני את דברי מדברי ר' עקיבא כיוצא בו אהה אומר
כה אמר ה' צום הרביעי וגו' זה שבעה עשר (מא) בחמוזו שבו
הובקעה העיר ולמה נקרא שמו רביעי שהוא חדש רביעי צום
החמישי זה ט' באב שבו חרב הבית בראשונה ובשניה ולמה
נקרא שמו חמישי שהוא חדש חמישי צום השביעי זה שלישי
בתשרי שבו נהרג גדלי' בן אחיקם ומי הרגו ישמעאל בן נתני'
ללמדך שקשה מיתחן של צדיקים לפני הקב"ה כחורבן בית המקדש
צום העשירי זה עשרה בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלם
שנאמר והי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי בעשור
לחדש לאמר בן אדם כחוב לך ארז שם היום את עצם היום
הזה סמך מלך בבל על ירושלם ואני אומר צום העשירי הוא
יום חמישי אלא שיהוד' מתענג על המעשה וכגולה על השמועה
שנאמר והי בשמים עשרה שנה בעשירי בחמישי לחדש לגלותנו
בא אלי הפליט וגו' ושמעו ועשו יום שמועה כיום שריפה ודברי
רואה אני מדבריו [ארבע].

דף י"ט הפגינו בלילה מועקרת מושל בכסילים (קהלת ט, י"ז) חרנום
מקבלת קל גברא רשיעא דהוא שליט על שטיין דפגין ולא
מקבל אני קהלת הייתי מלך (שם א' י"ב) חרנום בכא ופגין וכן
אמר אנא קהלת דהוה שמי מתקרי שלמה ס"א והבגינו וכבר
פירשנו בערך בגן פי' אחר בגן פגען ע' מובלעת בב"ר פגעו לי
פגעוניה ושוערתי אליך חבא (תלים י) חרג' ופגניתי קדמך
תיעול [פגן א'].

דף כ' מאי טיבותא עולא אמר משום ירקיא ר' אחא ב"ר חיננא אמר
משום מתאי פי' דהיכא דאקלע יום הכפורים בששי בשבת או
באחד בשבת (מב) אם ישאר המת שני ימים יסריח אבל ירקיא
אפשר בחמימי פי' אע"ג דחיימן ירקא אפשר למיכל מנהון ויש
אומרים למשלקנהו ולבשלנהו ולמשבקינהו בחמימי דאכיל להון
במוצאי יום הכפורים בעממי שיקברום גוים [מת ב'].

באורים

(מא) שנעט עשר צמיוז ע"י ת' תצ"ץ חלק שני (סי' רע"ח). (מב) צלחד

הזייה דחליש ליה עלמא טובא אמר להן צביתו ליה זודתא פי' הכינו
 לו תכריכים [צבת ב']. (לז)
 ע"ב לשארית נחלתו ולא לכל נחלתו למי שמישים עצמו כשירים פי' כגון
 אדם טפל ולא עיקר [שר ו'] (לה).

אכין ורקין מיעוטיין הן פי' אך פדה הפרה כלומר מיעוט בכור בהמה
 טהורה מפרדיון רק קדשיך אשר יהיו לך ונדרך מיעוט בעלי מומין
 הכי נמי עשה בחילים נוניין הפוכין כדון אך ורק [אך א']. (לט)
 ה"י ח מאי ככני מרון ככני אימרנא פי' ככני כבשים העוברים על ידי מונה
 (א"ב הרגום כל שה (בראשית ל') כל אמר [אמר א']).

כל באי עולם עוברין לפניו ככני מרון אמר ר' יוחנן וכולן נוקרין
 בזקרא אחת ס"א כולן נסקרין בסקרא אחת פי' מביט כל באי
 העולם בהבטרה אחת ונראין הדברים (מ) שכן מפרש רב נחמן
 היוצר יחד לכם [זקרא].

ע"ב ד' דברים היה ר' עקיבא דורשן ואין אני דורש כמוראו פי' אלו
 ארבעה דברים מפורשין בספר' דרב כפ' שמע ישראל ובמס' סוטה
 בחוספה ר' שמעון בן יוחי אמר ארבע דברים ה' ר' עקיבא דורשן
 ואף אני דורשן ודברי נראין מדבריו הרי הוא אומר ותרא שרה את
 בן הגר המצריה מצחק שעבר עבודה זרה ואני אומר לא היו צרים
 אלא לענין שדות וכרמים שכשבאו לחלק ה' ישמעאל אומר לו אני
 נוטל שני חלקים שאני בכור וכן שרה אמרה לאברהם גרש את
 האמה הזאת ואח בנה כי לא ירש וגו' ודברי רואה אני מדבריו
 כיוצא בו אחת אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם וגו' שזה
 להם דברי ר' עקיבא ואני אומר אפילו אחת מכנים להם כל צאן
 ובקר שבעולם סופן לדון אחר כך השיבה אותו רוח הקדש עתה תראה
 היקרך דברי אם לא ודברי אני רואה מדבריו כיוצא בו אחת אומר
 יושבי החרבות האלה על אדמת ישראל והלא דברים קל וחומר ומה

ב א ו ר י ם

הכל צפי' ר"מ וצרי"ף וצענין הנוסחת כן היל' נדה הששית לו ונדה
 השציעית תלוי צפונתת הגאונים וצעני תוס' אס' ה' ה' נננה לשתי נדות
 עי' ס' הוננהיג ה' הענית (סי' י"ד) וצפול הסוסקים. (לז) לזת וכ"ה
 צפי' ר"ה. (לח) שר' וכ"ה צפי' ר"ה רק שיש להגיה שם חיצת נופל ל"ל
 טפל. (לט) אך נמלה צפי' ר"ה וצענוך ד' ה' צדיוק תצת צכור צהננה
 טהורה ואולם צפול דפוסקי הערוך נמלה צפ"ס צכור צהננה טהולה.
 (מ) ונראין הדברים היינו שנראה שכן הוא כדברי ר' יוחנן שהרי רב נחמן
 נציא קרא לסייעתא; ודברי הערוך ערך אומר וערך זקן ג"כ צפי' ר"ה.

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

כהררי אל משפטיך תהום רבה במאי קא מפלגי בדר' אלעזר ור' יוסי ב"ר חנינא דאחמר ר' אלעזר אומר כובש וכו' פי' אלמלא צדקתך שהיא גדולה כהררי אל כשיש באדם מחצה עוונות ומחצה זכויות נושא עון אחד (לד) מן הכף מאזנים ומעבירו ומוחל כדי שיכריעו הזכויות שאלמלי כן שאם שלא היה נוטל עון ומעביר ראשון ומניח להכריע החבורה מי יוכל לעמוד מפני משפטיך שיורדין עד תהום רבה רבה אמר צדקתך כהררי אל שאתה נוטל עון מן הכף וכובשו ונגזנו שאם לא יחטא (לה) שוב אהה מוחלו ואם חטא אתה מצרפו עם שאר עוונות ודנו מפני שמשפטיך יורדין עד תהום רבה כשאני חוזר בו רבה אמר כר' אלעזר דאמר כובש כדאמרן [כבשרד].

תנא דבי ר' ישמעאל מעביר ראשון ראשון וכך היא המדה פי' אדם ישר תמים בדרכיו אם נכשל בחטא ועדיין לא בא חטא על ידו מעוררו אותו החטא אין הקב"ה כותבו עליו אלא מעבירו וכך היא מדהו של הקב"ה שלא לחייבו בתחלה כדכתיב הן כל אלה יפעל אל פעמים שלש עם גבר אמר רבא ועון עצמו אינו נמחק אלא הלוי הוא ועומד עד שעת מיתתו ואם נמצאו זכויות מרובין [על] עונותיו עברו ראשון ראשון והלכו להן ונהיו במחיצתן של צדיקים ואם נמצאו עונותיו מרובין מתחשב גם הראשון החלוי ועומד בכלל העוונות שעשה אחר כן וקיימא לן דהנהו כוליהו בזמן שמת בלא תשובה אבל אם מרה בתשובה הקב"ה מוחל לו על כל עונותיו שנאמר ורשעתו הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו פי' אחר והיא המדה היא המדה השביעית שבועבור שנקראו "ג מדורה והיא ורב חסד בית הלל אומרים מטה כלפי חסד ופירש [דבין] רבי ישמעאל מעביר ראשון ראשון ומתרבה החסד [ראש]. (לו)

ב א ו ר י ם

נואל שתי פעמים רצה רק צפעס הראשון נוולא צטעות רצה ודלא כהגוף צעל ערוך לנר סכתא דהערוך גרם צערכין רצה; וצאלור דצרי הערוך עיי' צס' תוספת יום הכפורים פי' דונס' יונאל ולי' סס רבה. (לד) עון אחד היינו שיכריעו הזכויות די צנטיילת עון אחד חולס לדצי ר' ישועאל ונעביר ראשון ראשון ח"כ זה יותר ונכזש ונושא גם צרל"ש חיתא שלפי דצי ר' ישועאל שאורר ונעביר כו' לא כוזש ולא כוזש חולי הכוונה כונו סכתצנו. (לה) צאס לא יחטא לדצרי הערוך הוי הנפקותא צין כוזש לנושא שצכוזש עכ"פ החטא אינו נמחק לגמרי רק צאס לא יחטא עוד הדצר תלוי ונוכרח לכאורה וזכ שכוזש שייך על דינא דדן הס"י צ"ה וצסה"ג צראש הסנה ועיי' ת' רצצ"ח (סי' ת"פ) וכדצרי חיתא צס' חזודרהס ועיי' צס' יד דוד צסוגין וע' ס' חיי אדם ה' יוכ"פ (ככל קנו"ג ס"פ). (לו) ראש נוולא

זה שעושה כך והלא יש בידו כך וכך עוון [קך ח']. (כט)
 נכתבים ונחתמים לאלתר לחיים פי' חקף ומיד ואולי טעם מלה זו
 אלתור כלומר בלי זמן או טעם' אל אחר כלומר במקום זה בלי
 הפסק ובא לעולם בלמ"ד שמושיח וכן למפרע וכן לאפרש [אלתר
 ערך שהוסיף המוספין] [בכח"י בערן: לאלתר פי' ביד (צל"ל מיד)
 פ"א על אחר].

דף י"ז בינוניים מצפצפין בה ועולין פי' שטין פי' אחר מחפללין בה להקב"ת
 ועולין [צף ב']. (ל)

אבל המינין והמסורות בפ' השולח גט (גטין דף מ"ה) בגמ' אין
 לוקחין ספרים ספר תורה שכתבו מין פי' עובר ע"ז (לא) (א"ב
 נראה לי שטעם מלה זו שהנטיס מן הדרה הי' קוראים לעצמם
 מאמינים וחז"ל קטעו המלה וקראום מינים כי יש ביניהם מינים
 ממינים שונים) [מן ו'].

המושומדין והאפיקורסין פי' בראש גמ' דהדר (עירובין דף ס"ג) פי'
 אפיקורתא חציפוחא (לב) (א"ב שם פלוסוף יוני כופר בהשארת
 הנפש והכמינו העתיקו מלה זו למבוה חכמים ודברים הנאמרים
 באמת [אפיקורוס].

פושעי ישראל בגופן מאי ננהו אמר רב קרקפתא דלא מנח תפלין,
 ראש, [קרקף].

ושנרנו חתיים בארץ החיים אמר רב חסדא זה פרנס המטיל
 אימה יתירה על הצבור שלא לשם שמים ויחרד (בראשית כ"ז)
 חרגום וחזה [חת ב'].

ר' אלעזר אומר כובש שנאמר ישוב ירחמנו יכבוש עונותינו ר' יוסי
 ב"ר חנינא אומר נושא שנאמר נושא עון ועובר על פשע בגמ'
 (עירובין דף ח') אמר רב יהודה אלמלא צדקתך כהררי אל מי ויכל
 לעמוד על משפטך תהום רבה רבה אמר (לג) אע"פ שצדקתך

ב א ר י ם

הגדולה ח"ה (סי' תקל"ז) הוצא הונכג שתוקעין עוד שלשים קולות צסדר
 חזרת התפלה של ש"ן וכן נוולא צסדר ספרדי וצס' פלח השלחן ה' ארץ
 ישראל סי' ז' סעף י"ז וכן הנהיג אלוני הגאון זללה"ה צוירלצבורג ע"פ
 נה שקבל כן ונהגאון ר' אצרהס צינג זללה"ה שקבל כן ונהגאון ר' נתן
 חלעבר זללה"ה צפ"ד"ו לתקוע לונלכיות תשר"ת תש"ת תר"ת וכן לצונוות
 וכן לשופרות. (כט) קר כ"ה צפי' ר"ה. (ל) קף עי' ח"ח לונהרש"ח.
 (לא) ע"ז צהפלה שצצכין ארץ קלת ועי' ס' עווי אצן צסוגין.
 (לב) חליפותא לייך הערוך עוד על גונ' סנהדרין (דף כ"ט) ונדריס (דף כ"ג).
 (לג) רצה כל"ל וכמו שהוא צס"ס סס צונס' ערוכין גם צערוך ד' ראשון

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

בבראשית רבה האנים שאכל אדם הראשון איכא דקרו להו בנות שוה לפי שגרמו שוח לאדם ואיכא דקרו להו בנורא שבע שגרמו שבע אבלוח לאדם] [בנות שוח].

דף ט"ז כל הני הרפתקי דעדו עלה אימרת אהדון פי' זמנים רעים נכון למועדי רגל (איוב י"ב) תרגום מכוון להרפתקי תשימון קנצי למלין (שם י"ח) תרגום תשוון הרפתקי [הרפתקי].

הבואה שאירע בה קרי או אונס פי' קרי בידי שמים כמו מקרה לילה (דברים כ"ג) אונס בידי אדם [קרי ז'].

אמר רב יוסף כמאן מצלינן האידינא אקצירי ואמרעי כמאן כר' יוסי בריש גמ' דפ' הנודר מן המבושל נדרים דף מ"ט) רבא אמר מאן חולין רבנן רבא לטעמיה דאמר רבא כמאן מצלינן האידינא על קצירי ועל מריעי קצירי קצירי ממש מריעי רבנן (א"ב פי' חולים וחלשים כי רוחם קצר) [קצר ז'].

ע"כ כדי לערבב את השטן פי' כיון שמצאנו אם יש מלאך מליץ פודה מדרת שחרז (עי' איוב ל"ג) כן יש מלאך משטין ומכוונין ישראל את לבם ואמ' שאם יעמוד עליו משטין לדקדק במצוות ומאחר שרואה המשטין שמחבבין את המצוות מיושב ומעומד כאלו מתעכב מההסטין ס"א כתוב בירושלמי בלע המות לנצח (ישעי' כ"ה) וכתוב והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול (שם כ"ז) וכי שמע שטן קל שפורה זמנא חדא בהיל ולא בהיל וכדתניין ליה אמר וודאי ההוא שופרא דתקע שופר הגדול מטא זמנא למחבלע ומרתיע ומתערבב ולית ליה כנאי למעבד קטיגוריא ומכאן אנו למדין דבעינן ל' בעמידה כמו שלשים בישיבה והלין דמחמרין ועבדין ל' כד יתבי ול' בלחש ול' על הסדר כנגד ק' פעיות דפעחא אימיה דסיפרא ואילין י' אן אינון כשגומרין כל התפלה קל תקעויה דיחידארה מתבערה למהוי עשרה חשר"ת חש"ת חר"ת והן ק' [ערב א']. (כח)

שלושה דברים מזכירין עוונותיו של אדם קיר נטוי פי' נטוי לפול כלומר רעוע והולך זה ויושב תחתיו סומך בזכותיו להנצל וכן המעיין בתפלתו שהתקבל ותיבא שאילתו וסומך בצדקתו וכן המוסר דין על חברו כלומר אני צדיק ומוסר דין להפרע ממך דא"ר אבין המוסר דין על חברו הוא נענש תחלה שאומרים לפניו מה זכותיו של

ב א ו ר י ם

ויין צפני עלונו וכן צנות שצט ועיי' ס' ערוך לנכ. (כח) ערצ דצרי הערוך הס ונפי' ר"ח ועיי' שצלי הלקט (סי' ל"ט) צסס דצרי הגלוניס ועיי' ס' הונסיג ה' ר"ה וצלטי גצורים וכן צת' תרונות הדשן (סי' קנ"ג) וצכנסת

הן ושחנטו בששיר נגמרין בשמיני ונוהגין בהן מעשר עני ושחנטו בשנת השמטה בשביעית נגמרין בשנה התשיעית שהיא שנה שנייה של שבוע ונוהגין בהן דין שביעית כי בשביעית היתה חנטתן וכן דרך סדורן לעולם כל הפירות שחונטין בשביעית נוהגין בהן דין שביעית בשנה שנייה של שבוע והיא שנת גמר הפרי הנחנט בשביעית עצמה נמצאין בכל שנה שלשה מיני פירות כזה האילן מקצתן צמל והן שחנטו מקודם לכן בשנתים ומקצתן בוחל והן שחנטו מאשתקד ומקצתן פגין והן שחנטו כזו השנה וכענין שפירשנו הן מפורשין בתלמוד ארץ ישראל בגמרא דהא מתניתין מהו בנות שוח פיטוריה ופי' בלשון יון מין חאנים כאשר אמרנו ואמרו מה בכל שנה הן עושות או אחת לשלש שנים ופי' בכל שנה הן עושות אלא שאין פירותיהן נגמרין עד שלש שנים כיצד יודע כלומר איך יודעו הפירות של כל שנה ושנה ר' יונה אומר קושרין בחוט פי' אלו בחוט לכן ואלו בחוט שחור ואלו בחוט אדום חני שמואל תוחב בהן קסמין גם זה כענין הראשון וכו' (כד) חני רבן שמעון בן גמליאל אומר מהוצאת העלין עד חנטה הפגים חמשים יום ומן הפגין ועד השיתין הנובלות (כה) חמשים יום ומן השיתין עד התאנים ג' יום ליקט חאנה ואינו יודע מתי חנטה אמר ר' יונה מונה מאה יום למפרע אם הל בחוכן ט"ו בשבט הוא יודע מתי חנטה אמר לו (כו) והא עמי בטבריה ועושות לשנה אחת אמר לו והרי עמי בצפורי ועושות ג' שנים (א"ב מין חאנים לבנים מדבריים מרחבשלין באילן אחר שלש שנים וכתבו החוספת (כז) בפ' אין מעמידין דע"ז שהם ובנורה שבע מין אחד והראיה היא דאמרי

ב א ו ר י ם

ועי' דונאי פ"ק ו"א. (כד) כענין הראשון כו' הכל צפי' ר"ח. (כה) השיתין הנוצלות צפ' הנופתה (לרצנו נסים צן רצנו יעקב ז"ל) צפ' כילד ונצרכין (ד' ו') הביא על שיתין דהתם דברי הירושלמי הללו וא"כ על שיתין קאי הירושלמי ונקראים הנוצלת הואיל שלא נתצטלו עדיין כנלע"ד ועיין צפ' כילד ונצרכין צפיהוויש לרונצ"ס על הנוצלת ועי' ס' שנת חלי' פ"ה דשביעית ו"א וס' פחת השלקן ה' שביעית ס' כ"ה ק"ג. (כו) חונר לו דחוספתא שביעית ונפורש על פסקיות קאי דונס' שביעית פ"ה ו"א וכ"ה צננות חלי' שס וצפ' עורי חן (צאצני ונלוויס) צפוגין ולפי זה נראה דנה שחיתא צערוך וצפי' ר"ח ועושות לג' שנים ט"ס ו"ל' לצ' שנים וצפי' ר"ח פסקים (ד' כ"ג) לכאורה גם תיבת צנות שוח שננאל שס ט"ס ו"ל' פסקיות וכן שלשים יום שחיתא שס ט"ס ו"ל' חמשים יום ועי' הגיון שנוה ערך צנות שוח. (כז) החוספת דחוספתא כתבו החוס' שצננת שוח

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

ע"ב מהוך שעשוין פרכין פרכין אוול רבנן בחר השרשה פי' משארי משארי ומשארא זו מתמלא' ומביא' שליש ועדין זו לא נתמלא' הכל לפי שומן המקום כיון שהשרשתם כאחת אמור רבנן חיובם במעשר בשעת השרשתם ואם בשנה שנייה שנייה ואם שלישית שלישית לפי שומן השרשה בקטניור' (כא) כגון קליטה באילן ס"א פרגין [פרכין א'].

דה"ד בצלים הסריסים פי' בצלים שנחתך ראשם כמו הסריס ולא יעשו זרע ירושלמי מהו בצלים הסריסים אליו בצליא כופראין דלא עבדין זרע פי' אחר (כב) שמיעך זרעם קודם שחוקשו כדי להגדל ראשים [בצל].

דה"ט ו"ע"ב בד"א באילן שעושה ב' בריכות בשנה שתי בריכות סלקא דעתך פי' וכי יונים הם שעושיין שתי בריכות אלא שעושיין פעמים בשנה כמו יונים שעושיין ב' בריכות והוא דיופרין (כג) שטוען פירו' פעמים בשנה כגון תאנה שעושה פירות בקיץ וכחורף [ברך ג']. בנות שוח שביעית שלהן שנייה שהן עושות לשלש שנים פי' בנות שוח תאנים לבנור' כדאמרינן ככיצד מברכין (ברכות דף מ"ב) בגמ' דנובלות ובראש גמ' דע"ו (דף י"ד) לענין דברים האסורים למכור לגוים בנור' שוח בפטוטרותיהן אמר רב בר חנא אמר ר' יוחנן תאיני חורחא ובנור' שבע ובל'ובסין כולן מיני תאנים הן ובנות שוח שביעית שלהן בשנה שנייה של שמיטה מה שחונטין בשמיטה אחר ט"ו בשבט נוהגין בהן דין שביעית בשנה שנייה של שבוע כי מתאחרין שלש שנים באילן אבל מה שחנטו קודם ט"ו בשבט בשביעית מן השישית חשובין ומותרין בשנה ראשונה של שבוע וכן דרכן בשנה ראשונה שחונטין הן פגין ובשניה בוחל ובשלישית נגמרין והן צמל ובכר' שנה הן חונטין וכך סידורן מה שחונטין בשנה ראשונה של שבוע נגמרין השלישית ומה שחונטין בשנה נגמרין בד' ומה שחנטו בג' נגמרין בחמישית ונוהגין בהן מעשר עני דקיימא לן אילן בחר חנטה אויל ואלו שנגמרו בחמישית בשלישית חנטו לפיכך הן פירות שלישית ושחנטו ברביעית נגמרין בששית ושחנטו בחמישית אף על פי שנגמרין בשנה של שמיטה מותרין הן כי פירות חמישית

ב א ו ר י ם

האריך להכרז ונהכ"י שווארץ ז"ל עיי"ש היטב. (כא) שזנן הסרסם צקטניות ידוע הוא כגון הקליטה צלילן כ"ה צפי' ר"ח ושם הגי' פרגין פרגין. (כב) פי' אחר הוא צפי' ר"ח. (כג) דיופדין חילן שטוען כו' כ"ה צפי' ר"ח

מקום בלא פרידה וכמו כן מפריש בשנה ד' ה' ו' [ערך עשר
אחר ערך עסק].

תנן התם בראש מעשרות התלתן משתצמח (יה) ירושלמי כדי
שתזרע ותצמח פי' חשוב פרי משתצמח לזרעים שאם יזרע
יצמח כיצד בודק נוטל מלוא קומצו מטיל לתוך ספל של מים
שקע רובה חייבת ואוקימנ' ברוב כל פרידה ופרידה כלומר כיון
ששקעה יש בה עיקר פרי על כן היא כבדה התבואה והותים
משיביאו שליש פי' כגון הפרי כשיגמר יש בו משקל ג' סלעין
כיון שחביאו משקל סלע חייב במעשר מנלן אמר ר' זירא עשר
תעשר כלומר עשר מדבר שאם תזרע אורזו תעשר ממנו כגון
דבר שזורע וצומח פרט לפחור משליש שאינו צומח (יט) פי'
תלתן הילבא בלשון ישמעאל והוא מן הזרעונים (כ) כמין ערשים
והוא מר בתחלתו וכששורין אותו במים נחמק (א"ב וכן שמו
בלשון יוני תלידן ובלשון גמרא שבלוליתא) [תלתן].

כל מדות חכמים כן היא במ"ם סאה הוא טובל חסר קרטוב
אינו טובל בסוף גמ' דפ' המוכר את הספינה (ב"ב דף צ') אחד
משמנה בשמיניר זה הוא קרטוב פי' אחד משמנה בשמיניר
שבלוג [קרטוב].

כביצה חסר שומשום אינו מטמא טומאת אוכלין פי' בלשון
ישמעאל שמשם ובלעז שושמי זרעונים ירוקים הן [שמשום].
שדא ביה נרגי פי' חתכו כחתיכת אילן בגרון (א"ב תרגום לקש
נחשבו חותח (איוב מ"א) היך גילי אחחשבו ליה נרגיא) [נרג].

ב א ו ר י מ

(יה) ונשתלונה סדוקן של דצרים נוולא ונדויק צפי' ר"ח וז"ל תנן בתלמית ונעשרות
תלתן ונשתלונה פי' חשוב הוא פרי ואוקימנא ונשתלונה לזרעים פי' שאם יזרע
ילונה ופירשבו בתלמוד ח"י כיני ונתניתה כדי שתזרע ותלונה כילד צודק ר'
שנואל צש"ר יונתן נוטל נוולא קוונלו כו'. (יט) שאינו לוננה ע"כ צפי' ר"ח
וכנראה הך דיקא להטיל לתוך ספל של מים אינה שייכה רק בתלתן
ונישצ קו' הרצ תוי"ט ונס' תרונות פי"ק ונ"ה וכונ"ש צתוס' חדשים וחוס'
רע"ק ועי' פני יושע בצפונין וס' ערוך לנר. (ב) הזרעונים נהגה הצ"ח
העיר על פירש"י שפי' כלן תצלין וצצ"ק (דף פ"ח) ויין קטניות וש"ע
לדינא לענין הנודר ויין התצלין אם הוא צכלל ע"כ ועי' צס' צרכי יוסף
ח"ה (ס' תקפ"ג) צסס הרצ הולירי רוציא פירשו צו גדולי הרצנים תלתן
ואלו ונפרשין צו קטנית כו' עיי"ש וצס' הפלחה שצערנין ערך רביא האריך
להשיג על ר"צ ונוספי שכתב שתלתן אינו נאכל אלא צדומק והוכיח הרצ
הפלחה שצערנין שתלתן הוא אוכל גמור ונראה רח"ס לצדריו צס' תולאת

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

והאחנים מוסדי ארץ כלומר הם היסודות (טז) [אתן].
בחדש זיו ירח שבו נולדו זיוחני עולם ואת הזוים בהם (בראשית
י"ד) חרגום ירושלמי זיו וחניא דבהון וכן בכראשית רבה [זיו].

יום שמזל כימה שוקע פי' כימה היינו שור והיינו סידורן דמזלות
טלה בניסן ושור באייר וכן כולן וכל י"ב מזלות משמשין כולם
בכל יום ויום וכל לילה ולילה שנים עשר לשחים עשר שעורה
אלא משום הכי חושב כל אחד ואחד לחדשו 'שבחדשו הוא
קודם והאחרים שוב אחריו כדרך שאנו עושים להנכ"ל שצ"ם
ומשום הכי כשמגיע למרחשון עקרב משמש בתחלה היום ושור
לשעה שביעית והיינו שוקע ביום כשחמה מתחלה לנטות במערב
שי"ב מזלות קבועין בגלגל והגלגל הציו ברקיע והציו תחת הרקיע
ולכך לעולם ששה מהמזלות מכוסין וששה מהן מגולין שהמזל
עולה מצד אחד במזרח ושוקע מזל אחר כנגדו במערב היום
עולה עקרב בתחלה היום ושוקע שור כנגדו ונטל שני כוכבים
מכימה היינו שתי ארובות ומעיינות מתמעטין מהמה הצנה והרוח
יום שמזל כימה עולה ישעיה ראשונה משמש בזמן שהחמה עולה
היינו דכתיב שני דהוי שני לניסן שהוא ראשון לחדשים שני לדין
חשרי היינו דשינה שהיה שוקע ועשהו עולה מאי שינה הא לא
שינה המזל [כמה] (אש"ל יש לעיין בת' חשב"ץ חלק שלישי
סי' רי"ד).

דהי"ב ע"ב שנה המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד פי' תורה מעשרות
כך היא שנה ראשונה של שבוע מפר"ש מעשר ראשון ללוי
דכתיב ולבני לוי הנה נחתי את כל מעשר בישראל לנחלה
ועוד מפר"ש מעשר שני ומעלהו ואוכלו בירושלם וכן בשנה שנייה
אבר' בשנה שלישית מפר"ש מעשר ראשון וחמור מעשר שני
מפר"ש מעשר עני ונחטנו לעניים (יז) והיינו דכתיב בשנה השלישית
שנת המעשר שנה שאין בה אלא מעשר אחד והיינו מעשר
ראשון לפי שמעשר עני אין בו שום קדושה לפי שור אוכלו בכל

ב א ו ר י ם

לזיונס לשון יופי הוא ונלשון זבי הוא לכל הארצות לזיונר סנצראו כל אחד
צשליונות יופי הראוי לו וכן פי' בערוך והא דנייתי רחיה ונדכתיב וכל זכאס
ח"ת זכאס חלא זכיונס לכלהו ונייתי רחיה לזכיונס לשון פרטי הוא וגם
לשון כללי לשליונות קוונתן ודעתן ויפתן עכ"ל הריטב"ח ועל חופן זה נראה
לפרש גם דברי תוס' חולין (דף ס') צסס הערוך. (טז) היסודות כ"ה
צפי' ר"ה חיתני עולם הם היסודות. (יז) לעניים ע"כ צפי' ר"ה.

מוציאין מאי פקיע מדוורחא היא הרצועה שמשגת האדם ובסוף גמ' דפ' החובל (ב"ק דף צ"ב) ובפ' המקבל בגמ' המקבל שדה מחברו לזרעה היטין (ב"מ דף ק"ז) שיתין רהיטי ולא דוורה לגברא דמצפרא כרך [דר ג'].

דף י' ע"ב דתנן בפ"ב בשביעית אין נוטעין ואין מבריכין וכו' עד ר' יהודה אומר כל הרכבה שאינה קולטת לג' ימים שוב אינה קולטת וכו' פירוש לדברי האומר ל' צריך ל' ול' ל' לקליטה ול' לעלות לו שנה (יב) וכן לדברי האומר ט"ו [קלט].

דף י"א כל מעשה בראשית לקומחן נבראו לצביונן נבראו פ"י לקומחן גדולים מלאים ולא קטנים שצריכין לגדל לדעתן נבראו ולא כדעת החינוקות לצביונן נבראו להוארם כלומר ביפיותן שנאמר וכל צבאם ופי' לצביונן (יג) פ"א כל מה שעתיד להיוור לאחר זמן נברא עמו וכשנבראת בין בהמה בין אדם הראש נברא חחלה וכשנברא הראש היו הקרנים בראש ואחר כך נבראו הפרסות היינו לקומחן לצביונן הקב"ה שאל להן (יד) רצונכם שאברא אתכם ולא אביחם לעלות (דברים א' כ"ו) תרגום (טז) ולא צביתון ורצונו תמימי דרך (משלי י"א כ'). תרגום ירושלמי וצבי באילין דתמימין באורחיהון [צב א'].

ירח האתנים ירח שנולדו בו איתני עולם הם היסודות. שמעו הרים ארת ריב ה' (מיכה ו' ב') הרים מלשון הורים האבורה

באורים

וונעלנו; לליון הסרות צעלם כנו קרח דדור שנת הדור וסוף השמור והנושומריס יוכלו ללכת כחפס. (יב) שנה כ"ה צפי' ר"ח ולכאורה זהו כדברי ר"ח שצתוס' וכנו שהעיר צהפלאה שצערבין ועי' ס' פלת השלמן ה' שביעית ס' כ"א סעיף ע"ו. (יג) ללציונן עד כלן הוא צפי' ר"ח. (יד) שאל להם עי' פירש"י ועי' תשובת הגאונים (שערי תשובה ס' קנ"ד) שלפני הקצ"ה וגלוי לפניו ונה תהא דעתם ולציונם ולפיהם צרלם ע"כ וקרח בתלים (ס' קי"ח) דרושים לכל חפיהם נראה שיתפרש עפ"ד הש"ס צזה דהיינו שנצרחו צלוסן כאלו היו נדרשים לכל חפיהם. (טז) תרגום ירושלמי כ"ה בכ"י צערן ת"י ולל' לציתון וכן די הוי לצי הוה ונמי (דניאל ד') ע"כ וצערון הקלר הכדפס ל"ל כני"ש צד' קושטעטיק דהיינו תרגום ירושלמי ונציונו צלילין כו'. וייש' להעיר עוד שצערון ד' וויינלאה (שנת רל"ח) ננולא צזה עוד ענין אחד שלל ננולא צסום דפוס אחר של ס' הערוך וז"ל ועוד יש לפרש ללציונן צהנוה ללציונה ומה ללציונה גדולים להיות גדולים קטנים להיות קטנים וכן כל ענין ונין ע"כ וזהו כדברי תה"ג הביט שאיתל כאלו חנוה הקצ"ה הליך אתה רולס שאצראך כו' וז"ל הריעצ"ח ופנכון

למוד ערוך פרק ראשון ראש השנה

דף ה' אמר רב חסדא פסח כדי נסבא פי' שיטפא בעלמא הוא בפי' ר"ח כת' ופריק רב חסדא פסוק נבידה (ח) כלומר החוק זכרו מזו הברייתא [כדי א'].

דף ו' ע"ב דכי מטי ליה שיליה אדר בתראה (א"ב פי' סוף וקץ תרגום בפסוק עוד היום בנב לעמד (ישעי' י' ל"ב) כד י'שלה עלמא קיצא) [שלהו].

דף ז' ע"ב בניסן נמי משכח שכיחי קטרי פי' שמתקשרין שמים בעבים וחשוב כמו ימות הגשמים ולא אגרי לשלשים יום (ט) [קטר א'].

דף ח' בזמן ששיבולות אומרות שירה פי' בזמן שהתבואה גדולה ונמצאת קמה וכשהרוח מנשבת בה נשמע מתוכה קול הברה וזהו כעין שירה (י) [שר י"ב]. בהרפתא דהויין מאדר חרפי ראשונים כמו בימי חרפי (איוב כ"ט) [חרף ב'].

דף ט' ע"ב דכולי עלמא דרור לשון חירות מאי לשון דרור אמר רבי יהודה כי מדואר דיירא ומוביל סחורתא בכל מדינתא פי' כשירוץ (יא) הסבל שנושא הסחורה ומוליך בכל מדינה לסחור ודומה למדואר שהוא ענין ריצה זה שבפי' שני דיומא (דף כ"ג) בגמ' מרה הן

ב א ו ר י ם

ל"ל רצונא] וגם צתשובת הגאונים (שערי תשובה סי' שכ"ג) נוולא כן והנה על הך דשוויני רגל צפני עלנו נוולא צפסיקתא דרז כהנא (ד' ליק דף קל"ב) א"ר זון צכולס כתיב וציוס וכלן כתיב ציוס ונכלן שוול רגל צפני עלנו וזהו כדצרי רז פסח צש"ס צצלי סוכה (דף נ"ז) ולכאורה רק אסנוכתא היא שהרי להערוך תפרש רגל צפ"ע על ויילי דאצלות דרצנן וכן לפירש"י על נוסח התפלה ואונס כלל עכ"פ ויילי דאורייתא ג"כ צו וכונו שהציא צס' שיה ילחק צונס' יוולא (דף ג') צצאור התי' וז"ל וכן לר"ם כיון דהוי רגל לעלנו לענין אצלות ה"ם לענין לינה ועוד דאפשר (כל"ל) דוופרש צרכה כר"ת דהיינו שאוונרים יום ש"ע ול"כ גם ונהכא לדידיה שוועיקן לינה וק"ל עכ"ל ועפ"ד השיח ילחק וניושצ ונה שהעיר צס' ערוך לנר שס צונס' סוכה לפירש"י ור"ה לונה לא חסיצ לינה צהדי פז"ר קש"צ ואולם יש לוונד שנכלל צו ותדע ויונה שהפסקתא וכן הירושלמי צונס' סוכה (פ' ה' ה' ז') נוונים רק דרצעה דצרים דהיינו רגל פייט צרכה קרצן ולכאורה לא פליגי על הצצלי דמשז פז"ר קש"צ רק דנכללו צכלל אליו. (ח) פסוק ניציה כ"ה צפ"י ר"ה. (ט) לשלשים יום כ"ה צפ"י ר"ה. (י) שירה כ"ה צפ"י ר"ה. (יא) כשירוץ צתשלום הכתצ והקצלה פי' צהר וכן צס' התורה והוולוה פי' צהר כתצו צצאור תיצת דרור לדצרי סז"ל וז"ל אולח לה"ק ערך דרור הכוונה התגודדת הולא ואלח והסרות (פריעז) אוונערשווייען) כו' וינה פפור דרור לפור ונתגודל כו' ונר דרור הרלון נור הנול צמרות או צנדצה

הוא סיחון הוא ערד סיחון שדומה לסיח שבמדבר פי' שהוא קל
ברגלי' וסיח הוא ערד (ה) ופירו' במקומו [סיח].
ערד שדומה לערוד שבמדבר פי' כדכתיב פרא למד מדבר (ירמי'
ב' כ"ד) והוא חמור מדברי פרא אדם (בראשית ט"ז י"ב) תרגום
ירושלמי מדמי לערוד [ערוד].

דף ד' סלע זו לצדקה בשביל שיחיו בני ובשביל שאזכה בה לעולם הבא
הרי זה צדיק גמור כך קיבלנו מר' משה הדרשן ז"ל צדק גמור
(ו) פי' צדקה חשובה היא אע"פ דהזכיר שיחיו בניו זוכה לחי'
עד [צדק א'].

ואי בעית אימא לעולם שגל מלכתא היא ורבה בר לימא להא גמרא
גמיר לה ומאן קרי ליה שגל שהיתה חביבה עליו כשגל אי נמי
שהושיבה במקום שגל [שגל].

פזר קשב פי' פ' פיים דתתני (במס' סוכה דף נ"ה) בשמיני חוזרין
לפיים כרגלים ז' זמן שרהיינו ר' רגל לחשוב אותו ז' ימים לענין
אבלות כמפורש בפ' אחרון במשקין (דף כ"ד) אמר רבינא הלכך
יום אחד לפני החג והחג ושמיני שלו הרי כאן כ"א לענין שלשים
ק' קרבן בכל הימים פרים ובשמיני פר אחד ש' שיר בפני עצמו
ב' ברכת המזון ותפלה [פזר קשב]. (ז)

ב א ו ר י ם

עיי"ש היעב. (ה) הוא ערד רש"י צסוגיין כתב עייר צן סוס ובעין זה
כתב רש"י צס' שופטים (י' ד') עירים סוסים צמורים וסנוכים וזה לדברי
פי' הגאון הוללצ'ס ציסעי' (ל' ו') שכתב עיר הוא המנוור הקטן קודם
שיגדל ונונה שאמר עיר צן אחונות (זכרי' ט' ע"י) ונשנע שסס זה נושאל
לפענוים גם לעירי ויניס אחריס כמו הגונל כו' וכן כתב עוד צזכרי' שס
עיר יפול צהרצבה גם על לעירי סוסים וגנוליס (יסעי' ל') ע"כ חונר צן
אחונות עכ"ל ונראה שגם הרלצ"ע צפ' ויחי (צראשית ו"ט י"א) כוון על
זה שכתב עירה כוון על שלשים עירים כו' נראה שפירש הך דשופטים כוון
שפירש"י שס דהיינו סוסים צמורים ולונען לא יחי' כפל ענין צונקרא פי'
הרלצ"ע ג"כ הקרא דפי' ויחי' דהכוונה על סוס צמור וזה צדור ולכן דברי
הרלצ"ס שס צפ' ויחי' ליתנהו צונחכ"ת. (ו) לזק גנוור צפי' רבינו חננאל
צסוגין כתב וז"ל הרי זה לדיק גנוור ויש שנופרשין הרי זה לזקס גנוורה
עכ"ל ואולי כוונתו ציס ונפרשין שיש גורסין כן וכוון שהוכחנו צס' הגיון
שלונה שונלנו כ"פ צס' הערוך פירוש אחר והכוונה על ספר אחר (ז) פזר
קסצ צפ' ר"ח צסוגין כתב פי' צ' צרכה שונצרכין צו יוס ש"ע וכצר פירשנהו
צונס' סוכה עכ"ל וצפי' סוכה (דף ו"ח) כתב לדברי הערוך וצסוק סייס
וז"ל צרכה צצרכת הונזון ותפלה כדלונרן עכ"ל [ונש"ס צפי' ר"ח חונר צז

מתמר הדבר הזה לא תקפוץ את ידך מאחיך כי פתח תפתח ארי
 מפתח אדרבה אם יפתח לא הוי קפיצה אלא להכי מתרגמ' אלא
 מפתח תפתח דהכי מתמר לא תקפוץ אלא מפתח תפתח כי גוע
 אהרן (במדבר כ' כ"ט) נמי אי הוה אמר ארי משמע דעדיין לא
 הוה מית אלא מיית והולך להכי אמר דהא מית אהרן שכבר נסתלקו
 ענני הכבוד על שכבר מית אהרן ובאלו הלשונות פליגי דבית שמאי
 ובית הלל (ב) מתרגמ' להאי כי מצא כגון כי גוע אהרן ור' עקיבא
 הוה מתרג' ליה כמו כי יקרא (ג) כך פי' תלמיד מנגצה מפי המורה
 ורבי' חננאל פי' בית שמאי סברי האי כי מצא בה ערות דבר אלא
 אם מצא בה הוא ובית הלל (ד) האי כי אי הוא כלו' אי מצא או
 לא מצא [אי].

ב א ו ר י ם

אם והעיר על זה הנוהרש"ה צסוגיין חונס צלונת יש צו שתי פירושים;
 ואולי גם דברי החוס' צסוגיין יתיישבו צזה צונה שהצילו כי תראה צלשון
 אם וצלשון דלונא והעיר ג"כ על זה הנוהרש"ה ועפ"ז יש ליישב דצריהם.
 ועי' עוד פירש"י צונדצר (כ' כ"ט) כי גוע כו' אל תקרי ויראו אלא ויראו
 ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהא' נתינת טעם לנוה שלונעלה היונו
 כו' אצל על תרגום וחזו כל כנישתא חין לשון דהא נופל אלא לשון אשר
 שהא' נגזרת שנוש אי שולניו אם ונשנש צלשון אשר כו' וצתרגום שם
 איתא ארי ועי' עוד פירש"י דצרים (ז' י"ז) כי תאמר על כרחך לשון דלונא
 הוא וכו' וצתרגום שם איתא ארי וכן שם סי' ט"ו ה' כי פתח פירש"י הרי
 כי ונשנש צלשון אלא וצתרגום שם איתא ארי. (ב) דצית שולאי וצית
 הלל הנוסחה הזאת הוצאת ג"כ צתום' סוף גטין וכ"ה צילקוט. (ג) כי יקרא
 צש"ס סוף גטין איתא אי כונוי כו' ופירש"י רע"ק ופרש ליה להאי כי
 צלשון אם כו' וצתוצת רש"י הנ"ל איתא וז"ל ר' עקיבא חונר אפילו ואלא
 כו' או ואלא זה ערות דצ שיש אם צונקום או כגון אם אצרה חסידה
 ונולה (איצו ל"ט ג') וכן כל אם הסנויכים לתנייה הצונחנים אם צונצורים
 כו' (צונדצר י"ג י"ט) כו'. (ד) וצית הלל ל"ע ונה שייך צית הלל לכאן
 הלא לצית הלל ג"כ דרשינן כי לשון דהא [או אלא] ונראה ל"ל צערוך
 ר' עקיבא או אולי ל"ל רע"ק כצ"ה היינו כצרי ר' אלהן צתום' סוף
 גטין שלפי שרע"ק סוצר כצ"ה לפרש או ערוה או דצ לכך סוצר רע"ק
 לפרש תצית כי ונעינן אם שהא' כונו או. ודע צצפירוש רצינו חננאל סוף
 ונס' שצועות איתא וז"ל אי כי יקרא קן לפור כו' דלמא כי תאמר צלצנד
 אלא כי פתח תפתח את ידך לו דהא ויראו כל העדה כי גוע אהרן
 עכ"ל ואלו הארבעה ונקראות פירש הערוך צזה ציתר צאור ועוד יש להעיר
 על פירש"י סוף גטין שכתב והי' כי יציאך לשון דהא הן נפתרין צונדרש
 ספרא עשה ונזהר כו' כצורים הללו צתשלוה הכתב והקבלה סוף פי' בא

למוד ערוך

מס' ראש השנה

פרק ראשון

י"ג ג' אי דלמא אלא דהא פ' כולהו צריכי דלא סגי' דלא לימא בהלין
לישני דאי מחרגמ' כי יקרא (דברים כ"ב ו') ארי (א) הוה משחמע
דצריך לחזר אחריו ואנן מפרשנין לכשיקרא לו ולא שיחזר אחריו להכי
צריך להרגם אי תערע כי תאמר בלבבך (שם ז' י"ז) צריך להרגם
דלמא דאי אמר' ארי הוה משמע דמצודה להרהר זה הרבר קא
משמע לן דלמא כלומר הזהר בלבבך לומר זה הרבר כי פתח הפתח
(שם ט"ו ח') נמי אי הוה אמר ארי מה הוה משמע כלומר היכי

ב א ו ר י ס

(א) ארי כוונת הערוך שיש לתיבת ארי ארבעה פירושים כוונת שיש לתיבת
כי ונ"ש הערוך לריך לתרגום, כוונתו לריך להסתפרש, אבל בתרגום
איתא ארבע הנוקיונות ארי וכן פירש"י סוף וי"ס געין לשון ארי שבתרגום
ונשתמש כל לשונות כי צערי וכן כתב רש"י בתשובה [נדפסת צם' חפס
ונענומים] וז"ל ואנן הוונר כולן ונתורגוין לשון ארי וכאשר יהפוך כי
צלשון עצרית כן יהפוך ארי צלשון ארנוית ארבעתן כו' עיי"ש ועפ"י יתיישבו
דצרי פירש"י עה"ת צראשית (י"ח ט"ו) כי הראשון ונשנס לשון דהא כו'
והשני ונשנס צלשון אלה כו' כוונת רש"י רק לפרש פירוש הנוקרא ולא
שיהי' ונתרגם כן בתרגום שהרי בתרגום שם איתא ארי כו' צרם כו'
וכן בצראשית (נ"ג ז') פירש"י כי יאונר אשר יאונר כי ונשנס צלשון אס
כו' ובתרגום שם איתא ארי וכן בשנוות (כ"ג ה') כי תראה פירש"י הרי
כי ונשנס לשון דלנוח כו' וינדרשו כך דרשו רבותינו כי תראה ומדלת פענוים
שאתה חודל כו' וכתב שם צם' הצנת הנוקרא וז"ל ואונר הרב שאי אפשר
לפרש כי שצכאן צלשון אס וצ"ל אשר ויהי' עעמו כאשר תראה וכו' כי אין
טעם לוונר כאשר תראה חנוור שונאך רוצץ וכיית חודל עלונך ונלעזרו עזור
תעזור לו כי אחרי שהל עלנו איך יעזור לו לזה פירש שונלת כי עעמו
שנא ועליו נוסב ומדלת וז"ל שנא תראה ומרנב לחדול לח תעשה כן אצל
עזוב תעזוב עמו אכן וז"ל פירשו כי תראה כאשר תראה ולעתס אין
ומדלת וננשא הנואונר אצל ונשואו שפענוים אתה חודל ולפענוים עזוב
תעזוב עמו עכ"ד הצנת הנוקרא וחולי ע"פ שתי הפירושים הללו צתיבת כי
תראה תחיש פירש"י צסוגיין שפירשו לשון דלנוח וצסוף געין פירשו לשון

ה ק ד מ ה

והנה בשנת תרמ"ה זכינו לפרסם ההעתק אישכנו של ס' כוורה לזוכים אשר לאאמ"ו הגאון וצללה"ה, כי השערה צריכה לכה, ונסתייענו במלאכה הזאת על ידי רבנים מושלמים, צדיקים מפורסמים הוי"ו, ונעשירה במלאכה תמה ויקרה, ורא נשמע עליה דופי ופקוק, ורק על מקום אחד נתעוררתי שיש לחקק, וזכר אוכרנו בורה: והיינו בקאפיטעל 14 סעיף י"ד סמוך לשפולי וסמוך להחוד צריך להתרגם שפולי שפיטצע; וחוד קאנטע וכמו שהרגמנו לעיל בסעיף ו' ועי' על ענין זה בס' פרי תבואה סי' ל"ט סעיף נ' ובס' מאורת עינים שרש ג' ענף ג' סעיף ט' ובס' ביה יצחק ואהל יצחק וקצור אהל יצחק וזכחי רצון סי' י"ב המידים ס"ק מ' ובס' מובה העולה סי' ל"ו סעיף י"ד ובס' מנחה הובה כלל כ"ט סי' י"א ובס' בית אברהם סי' ל"ט בלבושי הביאה ס"ק ט"ב.

והנה הרבדה שלוחים למקום ב"ה ובשה"ג, ששלח לפני איש זרה נפתלי ה"ה ידידי הוקר הנחמד ב"ה נפתלי דרייפוס נר"ו מפה, אשר נפשו אותה לעשות נחת רוח לנשמה אבותיו ע"ה, ויעצתיו להדפיס לזכרונם הטוב חלק אחד מספרי למוד ערוך, והרכין ראשו, כי נתן לכסף מצא, ונפתלי הנתון אמרי שפר, כי כל מי שייבקשנו מאתו להגות בו יקבלנו מידו מבלי כסף ומבלי מחיר! וזכות התורה והמצורה תעמוד ליימינו, שיוכה הש"י לטיבה מעולה, לשפעה כרובה והצלחה, ינו כרב נחת וישקט ושלחה, עד קנה ושיבה טובה וגדולה, דשנה ורעננה א"ס.

טרם אבלה דברי התפלל לפניך ה' צורי וגואלי: נא כאשר החילות להראות עלינו חסדך הכריזים עיד היסוף ותרבה עלינו רחמיך העצומים, עיד הראנו בישועהך, תשמחנו בחסדך, תהיינו ותקיימנו לפניך להגות בתורתך הקדושה וההכיבה בתוך השקט והרחבה ואך טוב וחסד יסוכנו א"ס!

ת ק ו נ י ם

דף	6	שורה ששית צריך להיות זיוותניא.	
17	"	רביעית	" ובורני.
32	"	י"ט	" שהשמים.
46	"	שמינית היבה רזינא	" מיוחרת.
47	"	כ"ג	" צריך להיות גירא.
48	"	ששית	" מילי מטחא.
55	"	תשיעית	" כבר פירשנו.
66	"	אחד עשר	" הסלעים.
71	"	"	" ניתק אחד.
72	"	באורים שורה ראשונה	" צריך להיות התיומת.

ה ק ד מ ה

ברוך השם וברוך שמו הגדול שהחינו וקימנו והגיענו לשמחת מצוה הזאת, להוציא גם היום חלק אחד מספרנו למוֹד ערוך, אשר החלותי זה יותר מחמש ועשרים שנה, ומאשר בשנת ברכות יצא ממנו לאור עולם על מס' שבת ובשנת תרל"ב על מס' ברכות, ובכל המלאכה הנעשה בשתי מסכתות הללו, נעשה גם בשלישה המסכתות היוצאות כעת ע"פ חבל; ויש כשרון ויתרון לספרנו זה, כי נתיסר על פי הנוסחאות הישרות של הערוך דפוס הראשון, היקר מאד במציאות, וגם מתוק ע"פ תקונים ישרים מכחבי ידות של ס' הערוך והיינו (א) מכחב יד של הערוך הנמצא תחת ידו החכיבה של ידידנו הרב היקר המפורסם לשם ולתהלה מה"ו שלמה ולמן חיים האלכרשטאם נר"ו בבליץ, שהכאנו בספרנו זה הן מאיתן התקונים שכבר הדפסנו בס' הגיון שלמה והן מאותן שעדיין נשארו רשומים בפנקסותינו אחר דנה ואחר הנדו; (ב) הכאנו תקונים מהעתק כתב יד קצור הערוך של שטאדטביבליץ טהעק Bern, אשר הזכרנו כבאורים תענית פרק שני בקצרה, ואם יזכנו השוי ביה ובשה ג עוד נדבר עליו בארוכה במקום. והנה לא כימים הראשונים ימים האחרונים, כי בעת ההיא שפרסמנו ספרינו הללו, עדיין התענגנו בתענוגין דאורייתא, לקיים מילי דאבות, שעדיין היחה זורחה עלינו שמשם ואורב הגדול של אבותינו ע"ה, היקרים והנעימים, המפורסמים לכבוד לשם ולתהלה, אשר היו חביבים עלינו כגלגל חמה, והיו לנו לחוכמה; ואמ"ו הגאון זצלה"ה בחן וצרף, ועטר וכבר, ארת ספרינו הללו בהנהגותיו היקרים ובהערותיו המסילאים, אבני נזר משובצים וזהב! ואמנם בעונה הזאת יחומים היינו ואין אב לחכמה ולא אב לכינה, נשארו גלמוד מתורתם וחכמתם וצדקתם; ועל מי יש לנו להשען על אבינו שבשמים, שלא כלו רחמינו ולא תמו חסדיו, וחטוניו המרה חנונים ומרוחמיו המרה טרוחמים! יתברך שמו ויתעלה זכרו לעד ולנצח נצחים א"ס.

לזכרון אבותי

הדפסתי על הוצאתי, זה הספר למוד ערוך על מס'
ראש השנה, תענית, סוכה, לכבוד המקום ב"ה ובשה"ג
ולכבוד התורה!

ויהי רעוא שזכות המצוה תעלה ותצמח, ותגיע
לטובה גדולה ולתועלת עצומה לנשמת אבותי היקרים,
התמימים והישרים, המנוחים בג"ע, ה"ה א"א מורי הצדיק,
נדיב לב המפורסם, מו"ה שמואל הכ"מ, נפטר בליל ש"ק
ב"ה שבט תרמ"ט לפ"ק.

ואמי מורתי היקרה הצדקת עקרת הבית מ' עלעלה
ע"ה נפטר ביום השלישי שלשים יום לחדש שבט
תר"ל לפ"ק.

ינוחו בכבוד על משכבתם ויעמדו לקין הימין בקרב
כל ישראל ב"ב א"ס.

כעתירת בנם אוהבם

הקטן נפתלי דר׳׳ס פה זעננהיים

כמדינת עלזאם.

PJ

4935

N3283

ס פ ר

למוד ערוך

על מס' ראש השנה, תענית, סוכה.

והן והן הדברים, פירושי תיבות וענינים בהלכות ואגדות,
אשר מפורדים ומפורדים נמצאים אנה ואנה על מסכתות
הללו בתוך ספר הערוך לרבנו נתן בר רבנו יחיאל ז"ל,
סדרנום הנה על פי סדר המסכתות. וגם מצאנו מקום
לפרש ולבאר דברי הערוך, פעם בארוכה פעם בקצרה,
ולכן הוספנו באורים.

הגן ה' הטוב ברהמין העצומים לסדר ולחבר ספר למוד ערוך הוה וביאוריו

אותי

הקטן שלמה בן לאדוני אבי מורי ורבי, הגאון המפורסם, המחבר
הספרים היקרים: מלאכת שמים, אמירה לבית יעקב, יצחק ירנן (שני
חלקים), טורה לזובחים, נחלי דבש, קרא באמת (שני חלקים), ה"ה
כבוד קש"ח מו"ה יצחק דוב הלוי וצללה"ה באמבערגער.

מגנא

בשנת ששים לפ"ק.

בדפוס של הגביר ר' אשר בן הרה"ג דר. לעה מאנן.

12,
PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

PJ Bamberger, Solomon
4935 Sefer Limud Arukh al masekhet
N32B3 Rosh ha-shanah, Ta'anit, Sukah

